

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

DAMIJANA GOVEKAR

**PROBLEMI URESNIČEVANJA NOVEGA KONCEPTA
ŠOLSKEGA SVETOVALNEGA DELA**

MAGISTRSKO DELO

Mentor:izr. prof. dr. Blaž Mesec
Somentorica:izr. prof. dr. Gabi Čačinovič Vogrinčič

Ljubljana, 2010

ZAHVALI

Iskreno zahvalo izrekam izr. prof. dr. Blažu Mescu za strokovno, potrpežljivo in človeško vodenje, spremljanje in usmerjanje moje celotne študijske poti. Z menoj je delil svoje strokovno znanje, bogate izkušnje ter življenjsko modrost ob nastajanju mojih dveh diplom in magistrske naloge. S svojo strokovno predanostjo, dobronamerno naravnostjo in izjemno potrpežljivostjo je pomembno zaznamoval moja študijska leta ter prvo desetletje poklicnega dela. Vlil mi je potreben pogum in pokazal smisel raziskovanja svojega strokovnega dela.

Počasi razumem, da je v tem strokovnem postanku skrita skrivnost strokovne rasti, poklicne širine ter življenjski pogum.

Toplo zahvalo posvečam somentorici izr. prof. dr. Gabi Čačinovič Vogrinčič, ki je strokovno neumorna in prepričljiva soustvarjalka znanosti na najvišji akademski ravni ter z vso bitjo in vsem delovanjem predana zavedanju, da sleherno človeško skupnost sestavljamo enakovredni ljudje. Opremila me je s strokovnim znanjem, utrdila v meni zavedanje o tem, kakšno moč imajo besede ter me preprosto navdušila za vsakdanje soustvarjanje življenja z ljudmi v poklicnem in osebem življenju.

Njej dolgujem zahvalo, da razumem in lahko v vsakdanje šolsko življenje prenašam izkušnjo, da pomeni poiskati pomoč, iti po moč.

(namesto te strani se vstavi form_Izjava_o_avtorstvu_magistrskega_dela.pdf)

POVZETEK

Osrednja tema magistrskega dela je šolsko svetovalno delo s poudarkom na socialnem delu v osnovni šoli. Značilna organiziranost šolske svetovalne službe predstavlja pomembno vsebinsko posebnost našega vzgojno-izobraževalnega sistema, saj njen položaj znotraj šole omogoča poleg neposredne pomoči učencem, staršem in učiteljem tudi spremljanje šolskih procesov in kulture. Tako lahko svetovalni delavci dejavno vplivajo na razvoj šolske kulture, klime ter razvoj posameznih procesov.

Zgodovina šolskega svetovalnega dela pri nas sega v šestdeseta leta prejšnjega stoletja, ko je dr. Franc Pediček postavil strokovne in organizacijske temelje za uvajanje prvih eksperimentalnih timov šolskih svetovalnih delavcev. Na eni od štirih šol, kjer je teklo prvo uvajanje, sem danes tudi sama zaposlena.

Ob zadnji veliki šolski reformi, ki je uvedla obvezno devetletno šolanje za vse učence, so bile sprejete tudi Programske smernice za šolsko svetovalno delo kot temeljni vsebinski dokument šolskih svetovalnih delavcev. Programske smernice ter teorija socialnega dela s koncepti pomoči dajejo nastalemu delu teoretično osnovo za raziskovanje, v katerem odkrivam realni položaj, delovanje in težave današnjega socialnega dela v šoli. Današnje stanje in delovanje odkrivam s pomočjo dveh v naprej postavljenih idealno tipskih modelov: tradicionalni model in konstruktivistični model. Tradicionalni model predstavlja značilnosti z začetkov šolskega socialnega dela in vse do današnjih dni. Nasproti mu stoji konstruktivistični model, ki kaže želeni in pričakovani model socialnega dela v šoli. Dejansko uresničevanje šolskega socialnega dela raziskujem s pomočjo študije primera, znotraj katerega z uporabo delno strukturiranega intervjuja raziskujem poslanstvo in vrednote šolske svetovalne službe, njeno organizacijsko umeščenost in notranjo organiziranost, vlogo socialnega delavca, njegovo pojmovanje uporabnika, uporabljene metode, delovne naloge in sodelovanje z zunanjimi institucijami.

Nastalo delo pokaže na dejansko stanje današnjega socialnega dela v šoli, še posebej njegovo delovno in organizacijsko razvejanost. V nalogi potrdim predpostavko, da se socialno delo nahaja na prehodu iz tradicionalnega v konstruktivistični model delovanja, ki predpostavlja, da je učenec aktivni soustvarjalec učenja, definiranja svojih težav in prav tako aktivni sogovornik pri iskanju rešitev.

Nalogo zaključim s pregledom štirih sklopov težav, s katerimi se socialni delavci najpogosteje srečujejo na prehodu iz tradicionalnega v konstruktivistični model socialnega dela v šoli. Gre

za sistemsko-organizacijske težave, upravno-administrativne težave, težave, ki se nanašajo na vlogo svetovalnega delavca v odnosu do drugih podsistemov v šoli, ter strokovni in vsebinski problemi.

Magistrsko delo sklenem z izzivom za nadaljnje raziskovanje, ki mora biti usmerjeno v raziskovanje paradigmatike spremembe v odnosu med učencem in učiteljem, da bi znala in zmogla postati soustvarjalca v procesu učenja in pomoči.

Ključne besede: socialni delavec; vzgoja in izobraževanje; šolsko svetovalno delo

ABSTRACT

The main topic of the thesis is school advisory work with a focus on social work in primary school. The specific organisation of school advisory body is an important particularity of Slovenian educational system, since the position of the advisory body within the school enables school advisory workers not only to provide direct help to students, parents and teachers, but also to overlook school processes and school culture. In this way school advisory workers can influence the development of school culture and school atmosphere and the development of certain processes.

School advisory work in Slovenia started in the 1960s, when Franc Pediček Ph.D. laid the professional and organisational foundations for the implementation of the first experimental teams of school advisory workers. The first phase of the implementation took place at four schools; one of them was Primary School Polje, where I am employed today.

At the time of the last great school reform which introduced the obligatory nine-year primary school programme, the key document for school advisory workers, the so called Programme Guidelines for School Advisory Work, was adopted as well. These guidelines and the theory of social work, including the concepts of providing help, form the theoretical basis for the research, in which I explore the real situation, the functioning and the problems of social work at school today. The present state is examined with the help of two already established ideally typical models: the traditional model and the constructivist model. The traditional model represents the characteristics of school social work from the beginnings to the present time. At the other pole the constructivist model presents the desired and expected model of social work at school. The actual realisation of social work at school is researched using a case study. Within the case study a partially structured interview is used to explore the aims and the values of school advisory bodies, their organisational place within school and their internal organisation, the role of social workers within them, their understanding of the beneficiary, the methods used, fields of work and cooperation with external institutions.

The thesis presents the actual state of social work at primary school, especially its diversity regarding fields of work and organisation. The research confirms the hypothesis that social work is at the moment in the transition from the traditional to the constructivist model, which presupposes that the student is an active co-creator in the process of learning, of defining his or her own problems and difficulties, and an active partner in the search for appropriate solutions.

In the final part of the thesis I give an overview of the four groups of difficulties which social workers most frequently encounter in this transition from the traditional to the constructivist model of social work at school. The four groups are organisational difficulties, administrative difficulties, difficulties connected with the role of social workers in relation to other subsystems at school and professional and content problems.

I conclude my thesis with a challenge for future research which would have to concentrate on exploring the change in the paradigm of the relationship between a student and a teacher in order to enable them to become co-creators in the process of learning.

Keywords: social worker; education; school advisory work

1 Kazalo

1	Kazalo.....	11
2	Družbeni in organizacijski kontekst šolskega svetovalnega dela.....	15
3	Osnovna načela vzgoje in izobraževanja	17
3.1	Cilji osnovnega izobraževanja.....	18
3.2	Formalna organiziranost osnovne šole in položaj svetovalne službe.....	20
3.3	Šola: neprofitna organizacija.....	22
4	Zgodovina šolskega svetovalnega dela pri nas	25
4.1	Spremljanje prvih eksperimentalnih timov šolskih svetovalnih delavcev	26
5	Programske smernice: temeljni dokument svetovalnih delavcev.....	31
5.1	Šolska svetovalna služba kot dejavna manjšina	33
6	Teorija socialnega dela in temeljni koncepti pomoči.....	35
6.1	Sistemske nauke v socialnem delu.....	35
6.2	Nauki o metodah socialnega dela	36
6.3	Načini ravnanja v socialnem delu	38
6.4	Koncepti pomoči	39
6.4.1	Delovni odnosi v izvornih projektih pomoči v šolski svetovalni službi	39
6.4.2	Dogovor za sodelovanje	40
6.4.3	Oblikovanje instrumentalne definicije problema	41
6.4.4	Osebnostno vodenje	42
6.4.5	Perspektiva moči in etika udeležnosti.....	43
6.4.6	Ravnanje s sedanostjo in znanje za ravnanje.....	43
6.4.7	Izziv današnji in jutrišnji šoli: učenec in učitelj sta spoštljiva sogovornika in soustvarjalca.....	44
7	Tradicionalni in konstruktivistični model socialnega dela v šoli.....	47
8	Osnovne hipoteze.....	53
9	Metodologija	55
9.1	Vrsta raziskave	55
9.2	Subjekti, viri podatkov ter zbiranje podatkov	55
9.3	Obdelava podatkov.....	56

9.4	Zapisi in analiza intervjujev	57
9.4.1	Prvi primer	57
9.4.2	Drugi primer.....	64
9.4.3	Tretji primer	70
9.4.4	Četrti primer.....	77
9.4.5	Peti primer.....	83
9.4.6	Šesti primer	88
9.4.7	Sedmi primer.....	93
9.4.8	Osmi primer	98
9.5	Spremljanje lastnega dela prek delovnih področij	104
9.5.1	Učenje in poučevanje	104
9.5.2	Šolska kultura, vzgoja, klima, red.....	109
9.5.3	Telesni, osebni in socialni razvoj	114
9.5.4	Šolanje učencev.....	114
9.5.5	Poklicna orientacija.....	115
9.5.6	Socialno-ekonomske stiske	116
9.5.7	Razvojno-analitično delo	117
10	Socialna delavka dobi svoj delovni prostor na eni od enot šole	119
10.1	Vrednost opazovanja z udeležbo	120
10.2	Povratna informacija učiteljic in učiteljev o svetovalnem delu na stari šoli	121
10.2.1	Asociacije ob besedni zvezi šolska svetovalna služba.....	121
10.2.2	Poznavanje delovnih področij svetovalne delavke v osnovni šoli.....	122
10.2.3	Delovne naloge učitelja, pri katerih najpogosteje sodeluje s svetovalno delavko	122
10.2.4	Razčlenitev posameznih delovnih nalog svetovalne delavke	123
10.2.5	Pomanjkljivosti v sodelovanju s ŠSS v obdobju učiteljeve zaposlitve.....	123
10.2.6	Pozitivne izkušnje ob spremembi večje prisotnosti svetovalne delavke.....	123
10.2.7	Opazne negativne izkušnje in morebitne nevarnosti.....	124
10.2.8	Predlogi, pobude in pričakovanja v zvezi s svetovalnim delom na stari šoli..	124
10.2.9	Učiteljevo videnje njegovega doprinosa k razvoju svetovalnega dela	124
11	Ugotovitve.....	127
12	Sklepi in predlogi.....	141

13	Uporabljena literatura.....	143
14	Dodatki.....	147
14.1	Dodatek A: Vprašalnik za strokovne delavce	147
14.2	Dodatek B: Analiza mojega dela.....	148
14.2.1	Učenje in poučevanje	148
14.2.2	Šolska kultura, vzgoja, klima in red	151
14.2.3	Telesni, osebni in socialni razvoj	155
14.2.4	Šolanje učencev	156
14.2.5	Poklicna orientacija	157
14.2.6	Socialno-ekonomske stiske	159

2 Družbeni in organizacijski kontekst šolskega svetovalnega dela

Šolsko svetovalno delo je v sistem našega šolanja tako močno vraščeno, da si še posebej obvezne šole brez svetovalnih delavk in delavcev ne predstavljamo več. Pa vendar svetovanje nima enega samega pomena. Lahko se pojem razume v ožjem pomenu, ko gre za neposredno pomoč svetovalca svetovancu, torej ene osebe drugi ali tudi več osebam in ga imenujemo tudi osebno svetovanje. Pojem svetovanje pa ima tudi širši pomen, ko posameznik ali skupina svetovalcev nudi pomoč različnim skupinam ljudi. Tak širši pomen ima tudi šolsko svetovanje, ki poleg svetovanja zajema še posvetovanje in koordinacijo. Dr. Franc Pediček pojem šolsko svetovalno delo predstavi z besedami: »pomeni označitev določene ideje oziroma gibanja za določeno strokovno delo v šoli« (Pediček 1972). V veliki meri koncept našega svetovalnega dela izhaja iz humanistične teorije razvoja osebnosti, katere nosilec je bil Carl Rogers. Carl Rogers je vnesel pomemben pogled obravnave človeka kot celote v nasprotju z njegovo obravnavo le po posameznih človekovih dejavnostih.

Profesionalno šolsko svetovalno delo ima za seboj pomemben strokovni razvoj, ki se kaže v današnji konceptualni, vsebinski, organizacijski in operativni izpeljavi šolskega svetovalnega dela. Temeljna doktrina šolskega svetovalnega dela izhaja iz skrbi za osebni razvoj otrok in mladostnikov. Osrednja naloga svetovalnega dela v šoli je, da se na podlagi svojega posebnega strokovnega znanja prek svetovalnega odnosa in strokovno avtonomno vključuje v kompleksno reševanje pedagoških, psiholoških in socialnih vprašanj vzgojno-izobraževalnega dela v šoli s tem, da pomaga in sodeluje z vsemi udeleženi v šoli in ustreznimi zunanjimi ustanovami. Nosilci svetovalnega dela v šoli so danes psihologi, socialni delavci, pedagogi, specialni ali socialni pedagogi.

Oblike svetovanja so vedno tudi odraz družbenega dogajanja in šolske politike. Po dveh svetovnih vojnah in veliki gospodarski krizi se je svetovanje v prejšnjem stoletju načrtno usmerilo v poklicno svetovanje. V svetovnem merilu se tako svetovalna stroka počasi približuje prvemu stoletju delovanja. Pri nas se je leta 1938 najprej razvila poklicna svetovalnica, imenovana Banovinska poklicna svetovalnica in posredovalnica. Šolska politika je sledila hitrim družbenim in gospodarskim spremembam ter skladno s tem uvajala šolske reforme v petdesetih letih prejšnjega stoletja.

Profesionalno šolsko svetovalno delo se je v našem vzgojno-izobraževalnem procesu pričelo razvijati v šestdesetih letih prejšnjega stoletja kot načrtovan, a samonikel poskus znotraj vzgojno-izobraževalnega programa omogočiti otrokom, staršem in učiteljem v središču njihovega življenja različne oblike svetovanja in pomoči. Poleg neposredne pomoči je bistvena značilnost našega svetovalnega dela v šoli spremljanje šolskih procesov in šolske kulture ter odpravljanje težav in vrzeli, ki v delovanju sistema nastopijo ter pomembno vplivajo na počutje in uspešnost učencev.

3 Osnovna načela vzgoje in izobraževanja

V moderni državi temelji sistem vzgoje in izobraževanja na načelih demokratičnosti, avtonomnosti in enakih možnosti. Ta načela so utemeljena v človekovih pravicah in v pojmu pravne države. Poleg formalnih pravic zagotavlja država tudi substancialne pravice, ki jih morajo biti enako deležni vsi posamezniki ne glede na spol, socialno in kulturno poreklo, veroizpoved, narodno pripadnost, telesno in duševno konstitucijo itd. V Splošni deklaraciji človekovih pravic so v 26. členu navedene naslednje pravice:

1. Vsakdo ima pravico do izobrazbe. Izobraževanje je brezplačno vsaj na začetni in temeljni stopnji. Šolanje na začetni stopnji je obvezno.
2. Izobrazba mora biti usmerjena k polnemu razvoju človekove osebnosti in utrjevanju spoštovanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Pospeševati mora razumevanje, strpnost in prijateljstvo med vsemi narodi in med rasami in verskimi skupinami ter pospeševati dejavnost Združenih narodov za ohranitev miru.
3. Starši imajo prednostno pravico pri izbiri vrste izobraževanja svojih otrok.

Evropska ustava v členu, ki določa pravico do izobraževanja, določa:

1. Vsakdo ima pravico do izobraževanja in dostopa do poklicnega in nadaljnega izobraževanja.
2. Ta pravica vključuje možnost brezplačnega obveznega šolanja.
3. Svoboda ustanavljanja izobraževalnih zavodov ob spoštovanju demokratičnih načel in pravic staršev, da svojim otrokom zagotovijo izobraževanje in pouk v skladu s svojimi verskimi, svetovnonazorskimi in pedagoškimi prepričanji, se spoštuje v skladu z nacionalnimi zakoni, ki urejajo njeno uresničevanje.

Ustava Republike Slovenije v svojem 56. členu opredeljuje:

1. Izobraževanje je svobodno.
2. Osnovnošolsko izobraževanje je obvezno in se financira iz javnih sredstev.
3. Država ustvarja možnosti, da si državljani lahko pridobijo ustrezno izobrazbo.

Načelo enakih možnosti dopolnjuje zahteva po kvaliteti in poglobljenosti, povezana z diferencirano ponudbo na vseh stopnjah, ki omogoča uresničevanje pravice do izbire različnih izobraževalnih poti in vsebin. Te pravice in zahteve so povezane tudi s posebnim položajem otrok in drugih kategorij prebivalstva (manjšine, tujci ...). Za otroke iz kulturno in socialno

manj spodbudnih okolij je treba organizirati dodatne dejavnosti, ki nadomestijo socializacijski primanjkljaj in prekinejo začarani krog šolskega neuspeha; za to je treba zagotoviti ustrezno izobražen kader, še posebej pa razviti sistem financiranja. To pomembno zagotovilo je zapisano za osnovnošolsko izobraževanje že v ustavi RS. V šolah je pomembno, da uspešnejše vključevanje otrok iz kulturno manj spodbudnih okolij ne vodi k nižanju kriterijev znanja in vrednotenja znanja, temveč temelji na vzpostavljanju mehanizmov za izenačevanje stanja in enakih možnosti pri doseganju rezultatov.

Poleg načelnih izhodišč je treba pri oblikovanju sistema vzgoje in izobraževanja upoštevati konkretne družbene razmere in razvojne težnje, povezane z zahtevami po kvalitetni in nerepresivni šoli, ki vzgaja odprtost duha, kritično moč razsojanja in je v oporo pri doseganju mednarodno primerljivih standardov znanja razvitih dežel in spoštovanju pluralizma kultur (Bela knjiga 1995, 15-16).

3.1 Cilji osnovnega izobraževanja

Cilji osnovnošolskega izobraževanja so:

- zagotavljanje kakovostne splošne izobrazbe vsemu prebivalstvu;
- spodbujanje skladnega telesnega, spoznavnega, čustvenega, moralnega, duhovnega in socialnega razvoja posameznika z upoštevanjem razvojnih zakonitosti;
- omogočanje osebne razvoja učenca v skladu z njegovimi sposobnostmi in interesi, vključno z razvojem njegove pozitivne samopodobe;
- pridobivanje zmožnosti za nadaljnjo izobraževalno in poklicno pot s poudarkom na usposobljenosti za vseživljenjsko učenje;
- vzgajanje in izobraževanje za trajnostni razvoj in za dejavno vključevanje v demokratično družbo, kar vključuje globlje poznavanje in odgovoren odnos do sebe, svojega zdravja, do drugih ljudi, svoje in drugih kultur, naravnega in družbenega okolja, prihodnjih generacij;
- razvijanje zavesti o državni pripadnosti in narodni identiteti, vedenja o zgodovini Slovencev, njihovi kulturni in naravni dediščini ter spodbujanje državljske odgovornosti;
- vzgajanje za obče kulturne in civilizacijske vrednote, ki izvirajo iz evropske tradicije;
- vzgajanje za spoštovanje in sodelovanje, za sprejemanje drugačnosti in medsebojno strpnost, za spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin;

- razvijanje pismenosti in razgledanosti na besedilnem, naravoslovno-tehničnem, matematičnem, informacijskem, družboslovnem in umetnostnem področju;
- razvijanje pismenosti ter sposobnosti za razumevanje in sporočanje v slovenskem jeziku, na območjih, ki so opredeljena kot narodnostno mešana, pa tudi v italijanskem in madžarskem jeziku;
- razvijanje sposobnosti sporazumevanja v tujih jezikih;
- razvijanje zavedanja kompleksnosti in soodvisnosti pojavov ter kritične moči presojanja;
- doseganje mednarodno primerljivih standardov znanja;
- razvijanje nadarjenosti in usposabljanja za razumevanje in doživljanje umetniških del ter za izražanje na različnih umetniških področjih;
- razvijanje podjetnosti kot osebnostne naravnosti v učinkovito akcijo, inovativnost in ustvarjalnost učenca (Zakon o osnovni šoli 2007).

Cilji osnovne šole so osnova za postavitev teoretičnih izhodišč in vodilo pri njihovem razvijanju in spreminjanju. Cilji osnovne šole so naslednji:

- omogočiti učenkam in učencem osebni razvoj v skladu z njihovimi sposobnostmi in zakonitostmi razvojnega obdobja,
- posredovati temeljna znanja in spretnosti, ki omogočajo neodvisno, učinkovito in ustvarjalno soočenje z družbenim in naravnim okoljem,
- razvijati zavest o pripadnosti določeni kulturni tradiciji in učencem omogočiti nadaljevanje šolanja.

Vzgoja in izobraževanje morata biti usmerjena k polnemu razvoju človekove osebnosti, k utrjevanju spoštovanja človekove osebnosti in k utrjevanju spoštovanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Šola mora razvijati razumevanje, strpnost in solidarnost med vsemi ljudmi, narodi, rasnimi in verskimi skupinami.

Skladno s tem osnovna šola:

1. posreduje znanja z različnih znanstvenih področij in vzgaja v duha človekovih pravic in iz njih izpeljanih temeljnih vrednot,
2. omogoča doseganje mednarodno primerljivih standardov znanja ob koncu osnovne šole,
3. spodbuja miselni razvoj, kritično mišljenje, domišljijo in sposobnost komuniciranja,
4. spodbuja učenje v povezavi z okoljem in učenje kot družbeno dejavnost,
5. spodbuja razumevanje in izražanje v maternem jeziku in vključevanje v lastno kulturno tradicijo,

6. seznanja z drugimi kulturami in civilizacijami in omogoča učenje tujih jezikov,
7. posreduje znanja o zgodovini in tradiciji države Slovenije,
8. razvija sposobnosti za življenje v pluralni in demokratični družbi,
9. spodbuja doživljanje in izražanje na področju glasbe, likovnega izraza, plesa in drugih umetnostnih zvrsti,
10. omogoča optimalen razvoj nadarjenih in drugih otrok s posebnimi potrebami,
11. vzgaja za zdrav način življenja in spodbuja odgovornost do naravnega okolja,
12. spodbuja gibalni razvoj in odgovornost učencev in učenk za lastno zdravje (Bela knjiga 1995, 71-729).

3.2 Formalna organiziranost osnovne šole in položaj svetovalne službe

Najvišji organ v osnovni šoli predstavlja svet zavoda. V 46. členu Zakona o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja je zapisano, da svet javne osnovne šole sestavljajo: trije predstavniki ustanovitelja, pet predstavnikov delavcev šole in trije predstavniki staršev. Člani sveta so imenovani oz. izvoljeni za štiri leta in so lahko ponovno izvoljeni največ dvakrat zaporedoma. Isti zakon opredeljuje tudi pristojnosti sveta. Svet javnega vrtca oziroma šole imenuje in razrešuje ravnatelja vrtca oziroma šole, sprejema program razvoja vrtca oziroma šole, letni delovni načrt in poročilo o njegovi uresničitvi, vzgojni načrt šole, odloča o uvedbi nadstandardnih in drugih programov, obravnava poročila o vzgojni oziroma izobraževalni problematiki, odloča o pritožbah v zvezi s statusom učenca, vajenca, dijaka, študenta višje šole in odraslega kot drugostopenjski organ, o pritožbah v zvezi s pravicami, obveznostmi in odgovornostmi delavcev iz delovnega razmerja, obravnava zadeve, ki mu jih predloži vzgojiteljski, učiteljski, andragoški oziroma predavateljski zbor, šolska inšpekcija, reprezentativni sindikat zaposlenih, svet staršev, skupnost učencev, vajencev, dijakov ali študentov, in opravlja druge naloge, določene z zakonom in aktom o ustanovitvi.

Ravnatelj je pedagoški vodja in poslovodni organ javne šole. Njegove pristojnosti opredeljuje 49. člen navedenega zakona.

Isti zakon opredeljuje tudi vlogo pomočnika ravnatelja. V javnem vrtcu oziroma šoli se lahko imenuje pomočnik ravnatelja, ki pomaga ravnatelju pri opravljanju poslovnih in pedagoških nalog.

Strokovni organi v javni šoli so:

- učiteljski zbor,
- oddelčni učiteljski zbor,
- razrednik in
- strokovni aktivni.

Učiteljski zbor sestavljajo strokovni delavci javnega vrtca oziroma šole.

Oddelčni učiteljski zbor sestavljajo strokovni delavci, ki opravljajo vzgojno-izobraževalno delo v posameznem oddelku.

Oddelčni učiteljski zbor obravnava vzgojno-izobraževalno problematiko v oddelku, oblikuje program za delo z nadarjenimi učenci in s tistimi, ki težje napredujejo, odloča o vzgojnih ukrepih ter opravlja druge naloge v skladu z zakonom.

Razrednik vodi delo oddelčnega učiteljskega zbora, analizira vzgojne in učne rezultate oddelka, skrbi za reševanje vzgojnih in učnih problemov posameznih učencev, vajencev oziroma dijakov, sodeluje s starši in šolsko svetovalno službo, odloča o vzgojnih ukrepih ter opravlja druge naloge v skladu z zakonom.

Strokovne aktivne v šoli sestavljajo učitelji oziroma predavatelji istega predmeta oziroma predmetnih področij.

Strokovni aktiv šole obravnava problematiko predmeta oziroma predmetnega področja, usklajuje merila za ocenjevanje, daje učiteljskemu zboru predloge za izboljšanje vzgojno-izobraževalnega oziroma študijskega dela, obravnava pripombe staršev, učencev, vajencev, dijakov in študentov višjih šol ter opravlja druge strokovne naloge, določene z letnim delovnim načrtom.

Za organizirano uresničevanje interesa staršev se v javnem vrtcu oziroma šoli oblikuje svet staršev.

Svet staršev je sestavljen tako, da ima v njem vsak oddelek po enega predstavnika, ki ga starši izvolijo na roditeljskem sestanku oddelka.

V javni šoli deluje svetovalna služba, ki svetuje otrokom, učencem, učiteljem in staršem; sodeluje z vzgojitelji, učitelji in vodstvom šole pri načrtovanju, spremljanju in evalvaciji razvoja vrtca oziroma šole in opravljanju vzgojno-izobraževalnega dela ter opravlja poklicno svetovanje.

Ob hitrem pogledu na formalno organiziranost šole kot organizacije se zdi, da gre za preprost in pregleden sistem upravljanja in organiziranosti z le nekaj podsistemi. Vendar je to površen pogled, ki lahko pripelje do sila poenostavljenih in trivialnih ocenitev šole kot organizacije, kar pripelje tudi do podcenjevanja zahtevnosti vodenja. V resnici pa ta navidezna enostavnost v sebi resda nosi malo organizacijskih podsistemov, ki pa vsak zase delujejo sila samostojno in ne povezano, na zelo različnih nivojih dojetja stvarnosti in miselnih procesov. Šola je socialno precej zaprt sistem, razbit na posamezne podsisteme, ki pa so drug od drugega močno soodvisni. Na šoli je bila do nedavnega strašno velika razdalja med učiteljskim zborom predmetne in razredne stopnje. To sta bila in marsikje še ostajata dva svetova znotraj ene organizacije. Spricho zmanjševanja števila otrok in s tem delovne obveznosti je nastalo vrsto različnih kombinacij za dopolnjevanje delovne obveznosti in s tem si prihajata oba učiteljska zbora nasproti. Ta dva večja podsistema se potem delita še na strokovne aktivne, ki kot strokovnjaki na svojem področju želijo tudi delovati zelo samostojno in avtonomno. Tem profesionalnim delitvam se pridružijo številne delitve na čisto osebno človeškem nivoju, saj vemo, da so to pretežno ženski kolektivi, ki so nagnjeni h grupiranju in spletkarjenju. Ta raven seveda ne bi bila omembe vredna, če bi vodstveni podsistem sestavljali ljudje, ki bi kot neodvisni mojstri vodenja prihajali od zunaj. Vemo pa, da je skorajda pravilo, da vodstveni delavec postane nekdo znotraj kolektiva, ki potrebuje podporo kolektiva. Zavedam se, da procesi ne delujejo na tako preprosti vzročni povezavi, da mnogo njih poteka na ne povsem zavedni ravni in so pomešani s celotno zgodovino, klimo in kulturo šole.

3.3 Šola: neprofitna organizacija

Šola sodi med neprofitne organizacije, vendar pa se od njih razlikuje po nekaterih značilnostih, zaradi katerih je to področje upravljanja potrebno obravnavati ločeno. Janez Bečaj (Bečaj 1999) v dopoljnjeni obliki povzema po Bushu elemente upravljanja, ki se pomembno razlikujejo od ostalih neprofitnih ustanov:

- V vzgojno-izobraževalnem procesu je težko jasno opredeliti *cilje*. Na zelo načelni ravni smo si zelo hitro enotni, da je cilj kvalitetno posredovanje znanja, usposabljanje in vzgoja. Zelo hitro pa se razjasni, da je moč pod temi kategorijami razumeti zelo različne stvari. Kaj hitro se razidemo ob vprašanjih, kakšno znanje potrebujemo, kako naj se ga posreduje, da ne izpostavljam vseh razhajanj ob vprašanju, kakšna naj bo vzgoja.
- Naslednji poseben element se nanaša na težko objektivno *merjenje* šolskih storitev in dosežkov. To je posledica prvega elementa, torej slabo opredeljenih ciljev. Četudi merimo le kakovost in količino znanja, nikoli ne vemo natančno, koliko je v končnem

uspehu udeležena šola s svojim delom, koliko pa otrokove sposobnosti in okolje, iz katerega prihaja.

- Naslednje dejstvo, ki pripomore k nejasnosti, je **razumevanje učenca**. Mogoče ga je videti v dveh različnih vlogah. Učenec je lahko »glavna stranka«, ki se ji mora šola podrediti, ali pa »izdelek«, v katerem se zrcali kakovost dela na šoli.
- Organizacijsko in strukturno je šola zelo **razbit sistem**, razdeljen na različne stopnje, predmete, aktive, od katerih ima vsak določeno avtonomijo. S tem se odgovornosti pogosto porazgubijo in ostanejo nejasne.

Vse naštetе značilnosti šole kot organizacijo uvrščajo med t.i. »mevlene modele«. Njihova pomembna značilnost je razbitost na avtonomne podsisteme z nejasnimi cilji, nejasnim odločanjem in nikoli zares dogovorjeno odgovornostjo. Pogosto se v teh sistemih težave spregledujejo ali pa prelagajo.

Organizacijska značilnost šole je njena razdeljenost na samostojne in avtonomne podsisteme, ki pa morajo pod okriljem institucije delovati enovito in povezano. Seveda se potreba po samostojnosti in avtonomnosti, na drugi strani pa potreba po sodelovanju in enotnem delovanju spreminja glede na različne zunanje in notranje šolske situacije.

Janez Bečaj (Bečaj 1999) povzame Matsa Ekholma, ki na osnovi empiričnih raziskav o učinkovitem vodenju zapiše, da naj bi imeli vodstveni delavci v skladu z novimi cilji (avtonomnost na lokalni ravni, povečanje otrokove aktivne vloge v učnem procesu, uvajanje inovacij v socialne sisteme, ohranjanje dobrega in sposobnost učinkovitega spreminjanja) poleg znanih opravil še sledeča:

- skrb za jasnost ciljev, ki jih ima šola;
- doseganje soglasja o ciljih med sodelavci;
- usklajevanje odločitev in dejavnosti, tako da je odgovornost enakomerno porazdeljena med čim več različnih ljudi;
- usklajevanje in izraba povratnih informacij o delu na šoli;
- usklajevanje izboljšav v poučevanju in učnem procesu;
- pomoč učencem, da lažje izražajo svoje doživljanje šole.

V središče vstopajo naloge, povezane z motiviranjem ljudi za dobro delo, z vzpodbujanjem timskega dela, s skrbjo za dobro socialno klimo, in naloge, povezane z usmerjenostjo v prihodnost.

4 Zgodovina šolskega svetovalnega dela pri nas

Šolsko svetovalno delo (ŠSD) se je pričelo pri nas pojavljati v šestdesetih letih prejšnjega stoletja. To je bil čas mogočnega razmaha industrijske družbe. Zaposlitev prvega šolskega psihologa sega v šolsko leto 1958/59. Letnica sovpada z uvedbo takratne enotne osemletne osnovne šole. V prvih letih so šole zaposlovale predvsem psihologe in socialne delavce. Prva socialna delavka z ustrežno izobrazbo je dobila samostojno delovno mesto na osnovni šoli v Ljubljani leta 1962.

Franc Pediček velja za teoretičnega utemeljitelja doktrine svetovalnega dela, saj je raziskoval in podajal operativne modele za delo posameznih profilov svetovalnih delavcev. Pediček (Pediček 1992, 357-373) govori o šolskem svetovalnem delu (ŠSD) kot o najbolj avtohtoni inovaciji našega vzgojno-izobraževalnega sistema. To pojasnjuje v trditvah, da ŠSD ni nastalo na podlagi politične volje, ampak kot odziv na potrebe proizvodno-družbenega razvoja. ŠSD je ena prvih inovacij, ki je od začetka do danes znanstveno teoretsko zasnovana. Gledano razvojno se je ŠSD pričelo pojavljati na treh razvojnih stopnjah:

- na stopnji velikih eksternih svetovalnih sistemov;

Za najzgodnejšo razvojno stopnjo v petdesetih letih so značilni trije veliki svetovalni sistemi, ki so se razvili najprej zunaj šole, ki pa so se ji zaradi potencialnih uporabnikov hitro pričeli približevati. Gre za psihohigiensko svetovanje, poklicno svetovanje in vzgojno (po)svetovanje. Slednje se je pričelo razvijati prav v Sloveniji in je bilo namenjeno osebno razvojnim in socialnim vprašanjem šolskih otrok in mladostnikov. Ta svetovalni sistem je pokrival široko strokovno področje od psihologije, zdravstva prek socialnega dela do raznovrstnih oblik strokovne pomoči staršem, vzgojiteljem in učiteljem ter otrokom in mladostnikom. Zato smemo imeti ta svetovalni sistem za neposrednega predhodnika ŠSD.

- na stopnji monodisciplinarno zasnovanih šolskih strokovnih služb;

V okviru teh velikih sistemov svetovalnega dela so se začele razvijati monodisciplinarno zasnovane šolske strokovne službe, ki so se začele umeščati v šolo. Prišlo je do členitve treh strokovnih služb: šolska psihološka in šolska socialna služba, ki se jima je pozneje pridružila še šolska pedagoška služba. Pri nas se je najprej oblikovala šolska psihološka služba, sledil ji je nagel razvoj šolske socialne službe tako v osnovnih kot tudi v srednjih šolah. Ta služba je bila glede na psihološko manj razvita in utrjena, a se je hitro širila

zaradi velikih družbenih sprememb in s tem potreb po ustrezni šolski skrbi za socialni položaj otrok in družin. Temu je botrovala tudi politična volja. Najpozneje se je razvila šolska pedagoška služba, ker se je sprva usmerjala bolj v šolsko vodstvene dolžnosti in šele kasneje v strokovno pedagoške naloge.

- na stopnji multidisciplinarno ter interdisciplinarno utemeljenega šolskega svetovalnega dela.

Sredi šestdesetih let prejšnjega stoletja začnejo monodisciplinarne šolske strokovne službe prehajati na novo kakovostno razvojno stopnjo, ki jo določata interdisciplinarnost in skupinsko delo. Prav interdisciplinarnost in skupinsko delo sta tisti novosti, ki sta dali organizacijsko-operativni okvir šolskemu svetovalnemu delu. ŠSD je povezava treh navedenih šolskih strokovnih služb, njegova teoretična podoba pa se je izoblikovala na treh kritično razčlenjenih podstavah:

- svetovalno delo,
- šolska svetovalna služba,
- osebno delo za otroke.

ŠSD je bilo zgrajeno na naslednjih zahtevkih: strokovna integrativnost in interdisciplinarnost ter timskost dela; antropološka usmerjenost, študij učencev kot izhodišče in temelj svetovalnega dela; spremljanje in dokumentiranje učenčevega razvoja, vedenja in učenja; položaj učitelja kot prvega in temeljnega uresničevalca ŠSD; znanstveno utemeljevanje ter usmerjanje vsega šolskega vzgojno-izobraževalnega dela in s tem njegovo utemeljeno socializiranje in humaniziranje (Pediček 1992, 357-382).

4.1 Spremljanje prvih eksperimentalnih timov šolskih svetovalnih delavcev

Franc Pediček je v šol. letu 1968/69 znotraj raziskovalne naloge na Pedagoškem inštitutu Univerze v Ljubljani eksperimentalno uvedel time šolskih svetovalnih delavcev na štirih osnovnih šolah. Ena od teh štirih osnovnih šol je bila Osnovna šola Polje, na kateri sem danes zaposlena. Prvi tim svetovalnih delavcev na OŠ Polje so sestavljali psihologinja Katarina Grča, socialna delavka Zvonka Mencinger in pedagog Metod Resman. Leto dni pred uvedbo celotnega tima se je kot prva zaposlila psihologinja Katarina Grča. Za potrebe Pedičkove raziskovalne naloge je takratni ravnatelj Miroslav Žlajpah zapisal:

S 1. januarjem 1967 je šola dobila šolsko psihologinjo (Katarino Grča). Čeprav je bilo to delovno mesto sistemizirano že pred enim letom, je bila takrat večina kolektiva

prepričana, da psiholog na šoli ni potreben. Pozneje so glede tega učitelji spremenili svoje mnenje.

Spoznanje, da so za uspešno vzgojno-izobraževalno delo potrebni poleg učitelja tudi drugi strokovnjaki, je ob delu šolske psihologinje počasi prodirala v zavest naših učiteljev.

Do prihoda psihologinje na šolo smo mislili, da nimamo težjih vzgojnih in socialnih problemov. Vse so reševali učitelji sami, v glavnem razredniki. Zaradi prezaposlenosti s poukom in zaradi kompleksnosti ali težavnosti posameznih »primerov« so razredniki marsikateri problem prezrli, ali pa ga niso utegnili reševati. Navadno so o takšnih učencih molčali, da drugi člani kolektiva niso nikoli vedeli zanje. Hujše probleme pa je reševalo vodstvo šole skupno z razrednikom in s starši.

Prva in najpomembnejša naloga, ki se jo je lotila šolska psihologinja, je bilo testiranje šolskih novincev. Pri tem je hitro dobila stik z učitelji prvih razredov, s katerimi je sodelovala vse leto. Anketo o izbiri poklica in usmerjanje osmošolcev je izvedla v sodelovanju z Zavodom za zaposlovanje.

S predavanji o tem, kaj vse vpliva na razvoj osebnosti, o psiholoških posebnostih otrok na posameznih razvojnih stopnjah, o metodah uspešnega učenja in o izbiri poklica, je psihologinja prikazala učiteljstvu nujnost poglobljenega psihološkega opazovanja in študija učencev.

Pri svojem delu je ugotavljala številne socialne probleme, ki jih je morala reševati, čeprav je imela dovolj svojega dela in za katere tudi ni bila strokovno usposobljena. Problemi, pred katerimi smo prej zatiskali oči, so bili zdaj razgrnjeni pred učiteljskim zborom in začeti smo jih morali reševati. Tako je postajala vedno močnejša potreba po šolskem socialnem delavcu.

Učiteljstvo je spoznalo, da strokovni delavec na šoli ni samo tisti, ki »obremenjuje« učiteljstvo z novimi nalogami, temveč jim predvsem pomaga pri njihovem delu.

Odnosi do šolske psihologinje, kot strokovnjaka, ki naj svetuje in pomaga učitelju pri njegovem vzgojno-izobraževalnem delu, so bili zelo različni. Razredni učitelji, posebno elementarci, so dobro sodelovali in iskali pomoč pri njej. Zavedali so se pomanjkljivega znanja in so zato upoštevali njene nasvete. Precej pa je bilo učiteljev (več na predmetni stopnji), ki so želeli problematične otroke pošiljati k psihologinji, da jih »ozdravi«. Tako

so se želeli rešiti učencev, ki so v razredih veljali za »hude probleme«. Bili pa so tudi takšni učitelji, ki so mislili, da lahko še naprej sami rešujejo vse težave.

Vodstvo šole se je od vsega začetka zavedalo, kakšno veliko strokovno pomoč ima v delu psihološke službe na šoli, zato ni z ničemer oviralo strokovnega psihološkega dela, pač pa ga je v vsem podpiralo (Pediček 1974, 90-91).

Te »pionirske time« na štirih osnovnih šolah je Franc Pediček ves čas raziskave koordiniral, vodil in usmerjal. S pomočjo vsega gradiva je izdelal poglobljeno kvalitativno raziskavo, na podlagi katere je oblikoval organizacijsko-operativni model ŠSS pri nas. Osnove delovanja ŠSS je postavil na trdne teoretične, metodološko preverljive in operativno uporabne temelje.

Za osrednjo hipotezo, na kateri je gradil celotno raziskovalno nalogo, je izbral model šolske svetovalne službe, ki predstavlja organizacijski in operativni vzorec, ki združuje šolsko psihološko, socialno in pedagoško službo v timskem povezovanju in uresničevanju prek strokovnega načela interdisciplinarnega povezovanja.

Ob spremljanju eksperimentalnih timov je oblikoval temeljna načela in značilnosti takratne šolske svetovalne službe:

- ŠSS je neločljiv sestavni del šolskega vzgojno-izobraževalnega sistema. Njena temeljna naloga je neposredna strokovna pomoč šoli pri vzgojno-izobraževalnem delu.
- Postavljena je v notranji okvir šole in za svoje delo odgovarja ravnateljstvu in samoupravnim ter drugim pedagoškim organom šole.
- ŠSS zliva v organizacijsko in operativno celoto vse oblike pomoči učencem, ki jih današnje različne šolske strokovne službe dajejo učiteljem in staršem v imenu svoje znanosti. Poglavitni vidik celotnega delovanja te službe je šolsko pedagoški, ker je delovni okvir te strokovne operative šola, šolski sistem oziroma šolsko vzgojno-izobraževalno delo.
- Temeljne naloge ŠSS so: šolski študij učencev; osebno ali skupinsko psihološko, socialno in vzgojno svetovanje; pedagoško posvetovalno ali konzultivno delo s starši in z drugimi oblikovalci otrok (učitelji); temeljno diagnostično delo na šoli; zbiranje in sistematično urejanje podatkov o posameznem učencu z različnih strokovnih vidikov; študij življenjske zgodovine učencev; študij osebnostnih značilnosti otrok in spremljanje njihovega razvoja.
- Uspešnost ŠSS ni odvisna samo od izvedencev ali strokovnjakov njenega tima, temveč od vseh pedagoško delujočih ljudi na šoli, v prvi vrsti od razrednih in predmetnih učiteljev ter od ravnatelja šole.

- ŠSS posveča posebno skrb uresničevanju vseh tistih možnosti na šoli, ki zagotavljajo učenčevo duševno zdravje in razvojno uravnoteženost. Posebej skrbi, da se šolski otroci uspešno srečujejo z novimi zahtevami sodobnega življenja in z novimi zahtevami učenja ter dela.
- ŠSS se trudi s svojim delom preroditi šolo iz bolj ali manj zgolj izobraževalne ustanove v širšo zasnovo in široko delujočo vzgojno ustanovo, v kateri otroci čutijo toploto in resnično skrb za svoj razvoj.
- ŠSS pomeni prvo in temeljno triažno službo v našem osnovnošolskem sistemu.
- ŠSS se ne opira samo na eno ali drugo sodobno znanost o otroku ali o človeku ali le na eno ali drugo »šolsko službo« (šolska psihološka, šolska socialna in šolska pedagoška služba), temveč povezuje vsa sodobna spoznanja o otroku, o njegovi naravi in vedenju v kohezivno ŠSS, ki sloni na zakonitostih šolskega vzgojno-izobraževalnega dela z otroki. Zaradi tega ŠSS ni in tudi ne sme postati kakršnokoli prestižno področje raznih sodobnih znanosti o otroku in njihovih »strokovnih služb« v okviru šolskega sistema. Te znanosti dajejo le strokovno neoporečnost in pristojnost njenemu delu.
- ŠSS nikakor ne spreminja ritma in reda šolskega vzgojno-izobraževalnega dela ter z ničemer ne krni oblikovalnega ugleda in pedagoških pooblastil učiteljev ter vodstva šole. Učitelje, vodstvo šole in starše vključuje v okvir svojega dela kot njegove prve in temeljne uresničevalce. Zaradi tega delo šolske svetovalne službe ni postavljeno »nad šolo«, temveč je oziroma postaja v procesu postopnega razvoja neločljiva sestavina vzgojno-izobraževalnega programa šole.

S samostojnim pedagoškim vidikom se naša šolska svetovalna služba bistveno razlikuje od podobnih zasnov šolskega svetovalnega dela drugod, kjer samostojne šolske svetovalne službe znotraj šol ne poznajo (Pediček 1974, 161-163).

5 Programske smernice: temeljni dokument svetovalnih delavcev

Kurikularna komisija za svetovalno delo in oddelčno skupnost je pod okriljem Nacionalnega kurikularnega sveta marca leta 1999 izdala temeljni dokument za uresničevanje poslanstva svetovalne službe v osnovni šoli z naslovom Programske smernice za svetovalno službo v osnovni šoli. V času obsežne vsebinske in organizacijske šolske reforme je bilo sprejetje dokumenta izjemnega pomena za nadaljnji razvoj šolskega svetovalnega dela. Predvsem pa je omogočilo svetovalnim delavcem ohraniti in utrditi strokovno poslanstvo in avtonomijo svetovalne službe kot enega od podsistemov šole.

Programske smernice so razdeljene na splošni del in posebni del. Splošna izhodišča sestavljajo trije vsebinsko ločeni deli: *Temeljna opredelitev*, *Temeljna načela*, iz katerih je razvidna »filozofija« sodobnega šolskega svetovanja, ki temelji na teoretskih paradigmah humanističnega, kognitivnega in ekosistemskega pristopa, in *Tri osnovne dejavnosti*, v katerih so opisane dejavnosti pomoči, razvojno preventivne dejavnosti ter dejavnosti načrtovanja in evalvacije.

Tudi posebni del je razdeljen na tri vsebinsko ločene enote: *uvod*, *osnovna področja dela svetovalne službe v osnovni šoli* in *pogoji dela*.

Iz oblikovanih načel je moč prepoznati temeljno teorijo, na kateri omenjeni dokument sloni. Že v uvodnem stavku je zapisano: »Šolska svetovalna služba je tisto posebno mesto v šoli, s katerega se vzpostavlja svetovalni odnos z vsemi udeleženi v šoli.« (Programske smernice 1999). Pojem **svetovalni odnos z vsemi udeleženi** se povezuje s temeljnim pojmom sistemskega socialnega dela: **reševanje socialnih problemov** v realnem življenjskem okolju.

V posebnem delu pa so zajete temeljne vloge svetovalnega delavca, osnovna področja dela ter pogoji.

Temeljni cilj vzgojno-izobraževalnega dela je optimalni razvoj otroka ne glede na spol, socialno in kulturno poreklo, veroizpoved, narodno pripadnost ter telesno in duševno konstitucijo. Temeljni cilj svetovalne službe v šoli je podpreti vse sodelujoče pri uresničevanju tega skupnega cilja. Svetovalna služba nudi podporo in pomoč posameznikom in skupinam v šoli pri načrtovanju, izvajanju in evalvaciji vsakdanjega vzgojno-

izobraževalnega dela. Prav zato je mesto svetovalne službe znotraj ustanove, v kateri in za katero opravlja svetovalno delo.

Že površno branje uvodnih stavkov in temeljnih opredelitev svetovalnega dela spomni socialnega delavca na znano izrazoslovje in temeljne koncepte teorij pomoči, ki smo jih spoznali v času študija in jih nosimo v svoji profesionalni »aktovki«, kot pravi prof. Gabi Čačinovič Vogrinčič.

V uvodu posebnega dela je nazorno izpostavljen termin *»svetovalni odnos z vsemi udeleženi v šoli«*. Poudarjeno je, da gre za poseben odnos, ki vključuje procese dogovarjanja, sodelovanja, povezovanja in pobude. Še pomembnejše je naslednje pojasnilo svetovalnega odnosa, namreč da gre pri njem za jasno in strokovno opredelitev problema, za preseganje pristranosti in konfliktnosti vseh udeleženi v projektu pomoči in za vzpostavljanje dogovorov in sporazumov, ki temeljijo na razvidnosti mej, vlog in odgovornosti. V slednjih besedah so očitno prepoznavna Lussijeva metodična načela in načini ravnanja v socialnem delu. Še bolj očitno je to v naslednji definiciji, *da »je šolska svetovalna služba tisto posebno mesto pomoči in sodelovanja v šoli, kjer se vsakokrat mobilizirajo strokovne in človeške moči za pomoč in podporo učencem s ciljem, da se vsakokrat znova zagotovi optimalne pogoje za njihovo napredovanje v razvoju in učenju«*. (Programske smernice 1999). V tej definiciji sta prepoznavni tako instrumentalna definicija problema kot socialno ekološko načelo. Metodično načelo sodelovanja in kontakta je vsebovano v zapisu naslednje pomembne značilnosti: *zelo pomembno je, da je svetovalna služba vsem udeležencem v šoli enako dostopna in da je dostopnost vsem dovolj dobro razvidna* (prav tam). Zelo nazorno je upoštevano načelo interpozicije v opredelitvi svetovalne službe kot koordinatorja v projektu prilagajanja šole učencem s posebnimi potrebami (tudi nadarjenim učencem), sodelovanja z nosilcem individualiziranega programa in zunanjimi strokovnimi institucijami.

V svoji nalogi želim poudariti, da za socialno delavko, ki nastopa v vlogi svetovalnega delavca v šoli, ni dovolj v Programskih smernicah le prepoznati znano izrazoslovje in temeljno doktrino, ki izhaja iz teorij pomoči socialnega dela. Raziskati želim tudi nove teoretične koncepte in strokovne prispevke naše stroke k razvoju svetovalnega dela v šoli. Socialni delavci v šoli imamo izjemno priložnost, da zelo suvereno in enakovredno opredelimo in pri konkretnem delu prikažemo pomemben prispevek svoje stroke pri razvoju svetovalnega dela v procesu uresničevanja prenove osnovnošolskega programa.

5.1 Šolska svetovalna služba kot dejavna manjšina

Serge Moscovici s sodelavci je v socialni psihologiji proučeval pojav vplivanja manjšin. Na podlagi bogatega empiričnega gradiva je oblikoval nekaj zakonitosti, ki veljajo za takšno obliko socialnega vplivanja. Učinkovita manjšina lahko deluje na različne načine:

- manjšina mora s svojim vedenjem pokazati, da obstaja še drugačna možnost, kot jo pozna večina,
- s svojim vedenjem na vsebinski ravni se mora manjšina jasno izpostaviti, tako da je ni mogoče prezreti,
- ob jasni drugačnosti manjšina pri večini ne sme povzročiti socialnega odklanjanja in odpora,
- z izraženo gotovostjo, zaupanjem vase in predanostjo svoji izbiri manjšina pri članih večine povzroči dvom in negotovost v svoj prav,
- posledica kognitivnega konflikta je ponovno preverjanje pravilnosti svojega mišljenja pri članih večine, ki povzroči majhne spremembe v njihovem mišljenju, pri tem se zmanjša razdalja med manjšino in večino,
- učinkovita manjšina se mora jasno ločiti od večine.

Če sedaj prenesemo zakonitosti delovanja manjšin na sodelovanje šolskih svetovalnih delavcev in učiteljev, lahko ugotovimo naslednje:

- šolska svetovalna služba mora pri poskusih spreminjanja ravnanja učiteljev upoštevati, da se socialne vrednote, stališča, norme in podobni pojavi spreminjajo počasi,
- svetovalni delavci morajo biti za svoje delo strokovno usposobljeni na teoretični in praktični ravni,
- bistveni pogoj za učinkovitost je po teoriji vplivanja manjšin odsotnost konflikta na osebni ravni; šolska svetovalna služba mora biti jasno različna, ko gre za strokovna vprašanja, in razmeroma sprejeta, ko gre za medsebojne človeške odnose,
- spremembe niso drastične in tudi s posebno hvaležnostjo ljudi ni računati,
- svetovalni delavci ne smejo zavzeti zgolj vloge otroškega ombudsmana, ker jih vloga naravnost sili v konflikt z učitelji, s tem pa se manjšajo možnosti za tvorno sodelovanje, kar je naš cilj,
- kurikularna prenova bi morala odgovoriti na vprašanje, kako motivirati učitelje za spremembe,
- šolska svetovalna služba je lahko motor sprememb samo ob dobrem sodelovanju z učitelji, zato morajo biti učitelji motivirani, šolska svetovalna služba pa nenasilna, saj je

največji sovražnik netvornega sodelovanja konflikt na odnosni ravni (Bečaj v Resman in drugi 1999, 167-181).

6 Teorija socialnega dela in temeljni koncepti pomoči

Socialno delo kot stroka ima svojo zgodovino in razvoj. Gabi Čačinovič Vogrinčič (Čačinovič Vogrinčič 2006) v svojem delu navaja delo Saula Karsza, ki pravi, da je socialno delo najprej temeljilo na dobrodelnosti in se prek skrbi za ljudi razvilo do današnjega koncepta pomoči, ki pomeni vključenost vseh in skupno raziskovanje različnih možnosti. V istem delu Gabi Čačinovič Vogrinčič dodaja koncept Lene Dominelli, ki v svoji knjigi razdeli razvoj socialnega dela na tri obdobja: na obdobje altruizma, obdobje imperializma in obdobje partnerstva, ki pomeni partnerstvo z uporabnikom in soustvarjanje dobrih izidov. Opisal jih je O'Hanlon, sicer najprej za potrebe psihoterapije, vendar so več kot uporabni in slikoviti tudi za razvoj socialnega dela. Prvi val je bil usmerjen v patologijo, drugi val je usmerjen v težave in njihovo reševanje, v smer rešitve in iskanje rešitev je usmerjen tretji val, četrti val pa šele prihaja in je brez poimenovanja. Za Gabi Čačinovič Vogrinčič (Čačinovič Vogrinčič 2006) četrti val predstavlja interpretacijo postmodernizma, ki v središče postavlja odnos vseh udeleženih v procesu pomoči. Gre za pomoč znotraj delovnega odnosa, katerega osnova je pogovor, razgovor in pogajanje za soustvarjanje rešitev za vse udeležene. Četrti val v razvoju pomoči prinaša neizmerne možnosti za ohranjanje in razvoj šolskega svetovalnega in s tem socialnega dela v slovenski šoli. Pred socialnimi delavci ter drugimi svetovalnimi delavci je pomembno obdobje, ko moramo pri svojem delu zares uporabiti socialnodelovne koncepte, ki zagotavljajo strokovno kompetentno delo. Temeljno orodje za ravnanje v socialnem delu nam je posredoval Peter Lussi.

6.1 Sistemski nauk v socialnem delu

Švicarski profesor socialnega dela Peter Lussi (Lussi 1990) pod pojmom »nauk o socialnem delu« razume praktično teorijo poklica, ki socialnemu delavcu pojasnjuje, kaj je njegova poklicna naloga, s kakšnimi sredstvi razpolaga in iz česa sestoji metodika socialnega dela.

Pravi »nauk o socialnem delu« ima tri pomembne značilnosti:

1. Usmerjen je k praksi – izhaja iz praktičnih poklicnih izkušenj in je namenjen osvetljevanju in določanju realne prakse socialnega dela.
2. Specifičen je za socialno delo – socialno delo pojmuje iz njega samega. Tako se izogne usodnim poklicnim nesporazumom, ki nastajajo tam, kjer se teorija socialnega dela

utemeljuje na konceptih, ki ne izhajajo iz socialnega dela (npr. terapevtski, pedagoški, sociološki, juristični).

3. Je koncentriran nauk – določa osredje socialnega dela in daje s tem lastno osrednjo teorijo socialnega dela.

6.2 Nauk o metodah socialnega dela

Obstajata dve pojmovni kategoriji, ki določata avtorjev nauk o metodah socialnega dela: metodična načela socialnega dela in načini ravnanja v socialnem delu. Metodična načela so temeljni elementi tistega, kar predstavlja celoto metode socialnega dela. Glede na način ravnanja se spekter svetovanja v socialnem delu deli na šest področij: svetovanje, pogajanje, intervencija, zastopanje, preskrba in oskrba. Tako načela kot načini ravnanja so teoretični pojmi, s katerimi je mogoče analitično osvetliti kompleksno ravnanje v socialnem delu. Med metodičnimi načeli razlikujemo konceptualna načela, načela ravnanja in načela sprejemanja.

Konceptualna načela se nanašajo na načrtno strukturirano reševanje socialnega problema, na katerega kot socialni delavci mislimo in h kateremu težimo. Ob tem načelu se opisuje, kako socialni delavec ravna v odnosu do oseb, ki so za problem odločilne. Načela ravnanja opisujejo, kako socialni delavec ravna v odnosu do oseb, ki so za problem relevantne, in kaj stori, da bi se rešitev problema uresničila. Načelo sprejemanja v tem nauku predstavlja specifično človeško razmerje, ki posebej podpira uspešno ravnanje v socialnem delu, pogosto pa ga sploh omogoča. Socialni delavec naleti na sprejemanje, ko mu udeleženec problema zaupanje vrača kot tistemu, ki mu je v okviru svojih kompetenc pripravljen pomagati.

Naslednji pomemben korak je, ko se sistemsko mišljenje prevede v vsakdanjo prakso socialnega dela. Avtor navaja naslednje sistemske metodične principe ravnanja:

- načelo vsestranske koristnosti;

Od socialnega delavca zahteva, da si prizadeva za takšno rešitev, ki bo koristna za vse udeležene v problemu. Sistemsko usmerjeni socialni delavec se bori, da vsi udeleženci uvidijo, da je za vse najkoristnejše, če upoštevajo želje in interese drugega.

- načelo interpozicije;

Pravi, da si sistemsko delujoči socialni delavec poišče mesto med udeleženi in skuša tam ostati v času celotnega procesa reševanja problema. Sistemsko delujoče socialno delo je interaktivnost, gre za delovanje med udeleženci, ki ima v temelju mediacijski pomen. Samo s takšne vmesne pozicije lahko socialni delavec deluje učinkovito in sistemsko.

- načelo komunikacije ali načelo kontakta;
Govori o tem, da sistemsko usmerjeni socialni delavec išče stik z vsemi udeleženci v problemu. Potrpežljivo in vztrajno se poskuša približati tudi tistim udeležencem, ki se stika izogibajo, saj je le tako mogoč vpogled v celotne socialne povezave. Če se to posreči, so dane največje možnosti za uspeh.
- načelo instrumentalne definicije problema;
Govori o definiciji problema, ki je v sistemskem socialnem delu v celoti instrument za ravnanje vseh udeleženih v problemu. Gre za to, da udeleženci problema skupaj definirajo problem ter možne rešitve in se tako spremenijo že tudi v rešitvi udeležene. Definicija socialnega problema mora imeti povsem operacionaliziran pečat, kar pomeni, da morajo biti jasno razvidni opravljeni koraki in tudi delni cilji. Če se socialnemu delavcu resnično posreči instrumentalna definicija problema, je ustvaril temelj systemskega operacionalizirajočega dela.
- socialno-ekološko načelo;
Obsega dve osrednji metodični maksimi – maksimo aktiviranja naravne socialne mreže in maksimo najmanjšega možnega vpletanja. Socialni delavec mora v svojem delovanju za reševanje problema aktivirati, krepiti, podpirati prvotno socialno mrežo ter tistim udeležencem, ki nimajo trdne socialne mreže, le-to vzpostaviti, če je le mogoče v njihovem življenjskem kontekstu. Druga maksima pa zapoveduje socialnemu delavcu, da posega v naravna socialna medsebojna življenjska razmerja zadržano, skrbno in le toliko, kot je v danih okoliščinah nujno.
- načelo pogajanja;
Je centralno in temeljno za sistemsko socialno delo. Načelo pogajanja daje prednost pred vsemi drugimi načini opravljanja socialnega dela. Socialni delavec poskuša iz udeležencev v problemu – in prav tako iz tretjih, ki so za razrešitev problema potrebni – napraviti udeležence v pogajanju. Predvsem si prizadeva problemsko relevantne osebe zbrati za pogajalsko mizo tako, da problem in njegovo reševanje obravnavajo med seboj neposredno. Kjer to ni mogoče, se obravnava posredno s pomočjo kakega vmesnega človeka. Tako v prvi kot drugi obliki nastopa socialni delavec kot aktivni posrednik.
- načelo sodelovanja;
Pomeni, da socialni delavec sodeluje pri razreševanju problema z vsemi pomembnimi tretjimi. Pojem sodelovanja se nanaša le na te tretje in ne na udeležene v problemu. Socialni delavec skuša sodelovati z vsemi, ki so v primer že vpleteni ali pa bi lahko še

bili pomembni tretji. Prizadeva si aktivirati vse sile, ki morda še niso aktivirane, ter usklajevati njihova prizadevanja in delovanje v smeri skupnega cilja.

- načelo odpiranja problema.

Tudi to načelo temelji na sistemski teoriji. Z izrazom »odpiranje problema« avtor posebej opozarja na določene tehnike ravnanja, ki jih uporablja socialni delavec, ko se socialni problem trdovratno zapira pred rešitvijo. Pri tem uporablja eno izmed petih taktik: ne dela oz. ne pomaga več, loti se kake s problemom obremenjene osebe, sproži krizo, okrepi negativno, zahteva kaj nemogočega. Vsi ti načini ravnanja imajo značilnost paradoksa, kadar jih uporabimo. S tem je mogoče kakšno socialno situacijo spraviti v gibanje.

6.3 Načini ravnanja v socialnem delu

Avtor govori o šestih načinih ravnanja, na katere se nanaša dejavni spekter socialnega dela. To so:

- svetovanje;

Dogaja se tam, kjer se socialni delavec z udeležencem v problemu dogovarja o problemu in njegovem reševanju. V sistemskem socialnem delu se svetovanje ne nanaša na osebnost svetovanca, ampak na disfunkcionalni socialni sistemski odnos. Socialni delavec želi razviti »socialno osebnost« svetovanja. To pomeni, da želi pripeljati do sistemsko funkcionalnega ravnanja. Pri tem gre po eni strani za prilagajanje sistemu, po drugi strani pa za spreminjanje sistema skozi svetovanca.

- pogajanje;

Najbolj značilno ravnanje v socialnem delu je pogajanje. Socialni delavec je pri pogajanju v stiku z dvema ali več udeleženi in se z njimi o problemu pogaja. Celotno njegovo angažiranje nima drugega cilja kot to, da disfunkcionalni sistem funkcionalizira in negativne sistemske odnose predrugači v pozitivne.

- interveniranje;

V socialnem delu se interveniranje izvaja, kadar posegamo v problemsko situacijo proti volji enega ali več udeležencev. Tipičen primer je ukrepanje proti staršem, ki zlorablajo otroke. »Intervencija« je tudi, ko socialni delavec prevzame skrb pomoči za človeka, ki ogroža samega sebe (senilnega, psihično bolnega), pa oseba s tem ne soglaša.

Za sistemsko metodiko intervencije je značilno razjasnjevanje problema, pomoč udeleženi in realistično ocenjevanje moči in zmogljivosti sistema.

- zastopanje;

V socialnem delu pomeni, da socialni delavec v kakih pravnih situacijah nastopa namesto koga izmed udeležencev problema nasproti drugim osebam. To dela, ker je dolžan ali pa ga je za to stranka prostovoljno pooblastila. Sistemsko usmerjeni socialni delavec si prizadeva s pomočjo zastopniškega ravnanja vzpostaviti socialno pravično razmerje med zastopano stranko in zastopanim naslovnikom. Kot zastopnik pojmuje samega sebe kot posrednika in išče vmesno pozicijo. Tudi na sodišču skuša biti izvedenec, svetovalni strokovnjak, ki mu gre za to, da se za vse udeležence doseže socialna primernost.

- priskrbovanje;

Tista pomoč, ki jo socialni delavec priskrbi v obliki denarja, izobraževanja, dela, kakšne usluge ali stvari, je priskrbovanje. Pomembno je, da jo to ravnanje vključeno v koncept širšega obravnavanja problema. Ne sme iti le za golo izravnavanje materialnih primanjkljajev, ampak za mobiliziranje vseh virov v naravni socialni mreži, da bi s tem prizadetega postavili na boljšo osnovo. Socialni delavec naj bi ravnal v duhu znanega kitajskega pregovora, ki pravi, da ni dovolj človeku samo dajati ribe, treba ga je naučiti, kako jih loviti.

- oskrbovanje;

V socialnem delu pomeni oskrbovanje, da socialni delavec stoji ob strani kaki osebi pri vsakdanjem premagovanju življenjski zadev. Zanj opravlja finančne in druge zadeve, ji nudi manjše usluge, vzdržuje stik in ji je v podporo v osebno pomembnih stvareh. V posebnih primerih priskrbi obsežno oskrbovanje s strani tretjih, bodisi v družinskem ali institucionalnem okviru (Socialno delo 1990, 81-94).

6.4 Koncepti pomoči

6.4.1 Delovni odnosi v izvirnih projektih pomoči v šolski svetovalni službi

Socialno delo ima danes znotraj svetovalne službe zelo izdelan, natančen in konkreten koncept dela za prav vse udeležene v vzgojno-izobraževalnem sistemu. V aktualnem družbenem času je to neprecenljiv strokovno teoretični, stvarni in uresničljivi kapital. V našem prostoru je čutiti resno krizo, zagotovo pa velike organizacijske, finančne in kadrovske težave zunanjih svetovalnih ustanov na različnih področjih svetovanja in pomoči otrokom ter mladostnikom. Tako je svetovalna služba in z njo šolsko socialno delo pred zelo resnim

strokovnim izzivom, saj je umeščeno sredi vsakdanjega življenja, iz katerega skorajda ni mogoče izstopiti, saj je osnovna šola obvezna za vso populacijo. Odtod ta silna odgovornost šolskega svetovalnega dela za jasno, strokovno in zavzeto delo z vsemi udeleženi. Mlačnost, umik in strokovna nedoslednost v šolskem svetovalnem delu bo ustvarila prazen prostor za medijske manipulacije in neplodne civilno pravdne postopke. Zavzeto strokovno delo in človeška predanost delu nas sama po sebi še ne obvarujeta vseh možnih postopkov diskreditiranja našega dela, obvarujeta pa nas pred lastno vestjo, odgovornostjo in poklicno etiko, ki smo ji zavezani.

V nadaljevanju želim predstaviti elemente delovnega odnosa v izvirnih projektih pomoči znotraj šolskega svetovalnega dela. Za opravljanje šolskega svetovalnega dela po konceptu delovnega odnosa znotraj izvirnih projektov pomoči se je treba odločiti. Enkratnost v projektih pomoči je v vsakem posameznem primeru vedno aktualna, saj je vsak tak projekt posebej pripravljen za konkretnega učenca in njegovo življenjsko situacijo. Vsak tak projekt je poskus izboljšanja trenutne življenjske situacije. Gabi Čačinovič Vogrinčič (Čačinovič Vogrinčič 2006) ugotavlja, da bo šolski sistem za resnično celostno in učinkovito prenovo moral vključiti postmoderne paradigme. To pomeni, da v šoli udejanjimo izvirne delovne projekte za posamezne učence in izobraževanju dodamo izkušnjo sodelovanja iz perspektive pomoči in etike udeležnosti. Izviren delovni projekt je zelo stvaren delovni dogovor, ki se nanaša na posameznika in je potreben za razrešitev konkretnih socialnih problemov. Tudi pri šolskem socialnem delu gre za to, da se s pomočjo projekta ustvarijo možnosti za nove oblike rešitve. Ime »delovni« projekt je izbrano z namenom poudariti element konkretnega dela na nalogah, stvarnih dogovorih, zadolžitvah, na postavljanju časovnih rokov, na delitvi odgovornosti in preverjanju dogovorjenega. V izvirnem delovnem projektu ne sledimo le končnemu zaželenemu razpletu, temveč zaznamo tudi vmesne razlike in majhen napredek. Šolska svetovalna delavka ali delavec je vodja takšnega projekta v vsakdanji šolski sredini. Gre za njegovo osebno in strokovno odločitev, da bo v svoje vsakdanje strokovno delo vključeval teoretično znanje in dognanja stroke v korist učencem. Na dlani ponujen koncept je možen okvir za uresničevanje in udejanjanje znotraj šolskega svetovalnega dela in lahko pomembno pripomore k razvoju te službe znotraj šolskega sistema.

6.4.2 Dogovor za sodelovanje

Delovni odnos se vzpostavi in prične z jasnim in izrečenim dogovorom za sodelovanje z učencem, s starši, z učitelji v šolski svetovalni službi, ko želi svetovalna delavka ali delavec oblikovati projekt pomoči učencu. Predstavlja obred, ki ima lahko odločilno vlogo pri

vzpostavljanju in poteku svetovalnega delovnega odnosa. Ko je svetovalni delavec pod pritiskom in teži problema, saj kaj hitro zgodi, da dogovor za sodelovanje enačimo z dogovorom o rešitvi problema. Dogovor za sodelovanje z učencem, s starši, z učiteljem se nanaša le na dogovor o privolitvi v sodelovanje, o obliki in načinu sodelovanja. Svetovalni delavec naredi prvi strokovni korak in je odgovoren, da zagotovi prostor in čas za sklenitev omenjenega dogovora. Obstaja čisto realna in ne tako redka praksa, da se svetovalni delavec niti ne zave, pa je s sogovorniki že sredi razlage problema in kar hitro preidejo k oblikovanju rešitev. Pogosto ostane svetovalni delavec ob zaključevanju takšnega pogovora sam s preveliko odgovornostjo, ki si jo naloži ali kar zdrsne vanjo.

Zato je dogovor za sodelovanje prvi in resnično pomemben strokovni element svetovalnega delovnega odnosa. Njegova odločilna vloga je prav v vzpostavitvi odnosa in porazdelitvi odgovornosti za sleherni delovni odnos med vse udeležene. Za svetovalnega delavca je to trenutek, ko jasno izrazi svojo vlogo in vlogo vseh udeleženi. To je lahko za udeležene prva pomembna izkušnja soodgovornosti in udeleženi. Temu koraku sledi naslednji, ki je oblikovanje skupne instrumentalne definicije problema.

6.4.3 Oblikovanje instrumentalne definicije problema

Po sklenjenem dogovoru o sodelovanju je ključni korak v delovnem odnosu oblikovanje skupne instrumentalne definicije problema. Besedno zvezo »instrumentalna definicija« razumem s poudarkom na besedi instrumentalna, ki zame pomeni vztrajanje na stvarnih, uresničljivih in konkretnih problemih »tukaj in zdaj«. Zame kot socialno delavko pomeni ta korak zelo konkretno trdo delo z vsemi v skupnosti. Prva in nadvse pomembna naloga socialne delavke ali socialnega delavca je v tem, da ponovno skrbi za in varuje prostor za slehernega posameznika, da sme in more podati svoje videnje in doživljanje težave, problema, stiske. Ko gre za šolsko svetovalno delo, je ključna točka učenčevo videnje in doživljanje problema. Vse pre pogosto odrasli govorimo, spremljamo in odločamo mimo učenca ali namesto njega.

Instrumentalna definicija problema pomeni osvetliti problem z deleži vseh, ki se jih nastala situacija tiče. Skupaj oblikovati instrumentalno definicijo problema pomeni uporabiti vse izkušnje preteklosti toliko, kot nam to koristi za aktivno in konstruktivno delo v sedanjosti, za katero potrebujemo prav toliko prihodnosti, da nam pokaže in da energije za naslednji premišljen in stvaren korak.

Pri oblikovanju projekta pomoči učencu pomeni korak oblikovanja skupne instrumentalne definicije problema tisto izhodiščno točko, kjer se udeleženi zares nahajajo. To je veliko lažje zapisati kot v realnem šolskem življenju uresničiti. V realnosti pobegnemo bodisi v preteklost, pogosto tudi v prihodnost (iščemo krivca, zakaj učenec v petem razredu ne zna poštevanke, in ugotavljamo, kje vse bodo še nastopile težave zaradi tega neznanja). Visoko strokovno dejanje pomeni ustvariti pogoje za konkretne dogovore skupaj z učencem in vsemi udeleženi. Konkretne dogovore je treba doreči okrog vprašanja, do kdaj in na kakšen način bo učenec znanje pridobil, kdo mu bo pri tem pomagal, kdaj in kako bo učitelj to znanje preveril in kje ga bo učenec še uporabil. Ta navidez preprost postopek pomeni v problemu že nakazati poti rešitve in odgovornost posameznikov. V jeziku stroke predstavlja takšen potek delovanja paradigmatično postavko, da so udeleženci problema tudi snovalci rešitve.

6.4.4 Osebno vodenje

Avtorja Sjef de Vries in Roel Bouwkamp (Vries in Bouwkamp 1995) posebno pozornost namenjata osebnemu vodenju projektov pomoči. Izhajata iz temeljnega spoznanja, da človekova hotenja vodita potrebi po avtonomiji in povezanosti. To velja tudi za šolske svetovalne delavke in delavce pri vodenju projektov pomoči znotraj šolske svetovalne službe.

Dogovor za sodelovanje in oblikovanje instrumentalne definicije problema sta prva dva visoko strokovna koraka v procesu pomoči, ki postavita temelj za konkretno delo. Element osebnega vodenja pa je po mojih delovnih izkušnjah odločilen korak, da ne ostanemo na pol poti. Nanaša se na vlogi svetovalnega delavca kot režiserja in udeleženega opazovalca v svetovalnem procesu, ko vodi, usmerja, vedno znova preverja dogovorjene delovne korake in rešitve ter oblike pomoči za doseg zastavljenega cilja. Ti dve vlogi zahtevata od socialne delavke v šoli zavzeto komunikacijo in odkrit lasten odziv na dogajanje v procesu delovnega odnosa. Koncept Gabi Čačinovič Vogrinčič »osebno, konkretno, tukaj in zdaj« (Čačinovič Vogrinčič 2006) je po izkušnjah svetovalnega dela v šoli odločilen v točki, ko sklenemo dogovor o vztrajanju v sodelovanju. Za izid pa je odločilno preverjanje sodelovanja in vztrajanje pri dogovorjenih nalogah in vlogah. Življenje kaže, da kaj hitro zdrknemo v stare vzorce ravnanja. Zares visoko strokovno dejanje šolskega svetovalnega delavca vidim prav v vztrajanju dogovorjenega. Njegova strokovna nenadomestljivost je v vztrajnem spremljanju, preverjanju in vodenju dialoga do dogovorjene rešitve z vsemi udeleženi v procesu pomoči.

6.4.5 Perspektiva moči in etika udeležnosti

Denis Saleebey (Saleebey 1997) je vnesla v socialno delavsko ravnanje izjemno pomembno vodilo za slehernega socialnega delavca in delavko. Predlaga zahtevno in trdo delo, ki vključuje nov pogled na uporabnika. Ni osredotočena na težave, probleme in stiske, ampak na nove možnosti, ki jih nastale situacije prinašajo s seboj. Še posebej je osredotočena na vire moči, ki jih prinaša posameznik s svojim znanjem, sposobnostmi in življenjskimi izkušnjami. Za šolsko svetovalno delo je to odločilni premik pri vsakdanjem delu z učenci, ki so vse prevečkrat le opazovan subjekt odraslih, ki vedno vedo več in bolje kot oni sami. Perspektiva moči pomeni verjeti, zaupati, vzdržati stisko in negotovost ob iskanju skupne rešitve, ki temelji na moči posameznika, ki bo udeležen v rešitvi problema. Za šolsko sredino to pomeni skupaj z učencem raziskati nastalo situacijo (učni neuspeh, težave z vrstniki, nasilno vedenje ...), jo primerjati z dobrimi izidi v preteklosti in poiskati še neizkoriščene vire in možnosti do skupnega zelenega cilja. Ključnega pomena je uporaba besed, kot pravi Saleebeyeva, saj imajo besede moč, z njimi lahko posameznika opogumimo ali pa zavremo. Zavestna odločitev socialnega delavca za delovanje s perspektive moči vključuje spoštljivost do sogovornikovih odločitev. Te so osnova, da vedno znova pogledamo, kaj ljudje zmorejo in kje potrebujejo podporo moči za dobre življenjske izide.

Na paradigmo perspektive moči se navezuje postmodernistični pristop, ki ga uvaja Lynn Hoffman (Hoffman 1994) in ga imenuje etika udeležnosti. Temelji na načelu sodelovanja, vključevanja in udeležnosti. V ravnanju svetovalnega dela in razvoju stroke pomeni v dialogu iskati konsenz, ki pušča odprt prostor za naslednji dogovor. Misel se od vzročno-posledičnega razmišljanja orientira v raziskovanje zgodb in soustvarjanje novih. Za šolsko svetovalno delo pomeni to vedno znova povabiti v pogovor vse vpletene. Učenec, starši in učitelji morajo imeti priložnost svoje izkušnje, zgodbo in razumevanje podeliti ter soustvariti novo, njihovo skupno zgodbo.

6.4.6 Ravnanje s sedanjostjo in znanje za ravnanje

Avtor koncepta ravnanja s sedanjostjo ali koncepta sonavzočnosti je Tom Andersen . Njegov koncept je primeren in uporaben pri šolskem socialnem delu, saj je usmerjen v sedanjost. Gre za vse šolske situacije, ko smo svetovalni delavci v neposrednem delovnem odnosu z ljudmi. V šoli so to delovni odnosi z učenci, učitelji, starši in vodji šol. V vseh delovnih odnosih je pomembna sedanjost, trenutki, ko smo z ljudmi v neposrednem odnosu in sodelujemo drug z drugim. Gabi Čačinovič Vogrinčič pravi, da je svetovalni delavec odgovoren za varovanje

izkušnje o spoštovanju in kompetentnosti vseh, za kar potrebujemo čas in varen prostor. Preteklost je v sedanjosti pomembna toliko, kolikor je pomembna za ustvarjanje skupne izkušnje za soustvarjanje prihodnosti.

Koncept ravnanja s sedanjostjo je pri šolskem svetovalnem delu nenadomestljiv, saj je otrok samo danes, letos s svojo težavo ali posebnostjo v tem razredu, s to učiteljico ali učiteljem v družbi vrstnikov. Naloga svetovalnega delavca ni le sprejemanje otrokove zgodbe, ampak spodbujanje nastajanja nove, njemu lastne zgodbe.

Gabi Čačinovič Vogrinčič vidi šolskega svetovalnega delavca kot tistega, ki ima besede, da vzpostavi in vzdrži kontekst socialnodelovnega pogovora. Ima znanje, ki ga podeli z učencem, starši in učitelji. Tudi pri šolskem svetovalnem delu nastane očiten premik, ko socialni delavec ali delavka prične jasno vnašati strokovne koncepte kot svoj razvidni delež in prevzema svojo odgovornost. Ob tem pa se te razvidnosti in odgovornosti za sodelovanje učijo tudi učenci, starši in učitelji. Ob tem, ko drug drugemu povečujemo kompetentnosti, ustvarjamo boljše pogoje za sodelovanje in omogočimo več dobrih izidov.

6.4.7 Izziv današnji in jutrišnji šoli: učenec in učitelj sta spoštljiva sogovornika in soustvarjalca

Gabi Čačinovič Vogrinčič (Čačinovič Vogrinčič 2008) je v knjigi Soustvarjanje v šoli: učenje kot pogovor strnila svoj pomemben strokovni delež, ki ga je imela v obsežni raziskavi z naslovom Učenci z učnimi težavami v osnovni šoli – razvoj celovitega sistema učinkovite pomoči ter ob sklopu predavanj pod okriljem Zavoda za šolstvo RS, namenjenih strokovnim delavcem, ki izvajajo individualno in skupinsko učno pomoč ter dodatno strokovno pomoč učencem z odločbami o usmeritvi. Avtorica v omenjenem delu posreduje tisto novo in uporabno znanje za delo z učenci, ki se srečujejo z učnimi težavami. S tem je soustvarila monografijo Koncept dela: učne težave v osnovni šoli.

Avtoričino središčno sporočilo nujne paradigmatške spremembe v šoli se nanaša na učenca, ki mora postati soustvarjalec v projektu pomoči in novega znanja. Avtorica prenese v vsakdanjo šolsko sredino predstavljene elemente, ki se nanašajo na elemente delovnega odnosa ter koncepte pomoči v socialnem delu. V ospredje postavi pogovor kot izjemno pomembno večino v procesu učenja tako za učenca kot učitelja. Čačinovič Vogrinčičeva jasno zapiše: »Šola je lahko prostor za pogovor, kjer učitelj, spoštljiv in odgovorni zaveznik v delovnem odnosu z učencem, ki je ekspert iz izkušenj, soustvarjata nova znanja! Učenje se soustvarja v odnosih in pogovorih, ki omogočajo razliko: novo znanje!«

Vsej šolski javnosti je tako v strnjeni obliki posredovala svoje bogato teoretično znanje, ki ga vedno znova preverja in podkrepi z bogatimi izkušnjami neposrednega pedagoškega in terapevtskega dela.

Izjemno in neprecenljivo vrednost pa ima avtoričin strokovni doprinos uporabnega znanja za socialno delo v šoli. S tem dr. Gabi Čačinovič Vogrinčič dokazuje pomen in nepogrešljivost socialnodelavskega znanja in ravnanja v šoli prav v času, ko podatki kažejo, da število socialnih delavk in delavcev v šolah naglo pada. Doktrina lastne stroke in postmoderni premiki me navdajajo z delavno vnemo in optimistično zrem v prihodnost razvoja socialnega dela v šoli. Optimizem dobi verodostojno obličje zaradi dejstva, da je imelo socialno delo v šoli na svojem začetku jasno opredeljeno doktrino svojega dela, ki pa jo v tem postmodernem času prav Gabi Čačinovič Vogrinčič na novo utrjuje in kaže njeno možno smer razvoja in s tem razvoja šole na Slovenskem.

S to trdno zavezano pentljo med začetnim razvojem socialnega dela v šoli in njegovo današnjo strokovno teoretično in praktično pojavno stvarnostjo, se spuščam v raziskovalni del svoje naloge.

7 Tradicionalni in konstruktivistični model socialnega dela v šoli

Za izhodišče raziskave izhajam iz domneve, da obstajata dva idealnotipska modela delovanja šolskega socialnega dela v šoli. **Tradicionalni model** predstavlja dosedanji način delovanja šolskega socialnega dela. **Konstruktivistični model** pa predstavlja model novih konceptov delovanja svetovalnega dela v šoli. S pomočjo dveh idealnotipskih modelov bom raziskala realno delovanje, položaj in vlogo socialnega dela v šoli, ki je del šolske svetovalne službe.

Tradicionalni model predstavlja način socialnega dela v šoli, ki sega od začetkov do današnjih dni.

V tem modelu so se oblikovali smotri in naloge socialnega delavca. Oblikovali so se okrog naslednje problematike:

- reševanje socialne in zdravstvene problematike učencev,
 - usmerjanje in osebno svetovanje učencem glede na njihovo socialno in zdravstveno problematiko,
 - posvetovalno delo z učitelji in starši glede reševanja socialne problematike učencev,
 - pomoč vodstvu šole pri pedagoškem vodenju šole,
 - odkrivanje socialne problematike na šoli in v šolskem okolišju in njenih razvojnih smeri.
- (Jurman 1987)

Smotri dela šolskega socialnega delavca izhajajo iz:

- vloge socialnega dela v družbi,
- smotrov OŠ in vloge šolske svetovalne službe,
- in posebnosti socialnega dela.

V začetkih razvoja šolske svetovalne službe so se precej enakomerno zaposlovali celotni timi svetovalnih delavcev (psiholog, socialni delavec in pedagog), zato je pri šolskih socialnih delavcih tako velik poudarek na reševanju socialno-ekonomske problematike. Hkrati pa ne smemo pozabiti na takratne družbene zahteve in pričakovanja s poudarjanjem enakosti in socialne varnosti kot najvišjima vrednotama družbenega in političnega sistema.

V tem **tradicionalnem modelu** je socialni delavec nastopal kot ekspert, izvedenec, ki učencu pomaga, ker potrebuje pomoč, ker je z njim »nekaj narobe« in mu lahko manjkajo predvsem materialni pogoji za uspešen in zdrav razvoj. Vloga eksperta se povezuje z avtoritarnim

vodenjem. Socialni delavec je delal predvsem s posameznim učencem, za katerega je on najboljše vedel, kaj je zanj dobro. Razumevanje sveta je izhajalo iz predpostavke, da je družbeno okolje primerno urejeno in se mu mora posameznik le prilagoditi. V kontekstu šolskega socialnega dela je to pomenilo, da sta učenec in njegova družina pasivna prejemnika pomoči in udeleženca pripravljenih in načrtovanih dejavnosti.

Konstruktivistični model predstavlja usklajeno delovanje socialnega dela v šoli v skladu s predvidenimi Programskimi smernicami in teorijami pomoči.

Delovanje današnjega šolskega svetovalnega dela in s tem tudi socialnega dela v šoli je oblikovano okrog naslednjih ciljev:

- temeljni cilj predstavlja optimalni razvoj otroka ne glede na spol, socialno in kulturno poreklo, veroizpoved, narodno pripadnost ter telesno in duševno konstitucijo,
- temeljni cilj svetovalne službe v šoli je podpreti vse sodelujoče pri uresničevanju tega skupnega cilja,
- njena temeljna naloga je, da se na podlagi posebnega strokovnega znanja preko svetovalnega odnosa in na strokovno avtonomni način vključuje v kompleksno reševanje pedagoških, psiholoških in socialnih vprašanj ter pomaga in sodeluje z vsemi udeleženi,
- konstruktivistični model prinaša nenadomestljivo razsežnost doprinosov učenčevih predstav o sebi, o šoli, učiteljih, o konkretnih problemih in njihovih rešitvah,
- v strokovnem pogledu je svetovalna služba avtonomna,
- svetovalna služba je v šoli strokovni sodelavec, ki skupaj z drugimi strokovnimi delavci šole oblikuje vsakdanje življenje v šoli (Programske smernice 1999).

Konstruktivistični model predpostavlja, da tisto, čemur pravimo naša resničnost, torej vsakdanji svet, ljudje konstruiramo, ustvarjamo. Ustvarjamo tudi tiste razsežnosti, ki jim pravimo težave, problemi, stiske uporabnikov (Poštrak 2003). Človek je stvarnost sama zase in možgani vsakega od nas samostojno in samoaktivno oblikujejo stvarnost na podlagi predhodnih izkušenj, stališč, vrednot, osebnih lastnosti in vplivov okolja. Pomembne so naše predstave o tem, kdo so učenci in kaj naj počnejo v šoli, kdo so učitelji in kakšne so njihove naloge, kakšno predstavo si ustvarimo o ustanovi, kot je šola. »ljudje vedno delujemo tudi v skladu s podobami, ki si jih ustvarimo na nezavedni ravni« (Lesar 2002). Socialni delavci v okviru tega sistema razvijajo nove smisle in življenjske možnosti in priložnosti. Socialna delavka ali delavec v šoli povabi učenca v dejavno soudeležbo pri načrtovanju in reševanju stisk, problemov in težav. Različni udeleženci (učenci, starši, učitelji, razrednik, svetovalna

delavka) s svojega zornega kota, posamezno dogajanje različno vidijo, razumejo in vrednotijo (Poštrak 2003). Za nekoga je neko dejanje »hud prekršek«, za drugega »klic na pomoč« in za tretjega »neustrezen odziv na ogrožajoče stanje«. Poštrak poziva, naj svetovalni delavci zares poslušajo, kaj imajo o svojem življenjskem svetu povedati učenci, in njihove predstave vzamejo resno. To pa seveda še ne pomeni, da imajo učenci vedno ali v naprej prav, da je njihovo vedenje in odzivanje vedno pravilno. Pomeni le to, da so dejavni udeleženci v procesu reševanja problemov. Na vprašanje, kaj posebnega lahko ponudi socialno delo pri delu z mladimi, Poštrak odgovori: *»da je stališče, da je uporabnik vedno soustvarjalec načrtovanja procesa reševanja svoje lastne težave, pomemben in poseben, še zdaleč pa ne samoumeven prispevek socialnega dela kot stroke za svetovalno delo v praksi«*.

Poslanstvo in organiziranost šolskega svetovalnega dela (ŠSS)

Dimenzije	Tradicionalni model	Konstruktivistični model
Poslanstvo in vrednote ŠSS	Skrb za socialno in zdravstveno varnost, neposredna pomoč in oskrba, enakost.	Obravnava kompleksnih pojav v šoli in zunaj nje, sodelovanje vseh udeleženi, različnost.
Organizacijska umeščenost ŠSS v organizacijski hierarhiji šolskih podsistemov	»Megleni model« organizacije, ki je razbit na avtonomne podsisteme, z nejasnimi cilji, nejasno odločanje, ni dogovorjene odgovornosti (Bečaj, po Bush 1999).	Avtonomnost, timsko delo, sodelovalna kultura z dogovorjeno porazdelitvijo odgovornosti, aktivna vloga učencev, sposobnost spreminjanja z vizijo in poslanstvom (Bečaj 1999).
Notranja organiziranost ŠSS	Svetovalni timi (psiholog, socialni delavec, pedagog), jasno operacionalizirane delovne naloge, meje med posameznimi profili jasno začrtane.	Število možnih profilov svetovalnih delavcev se poveča (psiholog, pedagog, socialni delavec, socialni pedagog, specialni pedagog), ni več celotnih timov, zato ob osnovni razdelitvi veliko

		skupnega dela in odgovornega sodelovanja z vsemi podsistemi v šoli.
--	--	---

Vloga, metode in naloge socialnega delavca, sodelovanje z zunanjimi institucijami ter pojmovanje uporabnika

Vloga socialne delavke/delavca	Ekspert, nudi pomoč in oskrbo.	Skupaj z uporabniki definira problem in možne rešitve, podeli svoje predstave in razumevanje in sliši predstave, razumevanje in pričakovanja vseh vpletenih.
Pojmovanje uporabnika	Uporabnik potrebuje pomoč, oskrbo, terapijo, usmeritev.	Uporabnik je kompetenten, je udeležen pri definiranju in iskanju rešitev, soustvarja možne rešitve.
Metode socialnega dela	Delo s posameznikom, delo s skupino, delo s posameznim primerom.	Delovni odnos, osebno vodenje, dodajanje moči, izvorni delovni projekti pomoči.
Delovne naloge socialne delavke/delavca	Odkrivanje in skrb za socialnoekonomske stiske, spremljanje in reševanje zdravstvenega stanja učencev, sodelovanje z vodstvom in širšim okoljem pri reševanju socialne problematike na šoli.	Razdelitev nalog glede na programske smernice: učenje in poučevanje, kultura, vzgoja, klima in red, šolanje učencev, poklicna orientacija, socialno-ekonomske stiske, razvojno-analitično delo.
Sodelovanje socialne	Formalno in s postopki	Sodelovanje na ravni

delavke/delavca z zunanjimi institucijami	predpisano sodelovanje z zunanjimi institucijami.	načrtovanja in izvedbe akcij kot plod skupnega razvojno-analitičnega dela.
---	---	--

8 Osnovne hipoteze

Šolsko svetovalno delo kot posebna organizacijska oblika pomoči učencem, staršem in šoli je nastalo v praksi in postopoma razvilo teoretično doktrino. Začetek socialnega dela v šoli opišem in prikažem v tradicionalnem modelu, ki je naravnano na posameznika in njegovo prilagajanje družbi. Nasproti temu konstruktivistični model predstavlja nove koncepte delovanja svetovalnega dela v šoli, ki jih predvidevajo Programske smernice in novi koncepti pomoči v socialnem delu s poudarkom na kompetentnosti uporabnika/učenca. Realno in vsakdanje delovanje današnjega socialnega dela v šoli pa vsebuje značilnosti in elemente tako tradicionalnega kot konstruktivističnega modela.

Osnovna hipoteza, ki jo želim raziskati, je:

Glede na realno stanje delovanja je današnja šolska svetovalna služba s poudarkom na socialni službi v šoli na prehodu med tradicionalnim in konstruktivističnim modelom.

Hipotezo bom preverjala na spremenljivkah naslednjih dimenzij:

- Poslanstvo in vrednote šolske svetovalne službe in s tem šolskega socialnega dela se nahajajo:
 - med skrbjo za socialno in zdravstveno varnost ter oskrbo in sodelovanjem vseh udeleženi v kompleksnih pojavih znotraj in zunaj šole.
- Svetovalno delo v šoli je organizacijsko umeščeno:
 - med podrejenostjo na eni strani ter avtonomijo na drugi strani glede na vse organizacijske podsisteme v šoli.
- Notranja organiziranost šolske svetovalne službe:
 - se je spremenila od timov s tremi profili svetovalnih delavcev (psiholog, socialni delavec, pedagog) do le posameznih zaposlenih izmed petih profilov strokovnih delavcev (psiholog, pedagog, socialni delavec, socialni pedagog, specialni pedagog).

- Vloga socialne delavke ali socialnega delavca se nahaja med:
 - vlogo eksperta in tistega, ki skupaj z uporabniki/učenci, starši in učitelji definira probleme in rešitve ter podeli in sliši predstave vseh vpletenih.
- Šolska socialna delavka ali delavec razumeta uporabnika/učenca, starša ali učitelja:
 - kot tistega, ki potrebuje pomoč, oskrbo ali terapijo od osebe, ki je kompetentna.
- Šolska socialna delavka ali delavec pri svojem delu:
 - uporablja tako metodo dela s posameznikom ali skupino, kot vzpostavlja osebni delovni odnos z vsemi udeleženi in pripravlja izvirne delovne projekte pomoči za učence.
- Delovne naloge socialnih delavk in delavcev so se spreminjale:
 - od odkrivanja in skrbi za socialnoekonomske stiske in reševanje zdravstvenega stanja do razdelitve delovnih nalog, ki ji predvidevajo programske smernice za šolsko svetovalno delo (učenje in poučevanje; šolska kultura, vzgoja, klima, red; telesni, osebni in socialni razvoj; šolanje učencev; poklicna orientacija; socialno-ekonomske stiske; razvojno-analitično delo).
- Sodelovanje socialne delavke/delavca z zunanjimi institucijami poteka:
 - od formalno in s postopki predpisanega sodelovanja z zunanjimi institucijami do sodelovanja na ravni načrtovanja in izvedbe akcij kot plod skupnega razvojno-analitičnega dela.

Z raziskavo nameravam

identificirati ključne probleme prehoda, pri katerih je uresničevanje predvidenih konceptov dela lažje, in tiste, kjer je to uresničevanje težje uresničljivo.

9 Metodologija

9.1 Vrsta raziskave

Iz problema je razvidno, da gre v celoti za kvalitativno raziskavo, ki temelji na študiji primera sedmih socialnih delavk in enega socialnega delavca, ki so zaposleni v svetovalni službi na osnovnih šolah. Sledi lastna študija primera v obliki enoletnega rednega spremljanja svojih delovnih nalog znotraj delavnika svetovalne delavke.

Študija posameznega primera v socialnem delu je opis in analiza posamezne zadeve oz. primera (družbene enote, dogodka, procesa), običajno primera obravnave ali dela s posameznikom, družino, skupino, skupnostjo, organizacijo v njegovem in njenem okolju, bodisi z namenom, da bi odkrili variable, strukture, vzorce interakcij in zakonitosti (teoretični namen), bodisi z namenom, da bi ocenili uspešnost dela ali napredek v razvoju (praktični namen) (Mesec 1995).

Blaž Mesec pravi, da je metodološko bistvo raziskave v tem, da opišemo pot do končnih ugotovitev in da vsako ugotovitev podkrepimo z argumenti. Isti avtor doda, da če ugotovimo določeno vrsto povezanosti v enem samem primeru, je to lahko teoretično pomembno. (Mesec 1998).

9.2 Subjekti, viri podatkov ter zbiranje podatkov

S sedmimi socialnimi delavkami in enim socialnim delavcem sem opravila delno strukturirane intervjuje. Zanimalo me je poslanstvo ŠSS in vrednote znotraj nje, njena organizacijska umeščenost v širši šolski organizaciji in znotraj ožjega strokovnega aktiva. Zanimala me je vloga socialne delavke in delavca, njegovo pojmovanje uporabnika, metode dela, delovne naloge in sodelovanje z zunanjimi institucijami.

- A. Pri zbiranju podatkov so bili glavni vir opravljene intervjuji. Dopolnila sem jih s posameznimi delovnimi zapisi, letnimi delovnimi načrti in poročili.
- B. Opazovanje z udeležbo pomeni, da sem kot socialna delavka opisala in raziskala svoj delovni vsakdanjik v šoli. Omenjeno nalogo sem opravila s pomočjo dnevnega koledarja in dnevniških zapisov v enem šolskem letu. V naslednjem šolskem letu pa sem uvajala svetovalno delo na eni od enot šole. V dolgi zgodovini svetovalnega dela na šoli sem

bila prva svetovalna delavka z zagotovljenim prostorom na eni od enot šole, na kateri poteka pouk prvega in deloma drugega triletja. Postala sem odgovorna za opravljanje svetovalnega dela na tej enoti šole. To je bila pomembna nadgradnja moje poklicne poti, še večji korak pa je bil narejen v korist razvoja svetovalne službe na šoli. Neponovljivost in dragocenost moje izkušnje je v tem, da mi je bilo tako dano »na novo in od začetka« postavljati svetovalno delo z vsemi predvidenimi delovnimi nalogami ter hkrati čisto zavestno in aktivno spremljati vse procese, ki so ob tem nastali in se razvijali. Zavedam se svoje vpletenosti in s tem subjektivnega pogleda. A hkrati menim, da je predstavljen delovni projekt tako specifičen in zaradi osebne angažiranosti tako dragocen, da ga je bilo vredno raziskati.

C. Po enem letu opravljanja svetovalnega dela v eni od enot šole sem s pomočjo strukturiranega odprtega vprašalnika pridobila povratno informacijo učiteljic in učitelja o delu in vlogi svetovalnega delavca v šoli. Vprašalnik sem kvalitativno obdelala.

9.3 Obdelava podatkov

Zapisane intervjuje sem obdelala s pomočjo kvalitativne analize. Sledila sem osrednjim spremenljivkam, izpostavljenim v izhodišču raziskave. Zanimalo me je realno delovanje šolske svetovalne službe, še posebej socialnega dela danes, ter problemi, zaradi katerih je predvideni proces razvoja svetovalne službe na prehodu iz tradicionalnega modela v konstruktivistični model. Ob tem sem raziskovala poslanstvo in vrednote ŠSS, umeščenost tega podsistema v organizacijski shemi širše šolske organizacije in sodelovanje znotraj ožjega strokovnega aktiva. Zanimala me je konkretna vloga socialne delavke/socialnega delavca, razumevanje uporabnika, metode in naloge dela ter sodelovanje z zunanjimi institucijami.

V študiji primera enoletnega raziskovanja in spremljanja svojih opravljenih delovnih nalog sem le-te razporedila na dimenzije, ki jih predpostavljajo Programske smernice za svetovalno delo, na dejavnosti, ki so zapisane in predvidene, ter na udeležence, ki nastopajo v procesu vzgojno-izobraževalnega dela.

Primerjala sem zapisana načela svetovalnega dela in različna področja dela svetovalnega delavca, torej zapisano teorijo svetovalnega dela in delujočo teorijo sredi vsakdanjika posameznega svetovalnega delavca. Pod vsako dimenzijo sem kratko analizirala obstoječe stanje in ga primerjala z oblikovanimi smernicami svetovalnega dela.

Oblikovana modela, vsak s svojega skrajnega roba, sta mi bila v pomoč pri obdelavi podatkov ter kasneje pri interpretaciji rezultatov in sami razpravi.

Skušala sem oblikovati seznam tistih najbolj očitnih kritičnih točk, kjer prihaja do največjega razhajanja med zapisano in pričakovano teorijo ter resnično delujočo prakso.

Študija osebne poklicne nadgradnje z uvajanjem svetovalnega dela z stalno prisotnostjo v eni od enot šole predstavlja drobno ponazoritev možnega razvoja socialnega dela znotraj šolske svetovalne službe.

S kvalitativno obdelavo sem obdelala tudi vprašalnike učiteljev, s katerim so mi podali povratno informacijo o prvem letu prisotnosti in delu svetovalne delavke na eni od enot šole.

9.4 Zapisi in analiza intervjujev

9.4.1 Prvi primer

Socialna delavka je pripovedovanje pričela s predstavitvijo:

Na osnovni šoli sem zaposlena kot socialna delavka že polnih 18 let. Vsa leta sva na šoli zaposleni dve svetovalni delavki. Svetovalno delo si delim s šolsko pedagoginjo, ki je bila na šoli zaposlena že ob mojem prihodu.

S pedagoginjo sva si v grobem razdelili razredno in predmetno stopnjo. Sama pokrivam predmetno stopnjo. Svojo delovno obveznost dopolnjujem s poučevanjem predmeta državljanska vzgoja in etika v 7. in 8. razredu (6 PU na teden). V skladu s smernicami šolskega svetovalnega dela pokrivam vsa področja dela: šolanje, učenje in poučevanje, telesni, osebni in socialni razvoj, šolsko kulturo, klimo, vzgojo in red, socialnoekonomske stiske in poklicno orientacijo.

Področja dela, ki jih že vsa leta pokrivam brez izjeme, so socialno-ekonomske razmere učencev (regresirana prehrana, tabori in šole v naravi). V preteklosti je bilo to področje še veliko bolj obsežno, saj je v zadnjih letih pristojnost za regresiranje kosil prevzel Center za socialno delo. Naslednje večje delovno področje je poklicna orientacija, namenjena osmošolcem in devetošolcem. Ti dve delovni področji pokrivam povsem samostojno. Pri vseh ostalih nalogah pa se s pedagoginjo dopolnjujeva. Nudim učno pomoč otrokom predmetne stopnje, ki imajo težave pri vedenju, sprejemanju šolskih pravil in reda. Nudim individualno ter skupinsko pomoč in pri tem sodelujem z učitelji, starši in vodstvom šole. Na predmetni

stopnji nudim pomoč specialni pedagoginji pri delu z učenci s posebnimi potrebami. To je v zadnjih letih precej novo in zelo zahtevno delovno področje.

Lahko rečem, da skupaj s pedagoginjo sodelujem pri vseh dejavnostih, ki potekajo na šoli. Povsod sva s pedagoginjo zraven. Organiziram tri dneve dejavnosti za 9. razrede. Že 18 let vodim šolsko skupnost in ob tem organiziram šolske parlamente. Že vsa leta pripravljam dejavnosti ob Tednu otroka. Sem mentorica tekmovanj za Male sive celice in Umkov show.

Otroke spremljam od vpisa v šolo pa do valeta, ko uradno zapustijo naše šolske klopi. Marsikateri učenec pa tudi kasneje potrka na vrata naše ŠSS.

Na vprašanje o problemih v svetovalni službi je socialna delavka nadaljevala:

Naj najprej izpostavim problem negotovosti zaposlitve glede na upadanje števila učencev in na negotovo financiranje, ki je vezano na proračun mestne občine. Glede na celotno zaposlitveno obdobje moram izpostaviti sodelovanje s starši, ki je zahtevno, pogosto zelo stresno. Starši ob zelo različnih težavah (učnih, vedenjskih, kadrovskih, organizacijskih ...) pred možnostjo razgovora in iskanja rešitev vse pogosteje vztrajajo le na pravicah svojih otrok in grozijo z različnimi oblikami pritiska (medijski, pravni ...). To je po mojem mnenju največja sprememba pri delu v svetovalni službi v zadnjih petih letih mojega službovanja. Zahtevnost dela svetovalne službe občutim pogosto, ko nastopam kot vmesni člen med učencem, starši, učitelji in tudi vodstvom šole. Pričakovanja teh različnih podsistemov so pogosto zelo različna in ni vedno enostavno upoštevati meni znano strokovno doktrino pogajanja v korist vseh udeleženi. Največja ovira pri upoštevanju tega zame pomembnega strokovnega znanja je v pomanjkanju časa in organizaciji mojega dela. V šoli je urnik učencev in učiteljev tisti, kateremu smo vsi ostali podrejeni. Zunaj obstoječega urnika je zelo malo časa za dogovore, ko bi lahko bili zares prisotni vsi udeleženi v problemu. Tako se prevečkrat izolirano pogovarjam najprej z učiteljem, za tem z učenci. Potem skušam srečanje časovno uskladiti s starši, ki pa jih moram najprej vprašati, če se z njihovim otrokom lahko pogovarjam v svetovalnem razgovoru. Največ primerov seveda še vedno uspešno izpeljemo v sodelovanju vseh. Devetletni program šole je s poudarjanjem standardov znanja, izbirnimi predmeti in nivojskim poukom močno okrnil organizacijske možnosti našega dela in s tem tudi učinkovitost. Tukaj moram takoj dodati, da je veliko težje izpeljati različne preventivne programe, saj učenci različno začenjajo in končujejo svoj pouk. Več možnosti je na razredni stopnji, ko so učenci vključeni še v podaljšano bivanje, veliko težje pa na predmetni stopnji.

V nadaljevanju pogovora jo povprašam o dobrih izkušnjah. Brez obotavljanja socialna delavka nadaljuje:

»Za največji uspeh si štejem, da učenci brez obotavljanja potrkajo na moja vrata. Prav vsi me poznajo in povsem sami pridejo po pomoč, včasih samo pozdravit, drugič malo poklepetat.«

Svojo pripoved nadaljuje z nizanjem svojih delovnih nalog:

Pri delu z učenci moram poudariti neposredno delo z učenci, učno pomoč in pomoč skupini Romov. Na šoli je pravilo, da svetovalni delavki pogosto sodelujeva na različnih spremstvih učencev zunaj šole. Zdi se mi, da sodelujem v domala vseh aktivnostih na šoli. Pri delu s starši moram poudariti govorilne ure, ki jih imam kot učiteljica predmeta državljanska vzgoja in etika in se pogosto razvijejo tudi v svetovalne razgovore. Veliko sodelovanja s starši imam ob poklicni orientaciji in ob različnih vzgojnih in vedenjskih težavah učencev. Učiteljem pomagam, ko se srečujejo z vzgojnimi in učnimi težavami učencev in je zanje potrebno oblikovati načrt pomoči. Pri svojem delu sodelujem tudi s Centrom za socialno delo, ZPM, Karitas, RK. Prav ob koncu letošnjega leta sva bili s strani učiteljskega zbora deležni javne pohvale, kar do sedaj ni bila izkušnja v naši zbornici. Zdi se mi, da je to posledica skupnega reševanja večjih in kompleksnejših težav, v katere so vedno bolj aktivno vključeni tudi učitelji in tako spremljajo potek dogodkov in vlogo posameznikov, ki jo imamo pri tem. Sva pa res učiteljem in vodstvenima delavkama pogosto v veliko pomoč tudi na področjih dela, ki ne sodijo povsem na najina področja dela (pomoč pri uporabi računalnika, zbiranje gradiv za šolska poročila, urejanje različnih statistik).

Zmanjkuje mi časa za evalvacijo svojega dela, za bolj sistematično načrtovanje dela in predvsem za zapisovanje opravljenega dela. Področje razvojnega dela pa bolj pokriva kolegica pedagoginja. Omeniti moram še inovacijo v času mojega službovanja. Na šoli sem pred 15 leti za eno leto organizirala preventivni program – telefonska pomoč otrok otroku. To je bilo še pred vsemi današnjimi telefonskimi linijami pomoči otrokom.

Na koncu pogovora sem socialno delavko vprašala, če kdaj razmišlja o zamenjavi zaposlitve?

»Delo z mladimi me zares veseli, to delovno mesto sem si res iskreno želela in ga z veseljem opravljam. Včasih se samo zamislim, če ga bom čez dvajset zares še zmoгла opravlјati.«

S to skrbjo je moja prva sogovornica zaključila svoje pripovedovanje.

9.4.1.1 Analiza intervjuja

1. Poslanstvo in vrednote:

Socialna delavka (SD) poudari in izpostavi veliko skrb za socialnoekonomske razmere učencev in opravljanje poklicne orientacije v celotnem obdobju zaposlitve. V današnjem času se je močno povečalo sodelovanje z učitelji in s tem skupno reševanje zahtevnih šolskih primerov.

2. Organizacijska umeščenost ŠSS v organizacijski hierarhiji šolskih podsistemov:

Ob koncu šolskega leta sta bili svetovalni delavki s strani učiteljskega zbora deležni javne pohvale, kar do sedaj ni bila praksa v njihovi šolski zbornici. To je posledica skupnega reševanja večjih in kompleksnejših težav, v katerega so vključeni tudi učitelji in tako spremljajo potek dogodkov in vlogo posameznikov pri tem. Svetovalni delavki sta učiteljem v veliko pomoč.

ŠSS ni izolirana in tudi ne podrejena. Naravnana je v **sodelovanje z učitelji**, vodstvom, starši in učenci. Svetovalni delavki sta v pomoč učiteljem, zato sta tudi pozitivno sprejeti med njimi.

3. Notranja organiziranost ŠSS:

Socialna delavka ob opravljanju (18 let) svetovalnega dela dopolnjuje delovno obveznost s poučevanjem državljske vzgoje in etike. Socialno delo opravlja ob pedagoginji, ki je zaposlena za polni delovni čas. Socialna delavka skupaj s pedagoginjo sodeluje pri vseh dejavnostih, ki potekajo na šoli. Z njo tesno sodeluje in nudi pomoč in podporo.

Dopolnjevanje delovne obveznosti predstavlja organizacijsko in vsebinsko prikrajšanost. Kljub manjši delovni obveznosti pa predstavlja vpetost v vse dejavnosti šole veliko delovno obremenitev.

4. Vloga socialne delavke:

Socialna delavka je vmesni člen med učencem, starši, učitelji in vodstvom šole. Poudari, da ni vedno enostavno upoštevati strokovno doktrino sodelovanja vseh udeleženi v problemu. Prevečkrat se izolirano pogovarja najprej z učiteljem, za tem s starši in učencem.

Za svetovalni razgovor z otrokom potrebuje soglasje staršev. Socialna delavka pove, da se je sodelovanje s starši v zadnjih petih letih močno spremenilo, postalo je zelo zahtevno in stresno. Ob različnih težavah vidijo le svojega otroka in ga ščitijo ter ne rešujejo, ampak grozijo z različnimi oblikami pritiska.

Prepoznavna je vloga **interpozicije**, v kateri nastopa socialna delavka. Ob tem se srečuje z zahtevnostjo staršev in njihovo nepripravljenostjo za konstruktivno sodelovanje.

5. Pojmovanje uporabnika:

»Potrebuje pomoč, učenci sami poiščejo pomoč pri socialni delavki, včasih le pozdravijo in malo poklepetajo, učenci tudi po zaključku šolanja potrkajo na vrata pisarne,« opisuje socialna delavka.

Za socialno delavko je uporabnik tisti, ki potrebuje pomoč in jo je sposoben sam tudi poiskati.

6. Uporabljene metode socialnega dela:

Socialna delavka nudi neposredno pomoč učencem z učnimi težavami in učencem, ki imajo težave z vedenjem, s sprejemanjem šolskih pravil in reda. Pri tem sodeluje z učitelji, starši in vodstvom šole. Z učitelji oblikuje načrt za učence z vzgojnimi in vedenjskimi težavami. Socialna delavka dela s posameznikom in skupino, posameznim primerom in postopoma razvija skupne projekte pomoči.

7. Delovne naloge socialne delavke:

- učenje in poučevanje: spremljanje učnega dela učencev na predmetni stopnji, še posebej tistih učencev, pri katerih nastopijo težave; nudenje neposredne pomoči učencem z učnimi težavami; koordinacija dela otrok s posebnimi potrebami;
- šolska kultura, vzgoja, klima, red: vodenje šolskega parlamenta, organizacija Tedna otroka;
- telesni, osebni in socialni razvoj: spremljanje razvoja učencev predmetne stopnje, posebej tistih, ki vedenjsko izstopajo; sodelovanje z zunanjimi institucijami;
- šolanje učencev: vodenje postopkov vpisa in izpisa učencev; spremljanje in vodenje šolanja učencev Romov;
- poklicna orientacija: izpeljava vseh nalog, ki jih predvideva vpisni postopek za nadaljnje izobraževanje učencev;
- socialno-ekonomske stiske: skrb za socialno-ekonomske stiske vseh učencev; urejanje vseh oblik regresirane prehrane in različnih taborov in šol v naravi; sodelovanje s CSD-jem in ZPMS;
- razvojno-analitično delo: ni prepoznavnih nalog
- nerazporejene naloge: sodelovanje pri domala vseh šolskih aktivnostih, spremljanje skupin učencev na različne prireditve, športne dni ..., pomoč učiteljem in

vodstvenim delavkam na področjih, ki niso neposredno vezane na svetovalno delo (statistike, zunanje raziskave, pomoč pri uporabi računalnika, šolska poročila).

8. Sodelovanje socialne delavke z zunanjimi institucijami:

Socialna delavka sodeluje s CSD, ZPM, Karitas in RK. Gre za sodelovanje na ravni oskrbe socialnoekonomsko ogroženih otrok. Socialna delavka napoti, posreduje informacije, ob privolitvi staršev tudi podatke o stopnji ogroženosti.

Problemi pri vsakdanjem opravljanju ŠSD:

- Negotovost zaposlitve glede na vir financiranja in zdajšnjo sistemizacijo delovnih mest.
- Sodelovanje s starši je drugačno in precej zahtevno in pomeni največjo spremembo v zadnjih letih njenega dela.
- Pozicija povezovalca med učencem, starši, učitelji in vodstvom ni vedno enostavna, pričakovanja udeleženih so zelo različna.
- Pomanjkanje časa in podrejenost svetovalnega dela širši šolski organizaciji, ki je močno vezana na urnik učencev in s tem učiteljev. Ni se mogoče vedno pogovarjati z vsemi udeleženi hkrati.
- Spremenjeni devetletni program šole (standardi znanja, nivojski pouk, izbirni predmeti) je močno posegel na področje delovanja šolskega svetovalnega dela, še posebej preprečuje preventivno delo.

Tabela 9.1: prikaz opazovanih dimenzij prvega intervjuja

	◀ Tradicionalni model	Konstruktivistični model ▶
1	prisotnost in zavzeto delo z vsemi udeleženi	
2		skupno sodelovanje in reševanje s pedagoginjo
3	dopolnjevanje delovne obveznosti	
4		interpozicijska vloga
5	učenec potrebuje pomoč in jo tudi sam poišče	
6	neposredno delo z učenci, skupinami in postopno razvijanje projektov pomoči	
7		zastopana vsa delovna področja, izostane razvojno-analitično delo
8	ustaljen način sodelovanja za socialnoekonomsko oskrbo	

Izstopajoči pojmi: prisotnost, zavzeto delo, skupno sodelovanje, pozitivna umeščenost, podpora učiteljem, vloga interpozicije, prisotnost pri vseh šolskih dejavnostih.

Iz analize, sheme in ključnih pojmov je moč povzeti **tipologijo socialnega dela**, ki je **organizacijsko orientirano v sodelovanje z vsemi udeleženi** in to pri domala vseh dejavnostih šole, tudi tistih, ki neposredno ne sodijo v okvir šolskega svetovalnega dela.

Pri poslanstvu, umeščenosti, vlogi in delovnih nalogah socialne delavke se zrcalita oba modela, predstavljena v teoretičnem izhodišču. Skrb za socialnoekonomski položaj otrok in poklicna orientacija sta samostojni dejavnosti, ki sta v domeni socialne delavke. **Prisotnost in zavzeto delo** pri vseh aktivnostih in sodelovanje z vsemi šolskimi podsistemi **sta vrednoti**, ki prevladujeta v ŠSS te šole. S kolegico pedagoginjo sta pozitivno umeščeni med šolske podsisteme. Dobivata pozitivno povratno informacijo s strani učiteljskega zbora, posledično pomeni to tudi sprejetost pri vodstvu šole, še posebej s pričo navedka »sodelujeva v domala vseh aktivnostih šole,« saj pomočniki in ravnatelji vzpodbujajo te aktivnosti in jih pogosto tudi organizacijsko pripravljajo. Dopolnjevanje delovne obveznosti predstavlja organizacijsko in vsebinsko prikrajšanost, hkrati pa se delovne obveznosti povečujejo. Iz razporeditve delovnih nalog je vidno, da se naloge povečujejo tudi na račun nalog, ki niso neposredno vezane na strokovno delo, ampak so podpora učiteljem in vodstvenim delavcem. Učitelji in vodstveni delavci takšno delovno naravnost nagradijo s sprejetostjo in zaželenostjo svetovalnih delavk. Oddaljevanje od tradicionalnega modela pomeni veliko **skupnega sodelovanja** s pedagoginjo in učitelji, s katerimi rešujejo kompleksne težave in imajo moč zagledati vlogo in odgovornost vsakega posebej. Socialna delavka razmišlja in deluje z interpozicijske vloge. Pozna in razmišlja z novo temeljno doktrino socialnega dela, ki zahteva sodelovanje vseh vpletenih pri postavljanju instrumentalne definicije problema, ki že vsebuje tudi poti in načine razreševanja. Ob uporabi teorije socialna delavka opozori na časovne in organizacijske težave, v ospredje pa stopajo tudi upravno-administrativni in pravni postopki. Socialna delavka razume učenca kot tistega, ki potrebuje pomoč (tako ji ga predstavijo tudi učitelji, saj so praviloma njeni prvi sogovorniki), in postopoma z njim in drugimi udeleženi pripravi načrt dela zanj. Tega skupnega dela socialna delavka ne poimenuje z novimi koncepti pomoči. Iz konkretnih delovnih nalog so razvidne delo s posameznikom, skupino in tudi celotno šolsko skupnostjo. Sodelovanje z zunanjimi institucijami na področju socialnoekonomskih stisk otrok in družin se ujema s tradicionalnim in ustaljenim modelom delovanja socialnega dela v šoli.

9.4.2 Drugi primer

Socialna delavka je tri leta zaposlena na delovnem mestu svetovalne delavke za polni delovni čas. Njena celotna delovna doba znaša devet let. Šola, na kateri je zaposlena, šteje skupaj s podružnicami 800 učencev in sodi tako med večje slovenske šole. Svetovalno delo opravljata na šoli skupaj s šolsko pedagoginjo.

V začetku pogovora jo povprašam po njenih rednih delovnih nalogah. Prične z naštevanjem:

Najprej bi izpostavila delovne naloge, ki so povezane s subvencijo prehrane in vsemi težavami, vezanimi na gmotni položaj družin. S pedagoginjo sva si delo razdelili glede na predmetno in razredno stopnjo. Sama pokrivam predmetno stopnjo, pedagoginja pa razredno stopnjo. To pomeni, da spremljam in vodim vse učence, vedenjske in socialne težave učencev na predmetni stopnji. Nudim učno pomoč učencem s težavami pri učenju. Vodim šolski parlament in sodelujem pri vsebinski pripravi šolskih plesov. Veliko delam z oddelčnimi skupnostmi in vodim različne razredne projekte. Izkoriščam predvsem čas razrednih ur. V tem času skupaj z učenci analiziramo različne šolske situacije, težave, pa tudi uspehe. Velik poudarek dajem vsebinam, ki so povezane s samopodobo učencev. Na področju preventivnega dela imam izjemno dobro izkušnjo s prejšnjega šolskega leta, ko sva skupaj s slavistko vodili gledališki krožek. Kolegica je skrbela za vsebinski del, moja skrb in odgovornost pa je bila pridobiti socialno izključene učence in z njimi delati s pomočjo metod socialnega kulturnega dela. Vpletla sem izkušnje, ki sem si jih pridobila pri projektu Projektno učenje za mlade. Na podlagi teh izkušenj skrbim tudi za izpeljavo dnevov dejavnosti na temo odraščanja (spolnost, prijateljstvo in ljubezen, droge, prosti čas). Prav na področju preventivnega dela imam precej načrtov in želja po večjem povezovanju s širšo lokalno skupnostjo. Prepričana sem, da se mora preventivno delo z mladimi zasnovati, vsebinsko načrtovati in izvajati na širši lokalni ravni in ga primerno finančno podpreti. V šoli pa smo lahko pomembni sogovorniki pri vsebinskih usmeritvah.

Ker so središče mojega zanimanja in raziskovanja problemi uresničevanja Programskih smernic, sem jo kar hitro povprašala po težav in problemih, ki jih srečuje pri svojem vsakdanjem delu kot socialna delavka v šoli.

Brez težav je nadaljevala:

Moram izpostaviti skrb za izgubljanje lastne strokovne identitete. Čutim, da izgubljam pomembno paradigmo socialnega dela, ki se nanaša na perspektivo pogleda učenca kot uporabnika. Učenca v obstoječem vzgojno-izobraževalnem sistemu skorajda ne vidimo v

kontekstu njegovega celotnega življenja, kot človeka. Vedno nastopa v vlogi učenca, ki predstavlja zelo specifično in omejeno vlogo. Čutim, da izgubljam besede in s tem svojo strokovno terminologijo. V šoli so odnosi sila strukturirani. Vse bolj se zavedam, da prevzemam jezik, ki se je oblikoval v vzgojno-izobraževalnem sistemu. Temu jeziku težko rečem jezik pedagoške stroke. Saj se tudi pedagogika izgublja v jeziku sistema, ki bdi nad procesi v vzgoji in izobraževanju in ima včasih povsem svojo pot razvoja in lastne interese. Način razmišljanja, pa tudi ravnanja skušam zelo zavestno ohranjati, a me vseeno v obstoječem sistemu skrbi lastni strokovni razvoj. Hkrati pa želim v ta sistem vnašati svoje znanje, ravnanje in jezik stroke.

Večji problem mi predstavlja po mojem mnenju še vedno premajhna umeščenost svetovalnega dela v vsakdanjo šolsko organizacijo. Zdi se mi, da teče vzgojno-izobraževalno delo mimo svetovalnega dela. Svetovalni delavci smo res zaposleni znotraj sistema, ves čas tukaj in hkrati v obstoječi organizaciji (urniku) ni prostora in časa za našo sistematično vključenost. Svoje delo prevečkrat občutim le kot trenutno, situacijsko in akcijsko naravnano.

S prejšnjim problemom je povezan naslednji, ki predstavlja pomanjkanje časa za načrtovanje in strukturiranje svojega dela, za strokovno izobraževanje in s tem moj profesionalni razvoj.

Z zanimanjem vprašam socialno delavko, s čim je zapolnjen ta čas, ki ga potem zmanjka za zgoraj omenjene naloge. Nadaljuje:

To so mnoge, kot jim pravimo, »padalske reči«. Reševanje vsakdanjih konfliktnih situacij med učenci, za katere se kasneje večkrat izkaže, da nekdo od drugih odraslih ljudi ni ustrezno postopal in ukrepal. Učitelji želijo prav tisti trenutek (v času kratkih odmorov) sporočiti tako pozitivna kot negativna sporočila glede poteka dogodkov, ki jih skupaj načrtujemo. Nekaj je tudi še tistih klasičnih zlorab moje prisotnosti na šoli, da mi pošlje učitelj učenca in naj bi z njim čarobno uredila njegovo neznosno vedenje. Oskrbim tudi akutne poškodbe in poskrbim za učence v primeru začetka vročičnih in drugih bolezenskih stanj. Kot pozitivne motnje pa si štejem obiske učencev, ki povsem samoiniciativno pridejo z dobrimi novicami, s svojimi uspehi, pa tudi težavami. Kopicijo se številne administrativne naloge. Ob vsem naštetem sem razmišljala o »neuradnem dnevu«, ki bi bil namenjen nalogam iz prejšnjega odstavka.

Želim si tudi pripraviti zbir vsebin za sistematično vodenje razrednih ur in tako izkoristiti čas, ki je še najbolj dostopen za sistematično preventivno delo z učenci. Že sedaj menim, da sem s svojimi nalogami najbolj prisotna pri neposrednem delu z učenci in na področju preventivnega dela, prav pri vodenju šolskega parlamenta in dnevov dejavnosti. V

enakovrednem sodelovanju z ravnateljem in pomočnicama se vključujem v preventivne in razvojne naloge šole posebej v odnosu do učiteljev in celotnega delovnega kolektiva. Veliko pozornost namenjam notranjemu izobraževanju. Izdelamo izobraževalni načrt šole. Poudarjamo in spremljamo razvoj kulture in klime na šoli ter s tem preverjamo začrtano vizijo šole. Kot šola se skušamo uriti v lastni samoevalvaciji. Pri teh nalogah se čutim pomembna sogovornica tako pri načrtovanju kot pri izvajanju, spremljanju in evalviranju našega skupnega dela.

Sama ugotavljam, da sem šibka, pa tudi kot šola imamo še veliko neizkoriščenih možnosti v sodelovanju s starši. Ob sodelovanju z učenci, njihovimi starši in učitelji se srečujem z vlogo povezovalca in režiserja pogovora. V teh pogovorih se pokažejo tudi napake, včasih tudi resne kršitve posameznih učiteljev. Ob nejasni poziciji in komunikaciji vodje je v takšnem položaju moja vloga silno nevhvaležna in odgovorna do učenca in njihovih staršev. Po treh letih dela se zavedam, da me v prihodnjih letih čaka veliko dela na razmejevanju moje vloge in odgovornosti v teh situacijah.

Pogovor sva zaključili v jeziku socialnega dela. Nakazala je velik izziv, ki ga kot šolska socialna delavka vidi za prihajajoče novo desetletje. Število učencev tujcev in s tem njihovih družin se povečuje. V mislih je imela medkulturno povezovanje, izobraževanje s tega področja, skrb za sožitje ter krepitev solidarnosti.

»To pa je izziv prav za najino stroko,« sva optimistično zaključili pogovor.

9.4.2.1 Analiza intervjuja

1. Poslanstvo in vrednote:

Socialna delavka se zelo jasno zaveda poslanstva svoje stroke in zelo odkrito spregovori: »Čutim, da izgubljam besede in s tem lastno strokovno terminologijo. Skrbi me lasten strokovni razvoj. Zavestno želim ohranjati način razmišljanja, strokovno znanje in jezik stroke. Strokovno znanje, jezik stroke so socialni delavki vrednota. Preventivno delo čutim za svoje veliko poslanstvo.« Socialna delavka razmišlja o velikem poslanstvu socialnega dela pri delu z učenci tujci, katerih število se v zadnjih letih naglo povečuje.

2. Organizacijska umeščenost ŠSS v organizacijski hierarhiji šolskih podsistemov:

Kultura šole je zelo razvojno naravnana. Socialna delavka je s pomočnicama in ravnateljem **enakovredna sogovornica** pri načrtovanju, izpeljavi in spremljanju razvojnega in preventivnega dela na šoli (izobraževalni načrt, preverjanje vizije šole,

izpeljava samoevalvacij). Svetovalna delavka je po načinu dela in razmišljanja bliže vodstvenemu podsistemu kot učiteljem.

3. Notranja organiziranost ŠSS:

Socialna delavka je za polni delovni čas zaposlena v svetovalni službi skupaj s šolsko pedagoginjo na večji osnovni šoli (800 učencev). Precej ločeni imata področji dela glede na razredno stopnjo (pedagoginja) in predmetno stopnjo (socialna delavka). Svetovalni delavki opravljata **ločeno** vsaka svoje delovne naloge.

4. Vloga socialne delavke:

»Srečujem se z vlogo **povezovalca in režiserja** v pogovorih med starši, učenci in učitelji. Veliko dela me čaka na razmejevanju moje vloge in odgovornosti, še posebej, ko gre za kršitve, ki jih povzročijo učitelji. Zato je tako pomembno sodelovanje vseh vpletenih, včasih tudi vodij šole,« odločno sporoči socialna delavka.

5. Pojmovanje uporabnika:

»Skrbi me izgubljanje lastne strokovne identitete, še posebej, ko gre za perspektivo pogleda na učenca kot uporabnika. V obstoječem vzgojno-izobraževalnem sistemu ga ne vidimo v kontekstu njegovega celotnega življenja, vendar vedno le v vlogi **učenca**, ki pa je **ozka** in tudi časovno **omejena vloga**.« Tako nazorno in s širšo perspektivo socialna delavka umesti pojem uporabnika, učenca v šoli.

6. Uporabljene metode socialnega dela:

Individualno in skupinsko delo z učenci, ki imajo učne in vedenjske težave, idealno predstavljen model dela skupaj z učiteljico slavistko z metodami socialnega kulturnega dela in dodajanjem moči socialno izključenim učencem.

7. Delovne naloge socialne delavke:

- učenje in poučevanje: spremljanje učne uspešnosti učencev; posebej nudi pomoč učno neuspešnim učencem;
- šolska kultura, vzgoja, klima, red: vodenje šolskega parlamenta; vsebinsko usmerjanje in vodenje šolskih plesov; priprava in vodenje dnevov dejavnosti; vodenje razrednih projektov in priprava razrednih ur v posameznih oddelkih; reševanje vsakdanjih različnih konfliktnih situacij med učenci, pa tudi med učenci in učitelji;
- telesni, osebni in socialni razvoj: spremljanje razvoja učencev predmetne stopnje, posebej tistih, ki imajo vedenjske težave. Ena socialna delavka pa je to področje še

posebej razvila v model dela, ki temelji na dobrem in širokem sodelovanju različnih institucij na lokalni ravni. Vedenjske težave in različne socialne stiske; vodenje krožka za socialno izključene učence po metodah socialno kulturnega dela; oskrbi manjše poškodbe in ob različnih zdravstvenih težavah učencev zanje poskrbi do prihoda staršev;

- šolanje učencev: področje dela vodi pedagoginja;
- poklicna orientacija: izpeljava vseh nalog, ki jih predvideva vpisni postopek za nadaljnje izobraževanje učencev;
- socialno-ekonomske stiske: urejanje subvencioniranja prehrane in spremljanje ter ukrepanje ob socialno-ekonomskih stiskah vseh učencev;
- razvojno-analitično delo: načrtovanje notranjega izobraževanja zaposlenih, sodelovanje in spremljanje uvajanja samoevalvacije na šoli; spremljanje začrtane vizije šole;
- nerazporejene naloge: različne organizacijske in administrativne naloge, včasih pri reševanju težav zazna, da dela tudi namesto drugih odraslih, ki so svoje delo pomanjkljivo opravili ali so se mu izognili.

8. Sodelovanje socialne delavke z zunanjimi institucijami:

Na področju preventivnega dela sluti in načrtuje večje povezave z različnimi lokalnimi ustanovami, ki bi bile širše zasnovane.

Problemi pri vsakdanjem opravljanju ŠSD:

- Zmanjkuje ji časa za sistematično načrtovanje, spremljanje in evalvacijo svojega dela.
- Druga opravila, ki niso neposredno vezana na svetovalno delo in jemljejo dragoceni čas, a hkrati predstavljajo tudi povezanost s kolektivom.
- Skrb za izgubljanje lastne strokovne identitete. Socialna delavka se zaveda, da izgublja pomembno paradigmo socialnega dela, ki se nanaša na perspektivo pogleda na učenca. Čuti, da izgublja besede in lastno strokovno terminologijo.
- Svoje delo prevečkrat doživlja kot situacijsko in akcijsko.
- Svetovalni delavci smo kar pristali na omenjene razmere. Znašli smo se v vlogi izvrševalca zelo različnih nalog, ki so s stroko bolj ali manj povezane.
- Svetovalna delavka v aktivnem sodelovanju s starši odkrije in zazna napake, tudi kršitve učiteljev. Znajde se v nehvaležni vlogi in je hkrati odgovorna za poštenost v svetovalnem odnosu. Socialna delavka se zaveda, da čaka njo, vodstvo in ostale zaposlene veliko dela na razmejevanju vlog in določitvi odgovornosti.

Tabela 9.2: prikaz opazovanih dimenzij drugega intervjuja

◀ Tradicionalni model		Konstruktivistični model ▶
1		strokovno znanje, jezik stroke, preventivno delo
2		enakovredna sogovornica s podsistemi, bližje vodstvu
3	svetovalni delavki imata razdeljeno in precej ločeno delo	
4		povezovalka in »režiserka«
5		vloga učenca je za socialno delavko ozka in omejena
6		dodajanje moči in metode socialnega kulturnega dela
7		zastopana vsa delovna področja, izostane šolanje učencev
8		povezovanje z lokalno skupnostjo na ravni preventivnega delovanja

Izstopajoči pojmi: strokovno znanje in ravnanje, enakovredna sogovornica, vloga povezovalke in » režiserke«, učenec kot ozko pojmovanje, metode socialno kulturnega dela, preventivno delo

Iz analize, sheme in ključnih pojmov je moč povzeti **tipologijo šolskega svetovalnega dela**, ki se je močno **približalo** predstavljenemu **konstruktivističnemu modelu** socialnega dela v šoli. Sloni na strokovnem znanju, uporabi jezika stroke, na jasnem razmišljanju o vlogi učenca ter preventivnem delu z vsemi učenci šole ob uporabi metod socialnega kulturnega dela.

Drugi primer dela in vloge socialne delavke je optimističen in kaže na možen način razvoja šolskega socialnega dela, **ki se približuje predstavljenemu konstruktivističnemu modelu** šolskega svetovalnega dela. Iz intervjuja je nedvoumno moč razbrati, da predstavlja socialni delavki **strokovno znanje in ravnanje** ter s tem skrb za njen strokovni razvoj najvišjo **vrednoto**. Kot **poslanstvo stroke** in svojega dela vidi **preventivno delo** z vsemi učenci. To gre pripisati tudi celotni kulturni naravnosti šole, še posebej vodij, ki podpirajo in razvijajo preventivne in razvojne programe za učence in učitelje. Na tem mestu je socialna delavka postala enakovredna sogovornica z vodstvom, šibko pa je sodelovanje s pedagoginjo, ki je njena najožja sodelavka znotraj svetovalne službe. Socialna delavka izpostavi svojo **vlogo** kot

povezovalke in »režiserke« v sodelovanju z učenci, starši in učitelji. Pri tej vlogi naleti na nejasno dogovorjene odgovornosti v odnosu do vodstva šole. V tem se nahaja past sicer dobrega sodelovanja z vodstvom, a v neprijetnih konfliktnih situacijah je nevarnost, da se odgovornosti prelagajo, če niso jasno razmejene. Predstavljena sogovornica je edina, ki je tako jasno poudarila, da ji ozko pojmovanje uporabnika/učenca predstavlja resen strokovni problem. Pri metodah dela stavi na delo s skupino in celotno šolsko skupnostjo, še posebej s preventivnim delom na različnih področjih in ob mnogih priložnostih. Zelo suvereno je v sodelovanju z učiteljico slavistko povezala **metode socialno kulturnega dela** in gledaliških vsebin s socialno ranljivo skupino učencev. Precej strateško razmišlja na področju sodelovanja z zunanjimi ustanovami, ko gre za širše preventivno delo z mladimi. Izziv lastni stroki na šoli vidi v delu z učenci tujci, katerih število se povečuje. Ob vsem tem delu in naravnosti pa opravi tudi druge delovne naloge, ki so ji zaupane. Ravno tako skrbi za področje socialnoekonomskih razmer učencev na šoli, vodi poklicno orientacijo in spremlja učence z učnimi ali vedenjskimi težavami na predmetni stopnji.

9.4.3 Tretji primer

Naslednji intervju sem opravila s socialno delavko, ki je že dve desetletji zaposlena na osnovni šoli v vaškem okolju. Svetovalno delo na šoli opravlja sama. Pred tem je bila deset let zaposlena v gospodarstvu.

Glede na dolžino poklicne poti sem jo najprej povprašala o njenih spominih na začetek zaposlitve v svetovalni službi.

Socialna delavka je začela pripovedovati:

Prve tri leta zaposlitve sem kot socialna delavka opravljala svetovalno delo na dveh bližnjih osnovnih šolah. Polovico tedna sem bila prisotna na eni šoli, drugo polovico tedna pa na drugi. Na delovnem mestu sva se izmenjevali s psihologinjo. Z velikim veseljem sem pričela opravljati svoje novo delo in me dve lokaciji s prva sploh nista motili. S prejšnjega delovnega mesta sem bila vajena terenskega dela in s tem različnih delovnih nalog ter delovnih okolij. S časoma pa sem odkrila posebnosti in zahtevnost svetovalnega dela znotraj šole. Vedno pogosteje so nastale situacije, ko sem pričela z reševanjem nekega problema, pa je moja odsotnost v drugi polovici tedna potek dela močno otežila. Pojavile so se tudi številne organizacijske težave, še posebej v času odsotnosti katere od naju. Po treh letih je ravnateljica na šoli, kjer sem bila formalno zaposlena, uredila mojo stalno zaposlitev s prisotnostjo le na šoli, na kateri še danes vztrajam.

Najin pogovor usmerim v delovne naloge, ki jih opravlja danes. Socialna delavka nadaljuje:

Z začetkom šolskega leta pričnem najprej z urejanjem regresirane prehrane za naše učence, pa tudi ostalo pomočjo, ki je vezana na gmotni položaj družin. Teh potreb je danes veliko več tudi v tem našem okolju. Če se spomnim na svoj začetek dela, so starši le ob koncu šolanja povprašali o možnostih za stipendijo. Danes pa predstavljajo veliko finančno breme staršem številni šolski tabori, ki jih je veliko več kot nekoč. Pogosteje povprašajo tudi za pomoč v hrani in obleki. Zelo zgljedno sodelujem s CSD, Karitas in RK. Povsem novo delovno področje je šolanje tujcev, saj se tudi v naše okolje priseljujejo ljudje s tujine. Največ jih prihaja z različnih predelov nekdanje skupne države. Naseljujejo se v starih zapuščenih hišah, vendar jih tudi hitro zapustijo in si poiščejo boljše stanovanjske pogoje bližje mestom. To je povsem novo in zahtevno delovno področje in je na sistemski ravni še povsem nedorečeno. Spremljam učno in vedenjsko problematiko učencev. Prav na tem področju sem si z novim vodstvom v preteklem šolskem letu priborila največje spremembe. Dolga leta sem se počutila kot »dežurna gasilka« za vse situacije, ki so se zgodile na šoli. Prepogosto se je dogajalo, da je učiteljica ali učitelj poslala k meni učenca, ki je motil pouk in se v razredu z njim ni dalo delati. Jaz pa naj bi z njim uredila. Nisem uspela dovolj prepričljivo predstaviti, da s takšnim načinom tudi meni otežijo pot do učenca. Sem pa pogosto slišala pripombo, da če bi imeli psihologa, bi pa ta hitreje ugotovil, za kaj pri določenem otroku gre, saj bi ga lahko testiral. Sedaj to pripombo vedno manjkrat slišim. Dolgo časa sem tudi zelo pogosto nadomeščala odsotne učitelje, saj sem sama vedno prisotna, učitelji pa začenjajo s poukom kasneje ali pa prej odhajajo. Šlo je tako daleč, da so negodovale posamezne učiteljice, ki pa bi želele nadomestiti manjkajoče ure. To je bil trenutek, ko sem s pomočnico lahko odkrito spregovorila in se je nadomeščanje pričelo urejati na drugačen način. Podobna dejavnost je dežurstvo, ki predstavlja motnjo in oviro svetovalnemu delu. Težko je svetovalni razgovor kar zaključiti zaradi dežurstva. Ko to pripovedujem, še sama težko verjamem, da je bila moja pisarna tudi najbolj primerna za preoblačenje dečka s posebnimi potrebami, ki potrebuje osebne asistenta. Ves čas sem opozarjala vodstvo na nedopustne razmere, pa nisem bila slišana. S prihodom nove ravnateljice pa se odnos do mojega dela spreminja. Iz lastne izkušnje vem, kako odločilen vpliv na položaj svetovalne delavke na šoli ima ravnateljevo poznavanje, razumevanje in njegov odnos do svetovalnega dela in svetovalne delavke. Sedaj dobim podporo in priznanje za svoje delo, predvsem pa so obveznosti in odgovornosti porazdeljene med vse zaposlene. Pri vedenjskih in učnih težavah ravnateljica pričakuje reševanje in ukrepanje najprej na ravni učiteljev in razrednikov. Če se težave stopnjujejo, se sama vključim v reševanje problemov. Za učence petih razredov imam vsako leto na

razrednih ura predavanje in delavnice na temo učenja in pridobivanja učnih ter delovnih navad. V mesecu decembru pa za učence višjih razredov na temo povezano z AIDS-om, preprečevanja odvisnosti, pa tudi s področja vrstniškega nasilja. Predavanja za starše pa organiziram s pomočjo zunanjih sodelavcev na podlagi želja staršev. Ob koncu šolskega leta s pomočjo kratkega vprašalnika starše povprašam po željah o vsebinah predavanj in morebitnih predavateljev.

Če se vrnem nazaj k delovnim nalogam, ki jih kljub vsemu že vsa leta z veseljem opravljam, bi nadaljevala s poklicno orientacijo. Z njo pričnem seznanjati učence osmih razredov in nadaljujem v devetem razredu. Različne poklicne, predvsem pa izobraževalne poti predstavim na razrednih urah. Povabim tudi predstavnike različnih šol, da učencem približajo posamezne izobraževalne ustanove. Za vsakega učenca in njegove starše imam osebni individualni razgovor v postopku poklicne orientacije. Roditeljski sestanek pa je namenjen posredovanju skupnih informacij in predstavitvi vpisnega postopka. Naslednja večja delovna naloga je izpeljava celotnega vpisnega postopka za učence novince. Vpisa bodočih prvošolcev ne jemljem kot rutinskega upravnega postopka, temveč načrtujem dovolj časa, da starši lahko vprašajo vse, kar jih zanima, in hkrati tudi sporočijo o otroku vse, kar presodijo, da je za nas pomembno. Otrok pa mi med tem nariše risbico, če je le pripravljen.

Z devetletno šolo je bil v šolo uveden tudi koncept dela z nadarjenimi. V tretjem in sedmem razredu skupaj z učitelji evidentiram učence in potem izpeljem celotni postopek, ki ga koncept predvideva. Prav za prihajajoče šolsko leto imam v načrtu bolj vsebinsko poglobljeno delo z nadarjenimi učenci s pomočjo različnih interakcijskih vaj za področja čustvenega in socialnega razvoja. Zelo sem ponosna na projekt prostovoljnega socialnega dela učencev. Učenci redno obiskujejo dom za starejše občane v našem okolju. Kljub vaškemu okolju tudi naši učenci izgubljajo stik z generacijo njihovih starih staršev in prastaršev.

Socialna delavka je že med pripovedovanjem in opisovanjem svojih delovnih nalog naštelala kar nekaj težav in problemov, s katerimi se je srečevala na svoji dolgoletni poklicni poti. Vseeno sem jo še enkrat povprašala po težavah, ki jih morda še vidi, saj me le-te v moji nalogi najbolj zanimajo. Glede na dolgoletne poklicne izkušnje so me zanimale tudi spremembe, ki jih je opazila pri svojem delu.

Brez velikega premišljevanja je nadaljevala:

Veliko negotovost je v moje delo vnesel Zakon o varovanju osebnih podatkov. Ne mislim na raven shranjevanja, zbiranja in posredovanja osebnih podatkov. Mene veliko bolj zavezuje

poklicna etika in molčečnost. Birokratski zahtevki pa rušijo osnovno zaupanje, ki je med šolo in starši neobhodno potrebno. Nenehna skrb za zagotavljanje vsem birokratskim zahtevam (soglasja za sleherni razgovor z učencem) jemlje preveč energije, potrebne za učinkovito neposredno delo z učitelji, učenci ter njihovimi starši. Zavedam se, da mi pri delu zmanjkuje čas za razvojne naloge svetovalnega dela in tudi za redno in natančno evalvacijo. Redno si delam zabeležke načrtovanega in opravljenega dela, premalokrat pa svoje delo vrednotim. Če me sprašujete po spremembah mojega dela, potem bi zelo poudarila spremenjeno sodelovanje s starši v vseh teh letih. Osebnih srečanj in razgovorov je veliko več kot nekoč. Starši pridejo povsem prostovoljno zaradi skrbi za svojega otroka. V tem vaškem okolju, v katerem delam, tudi živim in pridobila sem si zaupanje. Potrebujem pa včasih tudi umik in takrat se s tega okolja zavestno umaknem. V kolektiv prihaja veliko mladih učiteljic, pri katerih opažam veliko negotovosti, skrbi in občutkov nemoči. Potrebujejo veliko pomoči in podpore.

Moj največji problem pa je to, da sem edina svetovalna delavka na šoli. Ob velikih in tudi čisto vsakdanjih težavah nimam sogovornika, s katerim bi delila, izmenjala mnenja, včasih le na glas nekomu povedala in bi ob tem slišala sebe. Ni čisto isto, če govoriš s kolegico učiteljico ali pomočnico. Zares pogrešam timsko svetovalno delo. S sprejetjem zakona o učencih s posebnimi potrebami sem se veselila zaposlitve specialnih pedagoginj, vendar se je izkazalo, da se specialni pedagoginji želita poistovetiti z učiteljskim kadrom. Supervizijo pa bi takoj uzakonila, če bi bilo v moji moči. Pri delu me seveda omejuje tudi urnik, saj mu je podrejena celotna šolska organizacija. Sem se pa navadila in tudi pristala v popoldanska srečanja s starši in učenci. Takšnemu načinu organizacije mojega dela sem se prilagodila. Res mi ni težko, saj svoje delo rada opravljam in mi še vedno predstavlja vsakdanji izziv. Zadnjih pet delovnih let se veselim in na delo ne prihajam z občutkom, da imam že vsega dovolj. Delo z mladimi mi obnavlja delovni elan in ohranja mojo optimistično življenjsko naravnost.

9.4.3.1 Analiza intervjuja

1. Poslanstvo in vrednote ŠSS:

Skozi daljše obdobje se je svetovalna delavka razumelo kot servisno službo za različne šolske situacije in dogodke; celo več: kot ustrezljivo in vedno na voljo.

2. Organizacijska umeščenost ŠSS v organizacijski hierarhiji šolskih podsistemov:

Daljša delovna doba socialne delavke (20 let) pokaže, kako odločilni pomen za vlogo, razumevanje in umeščenost svetovalne službe in s tem posamezne svetovalne delavke

ima vodstvo šole, še posebej njena ravnateljica ali ravnatelj. Socialna delavka ni imela pozicije strokovne delavke. Bila je porabljena za različne bolj ali manj predvidene naloge in šolske situacije. Do spremembe je prišlo z menjavo vodstva, seveda pa se je tudi socialna delavka jasneje postavila zase, opredelila svojo vlogo in počutje. Sedaj se svetovalna delavka počuti sprejeto in dela z občutkom, da jo vodstvo podpira in ji izrazi priznanje za delo.

3. Notranja organiziranost ŠSS:

Socialna delavka je edina svetovalna delavka, zaposlena na podeželski šoli (400 učencev) za polni delovni čas. To predstavi kot veliko pomanjkljivost, saj ostaja brez sogovornika.

4. Vloga socialne delavke:

Socialna delavka ima dve različni izkušnji. Prvo izkušnjo je slikovito opisala z naslednjimi besedami: počutila se je kot »dežurna gasilka« za »problematične učence« in »deklica za vse« (dežuranje, nadomeščanje, samo njena pisarna je bila najbolj primerna za preoblačenje dečka s posebnimi potrebami). Druga izkušnja pa je povezana s sprejetostjo ob menjavi ravnatelja.

5. Pojmovanje uporabnika:

Socialna delavka je bolj ali manj hote prevzemala vlogo, ki so jo učencem pripisali drugi. Preveč se je morala ukvarjati s svojo vlogo.

6. Uporabljene metode socialnega dela:

Socialna delavka izpelje vse predvidene naloge šolskega svetovalnega dela. Najbližje ji je delo s posameznikom znotraj predvidenih postopkov (za šolskega novince si vzamem čas, da lahko vprašajo; ob poklicni orientaciji ima individualne razgovore z vsemi učenci.). S skupino učencev dela pri prostovoljnem delu.

7. Delovne naloge socialne delavke:

- učenje in poučevanje: izvedba predavanj in delavnic za učence o strategijah učenja in pridobivanju učnih in delovnih navad; izpeljava koncepta o nadarjenih učencih; organizacija predavanj za starše;
- šolska kultura, vzgoja, klima, red: vodenje projekta prostovoljnega socialnega dela;
- telesni, osebni in socialni razvoj: koordinacija z zdravstvenim domom ob obveznih sistematičnih pregledih;

- šolanje učencev: vpisovanje in spremljanje šolanja učencev tujcev; izpeljava vpisnega postopka bodočih prvošolcev; izpeljava vpisov in izpisov med letom in vse pripadajoče dokumentacije;
- poklicna orientacija: izpeljava vseh nalog, ki jih predvideva vpisni postopek za nadaljnje izobraževanje učencev;
- socialno-ekonomske stiske: urejanje subvencioniranja prehrane in spremljanje ter ukrepanje ob socialno-ekonomskih stiskah vseh učencev; sodelovanje s Karitas, RK in CSD;
- razvojno-analitično delo: ni prepoznavnih nalog
- nerazporejene naloge: veliko nadomeščanj in dežurstev.

8. Sodelovanje socialne delavke z zunanjimi institucijami:

SD sodeluje v ustaljenih postopkih z institucijami na lokalni ravni (RK, Karitas, CSD).

Problemi pri vsakdanjem opravljanju ŠSD:

- Iz intervjuja je hitro moč razbrati težave socialne delavke v odnosih do učiteljev. Še posebej so bile izrazite v preteklosti pod prejšnjim vodstvom. Nedvoumno je mogoče razumeti nejasne in nerazmejene vloge in odgovornosti. Slikovita in zgovorna je besedna primerjava »počutila sem se kot dežurna gasilka«. Precejšnje strokovno nezaupanje izraža stavek: »Ko bi mi imeli psihologa, bi ta lahko testiral in bi takoj vedeli, za kaj gre pri učencu.« Omenja tudi odločilno vlogo naravnosti vodstva do svetovalne službe in nje kot svetovalne delavke osebno.
- Resen problem so ji v preteklosti predstavljala nadomeščanja odsotnih učiteljev. Motnjo še vedno povzročajo različna dežurstva.
- Pisarna socialne delavke je bila dolgo časa najbolj primeren prostor za zelo različna opravila, tudi za preoblačenje učenca s posebnimi potrebami.
- Največji problem čuti socialna delavka ob tem, da je v svetovalni službi sama in nima možnosti timskega povezovanja. Specialni pedagoginji želita biti predvsem učiteljici. Svetovalna delavka močno pogreša supervizijo.
- Socialni delavki predstavlja veliko negotovost pri delu Zakon o varovanju osebnih podatkov. Poudari, da ne gre za zbiranje in shranjevanje osebnih podatkov, ampak za nerazumne birokratske zahteve, ki vnašajo nezaupanje v odnos med šolo in starši.
- Glede na to, da je socialna delavka sama za vse predvidene naloge v svetovalni službi, ji zmanjkuje časa za razvojne naloge in vrednotenje svojega dela.
- Šolski urnik svetovalno delavko pri delu omejuje, vendar se mu je prilagodila.

Tabela 9.3: prikaz opazovanih dimenzij tretjega intervjuja

	◀ Tradicionalni model	Konstruktivistični model ▶
1	ustrežljivost, servisiranje	
2	situacijska, ustrezljiva vloga	
3	edina zaposlena, brez sogovornika	
4	dežurna gasilka, »deklica za vse«	
5	vlogo učenca povzame	
6	dela s posameznikom in skupino znotraj predvidenih postopkov	
7		zastopane so vse delovne naloge, izostane razvojno-analitično delo
8	sodelovanje na lokalni ravni z namenom socialnoekonomske oskrbe	

Izstopajoči pojmi: preživetje na delovnem mestu in ustrežljivost ter servisno odzivanje na situacijske dogodke in naloge, »deklica za vse«, prevzemanje razumevanja učenca, delo s posameznikom, dobro sodelovanje s starši in socialno preventivno delo.

Iz analize, sheme in ključnih pojmov je moč povzeti **ustrezljivo in servisno naravnano socialnega dela v šoli**. Takšna naravnano kaže na odsotnost strokovnega razvoja in prave podpore vodstva. Socialna delavka je razvijala sodelovanje s starši in učenci kot posamezniki ter skupino prostovoljcev.

Predstavljen socialna delavka je pravo nasprotje prejšnjemu predstavljenemu primeru in sodi med precej tipične primere tradicionalnega modela. Gre za ekstremni primer modela, saj spominja le na **preživetje** znotraj delovnega mesta. Socialna delavka se je podredila vlogi, ki jo je povsem strokovno degradirala. Na šoli sama opravlja naloge svetovalne delavke. Tudi po prihodu specialnih pedagoginj se njen položaj ni spremenil. Ni pristala le na ravni servisiranja, ampak v vlogi ustrežljivosti v dani situaciji. Bila je »**deklica za vse**«. To je vplivalo tudi na njeno razumevanje in pojmovanje učencev. Kot je prevzemala vse situacijske naloge in vlogo »dežurne gasilke«, tako je prevzemala tudi **razumevanje** učenca – »**problematičen učenec**«. Socialna delavka je bila zaposlena z razreševanjem lastne vloge. Ob zamenjavi vodstva je tako zelo hitro zadovoljna, saj se počuti sprejeto, dobi podporo in

priznanje za svoje delo. Dosedanje naloženo delo se je prerazporedilo med več strokovnih delavcev. Razvili so postopnost reševanja posameznih težav in problemov. Razbremenili so jo nadomeščanja in različnih oblik dežurstev ter spremstev. Seveda je vsa leta opravljala in še vedno opravi vse postopke, ki jih šolsko svetovalno delo predvideva, s tem, da ji je sedaj manjkrat potrebno podaljšati svoj delovni čas. Ko je le mogoče, opravi naloge svetovalnega dela po metodi dela s posameznikom. Pozitivno pa je izpostavila sodelovanje s starši. Tudi v vaškem okolju se povečuje aktivno sodelovanje staršev s šolo. SD ocenjuje, da si je pridobila precejšnje zaupanje staršev. Predavanja zanje organizira s pomočjo zunanjih sodelavcev. S skupino učencev prostovoljcev sodeluje z domom za starejše občane.

9.4.4 Četrti primer

Moj četrti sogovornik je socialni delavec, ki na mestu šolske svetovalne delavke nadomešča odsotno socialno delavko. Socialni delavec ima najkrajši delovni staž med intervjujanci, saj je na tem delovnem mestu deset mesecev. Z nastopom dela je pričel sredi enega šolskega leta in ga nadaljeval v naslednjem šolskem letu. Dragocen prispevek mojega sogovornika je v tem, da ima sicer bogate delovne izkušnje na zelo različnih ravneh socialne dejavnosti, da pa povsem na novo odkriva delo šolskega svetovalnega dela. S spoznavanjem svetovalnega dela odkriva tudi vso raznolikost in zakonitost tega dela. Iz sogovornika je vela precejšnja poklicna svežina in velik delovni elan.

Kako so vam ob nastopu dela predstavili delo svetovalne službe in različne delovne naloge znotraj nje?

Glede na moje različno poklicno udejstvovanje na področju socialne dejavnosti je ravnateljica precej jasno izrazila pričakovanje o kvalitetnem nadomestilu in vpeljava morebitnih novih oblik dela z učenci, starši in tudi učitelji. Kolegica, ki sem jo nadomestil v času daljše odsotnosti, mi je v enem dopoldnevu prikazala posamezne delovne korake, posebej tiste, ki so povezani z izpolnjevanjem različnih formularjev in drugimi upravnno-administrativnimi postopki. Najprej je to urejanje regresirane prehrane za posamezne učence, različna letovanja, pa koncept odkrivanja nadarjenih učencev, strokovne skupine za učence s posebnimi potrebami, interesne skupine, ki so povezane s poklicno orientacijo, pa postopek vpisa v 1. razred, predvsem pa vsa socialna problematika učencev. Takoj sem dobil občutek, da je administracija z vsemi potrebnimi formularji na šoli dobro urejena. Ob koncu predstavitev dopoldneva me je kolegica opozorila tudi na Smernice svetovalnega dela v šoli. Potem pa sem preprosto »padel« v delo. Sam sem izrazito akcijsko usmerjen, tako da

sem ob svoji predstavitvi kolektivu izrazil željo po skupni predstavitvi oddelkov in posameznih učencev, za katere je treba pripraviti projekt pomoči in spremljanja. Za tem sem opravil tudi individualne razgovore s posameznimi učitelji in učenci. V mnogih primerih sem seveda delo le nadaljeval in stopil tudi v kontakt s sodelavci zunanjih institucij. V ta krog sodelovanja sem povsem enakovredno vključil starše učencev. Od meseca aprila naprej sem zelo nazorno objavil staršem možnost svetovalnega razgovora. Posamezne učiteljice razredne stopnje so same izrazile željo po skupnem vodenju razgovora s posameznimi starši v času govorilnih ur in roditeljskih sestankov. V tem prvem delovnem zamahu sem spoznal tudi učenko s kroničnimi zdravstvenimi težavami, ki so se v šoli vse bolj stopnjevale in smo se bali nepredvidenih situacij. Ob delu z omenjeno učenko sem odkril, da je na šoli še nekaj učenk in učencev s specifičnim zdravstvenim stanjem. S pomočjo razrednikov sem uredil seznam teh učencev ter se s šolsko zdravnico posvetoval o pravilnem ukrepanju ob posameznih kroničnih obolenjih in možnih poslabšanjih zdravstvenega stanja posameznih učencev. O tem sem seznanil celoten učiteljski zbor, saj smo za varnost in zdravje otrok prav vsi na šoli odgovorni.

Znotraj šole timsko najtesneje sodelujem s socialno pedagoginjo in specialnima pedagoginjama. Kot svetovalni delavec želim svetovalno delo približati učencem in jim zagotoviti mesto pomembnega sogovornika pri reševanju različnih šolskih in domačih situacij. Vrata pisarne sem učencem kar na široko odprl. Nekateri so se hitro odzvali. Presenetljivo, najhitreje tisti »problematični«, še posebej fantje. Zelo kmalu sem nazorno razumel, da pri delu z učenci upoštevam teorijo kibernetike drugega reda šele, ko k skupnemu delu povabim in vključim družino in tudi učitelje. Glede na organizacijo dela v šoli pa je silno težko zagotoviti kontinuiteto tem procesom. Na ravni dela z učenci, ki imajo različne težave, vodim delavnice učenja socialnih veščin, ki so namenjene vsem učencem.

V prvem mesecu po prihodu se je v svetovalni službi odprlo povsem novo delovno področje. Gre za šolanje tujcev, katerih celoten vpisni postopek, vključno s preverjanjem dokumentov in izdajo odločb za namen nadaljnjega izobraževanja, je sedaj prenesen na posamezne šole. Naša šola je glede na strukturo učencev narodnostno zelo mešana. Na šoli se je razvila pozitivna šolska kultura sprejetja in podpore vsakega učenca. To je povezano z resnico, da se srečujemo z upadom števila otrok v našem okolju. Pri vključevanju teh otrok v naš šolski sistem gre za veliko več kot le obvezen upravni postopek.

Poklicna orientacija je eno veliko in pomembno področje svetovalnega dela, saj gre za svetovanje učencem, ki so pred zahtevno odločitvijo, kje in kako nadaljevati svojo

izobraževalno pot. Gre za delovno nalogo, ki ima izdelan rokovnik izpeljave celotnega postopka, vsebina postopka pa je močno vezana na posameznega svetovalnega delavca. Izpeljal sem individualne razgovore z vsemi starši in njihovimi otroki.

Pomagam pri skrbi za aktualnost internetne spletne strani šole, skrbim za šolski računalniški program LoPolis. Občasno nadomeščam odsotne učitelje. Imenovan sem bil za nadzornega učitelja pri izpeljavi nacionalnih preizkusov znanja.

V tem kratkem času lahko zelo jasno rečem, da je normativ zaposlovanja v svetovalni službi čisto previsok. Dela je za enega svetovalnega delavca čisto preveč. Ne gre le za količino dela, gre za toliko različnih ravni dela in povsem nepredvidljivih situacij, za kar nimaš niti nujnega sogovornika, kaj šele možnosti delitve dela in odgovornosti. Glede na kratek čas zaposlitve in tega, da sem kar prišel z delom, me vseskozi po malem skrbi, da česa važnega še nisem opravil, še posebej mislim na vso administracijo in različne oblike dokumentacije, ki jo je zares veliko. Prav to delo nosim večkrat tudi domov. Posledično se zavedam, da pripravim premalo sistematičnega in načrtnega izobraževanja za starše in učitelje. Ne delam sprotnih evalvacij in tudi premalo sistematično načrtujem svoje delo. Je pa to delo včasih zares »noro«. Zavedam se, da sem sodelavke v vodstvu ter učiteljice in učitelje navadil, da bom različno delo hitro opravil. Tukaj vidim problem nas samih. Nase prevzemamo najrazličnejše delovne naloge in jih izvršujemo. Sprašujem se, ali je to pomanjkanje naše strokovne gotovosti ali gre za osebne značilnosti oziroma dinamiko delovnega kolektiva? Resnica sega verjetno na vsa omenjena področja.

Kljub jasni predstavitvi svojega dela, nujne potrebe po skupnem delu in sodelovanju s strani učiteljev še vedno prepogosto slišim in občutim njihova pričakovanja, naj sam rešim problem. Kar jasno kaže, da je moje razumevanje sistema ter vloge in položaja posameznika v njem drugačno od večine v kolektivu. Očitajo mi, da sem prevelik zagovornik otrok. Pa gre le za to, da želim otroka umestiti in ga razumeti v njegovem širšem življenjskem kontekstu, kot ga določa le vloga učenca, ki je omejena in minljiva. V odnosu do vodstva pa se čutim enakovrednega sogovornika in sem član šolskega projektne tima v postopku pridobitve certifikata kakovosti za področje vzgoje in izobraževanja. To delo umeščam med pomembne razvojne naloge svojega dela.

Ponosen sem na projekt Sadeži družbe, ki predstavlja medgeneracijsko sodelovanje med posameznimi učenci naše šole, prostovoljci Fakultete za socialno delo in upokojenci. Pri projektu sodelujemo tudi s Centrom za socialno delo. Gre za zgledno sodelovanje na lokalni ravni na področju socialnega preventivnega dela.

9.4.4.1 Analiza intervjuja

1. Poslanstvo in vrednote ŠSS:

SD spozna, da je pomembna urejena dokumentacija in vsi upravno-administrativni postopki.

2. Organizacijska umeščenost ŠSS v organizacijski hierarhiji šolskih podsistemov:

Ravnateljica izrazi velika pričakovanja do socialnega delavca, socialni delavec je enakovreden sogovornik z vsemi šolskimi podsistemi, posebej z vodstvom, posamezni učitelji mu očitajo vlogo zagovornika otrok ali pričakujejo, da sam reši posamezni problem.

3. Notranja organiziranost ŠSS:

Socialni delavec samostojno opravlja naloge svetovalnega delavca polni delovni čas, povezuje pa se s socialno pedagoginjo in specialnima pedagoginjama.

4. Vloga socialnega delavca:

SD je koordinator, povezovalac, sodelavec z vsemi udeleženi, ob tem nastopi njegova skrb, da je zanemaril kakšno pomembno upravno-administrativno opravilo.

5. Pojmovanje uporabnika:

Uporabnika/otroka želi videti v širšem življenjskem kontekstu in mu dati odgovorno mesto sogovornika. Na šoli se je razvila pozitivna kultura sprejemanja vsakega otroka, saj hitro upada število učencev na šoli.

6. Uporabljene metode socialnega dela:

SD odločno predstavi nujnost sodelovanja in dela z vsemi udeleženi. Dela s posameznikom in posameznim primerom z vzpostavljanjem delovnega odnosa.

7. Naloge socialnega delavca:

- učenje in poučevanje: priprava projektov pomoči za posamezne učence in spremljanje posameznih učencev; izpeljava koncepta o nadarjenih učencih; član strokovnih skupin in s tem povezano sodelovanje pri pripravi individualiziranih programov;
- šolska kultura, vzgoja, klima, red: ni prepoznavnih nalog
- telesni, osebni in socialni razvoj: koordinacija z zdravstvenim domom ob obveznih sistematičnih pregledih in ureditev seznama učencev s kroničnimi in specifičnimi

zdravstvenimi težavami v sodelovanju s šolsko zdravnico; izpeljava delavnic učenja socialnih veščin za učence; vodenje projekta Sadeži družbe;

- šolanje učencev: vodenje postopka vpisa v prvi razred, vpisovanje in spremljanje šolanja učenca tujca, izpeljava vpisov in izpisov med šolskim letom in urejanje vse pripadajoče dokumentacije;
- poklicna orientacija: izpeljava postopkov poklicne orientacije;
- socialno-ekonomske stiske: urejanje regresirane prehrane; urejanje letovanja za učence v sodelovanju z ZPM, RK; spremljanje ter ukrepanje ob socialno-ekonomskih stiskah vseh učencev in sodelovanje s Karitas, RK in CSD;
- razvojno-analitično delo: aktivno sodelovanje v šolskem projektu pridobivanja standardov kakovosti;
- nerazporejene naloge: dežurstva, nadomeščanja, urejanje šolske spletne strani, skrb za računalniški program LoPolis.

8. Sodelovanje socialnega delavca z zunanjimi institucijami:

Sodelovanje poteka na ravni socialnoekonomske oskrbe otrok. Sadeži družbe je zgleden projekt sodelovanja na lokalni ravni in je socialno ter preventivno naravnano.

Problemi pri vsakdanjem opravljanju ŠSD:

- Čisto previsok normativ zaposlovanja v šolski svetovalni službi. Svetovalno delo je slabo vrednoteno.
- Gre za silno različne ravni dela, za zelo veliko dnevno nepredvidljivih situacij, v katerih človek potrebuje sogovornika. To pa v primeru šolske svetovalne službe ne more biti učitelj in tudi ne vodstveni delavec. Gre za zahtevne strokovne dileme.
- Svetovalni delavci smo kar pristali na omenjene razmere. Znašli smo se v vlogi izvrševalca zelo različnih nalog, ki so s stroko bolj ali manj povezane.
- Nenehno ga skrbi, da ni na področju dokumentacije česa pomembnega spregledal. Ob predaji delovnih nalog je jasno začutil, da je to pomembno in urejeno področje na šoli.
- S strani učiteljev prepogosto sliši, naj reši nastali problem ali situacijo. Hkrati pa mu očitajo, da je prevelik zagovornik otrok.
- Pripravi premalo sistematičnega in načrtnega izobraževanja za starše in učitelje.
- Premalo je delo in sodelovanje z učenci, ki imajo različne težave. Nujno je potrebno upoštevati teorijo kibernetike drugega reda in v delo vključiti starše in učitelje. Znotraj organizacijske narave dela pa je pogosto izjemno težko časovno uskladiti srečanje na

ravni vseh udeleženi. Do prvega srečanja še pride, težko pa je zagotoviti kontinuiteto teh procesov.

Tabela 9.4: prikaz opazovanih dimenzij četrtega intervjuja

	◀ Tradicionalni model	Konstruktivistični model ▶
1		urejenost upravno-administrativnih postopkov
2		enakovreden sogovornik, bližje vodstvu
3	polni delovni čas	
4		koordinator, povezovalac, sodelavec
5		učenca vidi v širšem življenjskem kontekstu, učenec je sogovornik
6		delo s posameznikom, primerom z vzpostavljanjem delovnega odnosa
7		zastopana so vsa delovna področja, izostane področje šolske kulture, vzgoje, klime, reda
8	sodelovanje na ravni socialnoekonomske oskrbe	

Izstopajoči pojmi: upravno-administrativni postopki, enakovredno sodelovanje, jasna strategija dela, učenec je pomemben sogovornik, poznavanje in uporaba novih konceptov pomoči in ravnanja v socialnem delu.

Tipologijo primera je moč oblikovati okrog **aktivnega, strokovnega in procesno naravnega socialnega dela v šoli**, ki daje pomembno mesto razumevanju vloge učenca in mu podeljuje mesto pomembnega sogovornika. Socialni delavec ima enakovredno vlogo in nastopa kot koordinator, povezovalac in sodelavec. Svoje delo gradi na vzpostavljanju delovnega odnosa z vsemi udeleženi.

Prispevek predstavljenega socialnega delavca je dragocen, ker je na podlagi bogatih delovnih izkušenj vstopil povsem na novo v vlogo šolskega socialnega delavca. Takoj je opazil, da so **upravno-administrativni postopki** v svetovalni službi zgledno urejeni. Ob nastopu dela je ravnateljica izrazila visoka pričakovanja glede na številne delovne izkušnje in tudi teoretično usposobljenost. Povabljen je bil v **enakovredno sodelovanje** z vsemi podsistemi v šoli. Učiteljice in učitelji so dali tudi sami pobudo za skupno sodelovanje, seveda pa ta podsistem

včasih razume skupno sodelovanje tudi kot preložitev svojih nalog in odgovornosti. Znotraj ožjega aktiva sodeluje s socialno delavko in specialno pedagoginjo, zlasti na področju integracije otrok s posebnimi potrebami. SD je sebe opredelil kot izrazito akcijskega človeka, ki je ob predstavitvi kolektivu takoj prosil za sodelovanje, predstavitev oddelkov in posameznih učencev, ki potrebujejo projekt pomoči in spremljanja. Pri tem je zelo jasno izrazil svoje razumevanje učenca: »**učencu** želim zagotoviti **mesto** pomembnega **sogovornika**, vrata pisarne sem jim na široko odprl«. To jasno izraženo pojmovanje učenca tega socialnega delavca najmočneje približa konstruktivističnemu modelu delovanja socialnega dela. **Sogovornik jasno izrazi teorijo svojega ravnanja:** »Hitro mi je bilo jasno, da pri delu z učenci upoštevam teorijo kibernetike drugega reda šele, ko k skupnemu delu povabim in vključim družino in učitelje.« Iz vseh nalog veje usmerjenost socialnega delavca v sodelovanje vseh, ki se jih področje dela tiče (zdravstveno stanje učencev, izobraževanje učencev tujcev ...). S tem dokazuje poznavanje in uporabo novih konceptov pomoči in ravnanja v socialnem delu.

9.4.5 Peti primer

Moja peta sogovornica je na primestni osnovni šoli zaposlena kot socialna delavka za polovični delovni čas. V svetovalni službi je zaposlena skupaj s psihologinjo.

Svojo pripoved je takole pričela:

Na osnovni šoli sem kot svetovalna delavka zaposlena šest let, imam pa deset let delovne dobe. Od vsega začetka sem zaposlena za polovični delovni čas, ki pa se v praksi velikokrat podaljša. Zelo pogosto nadomeščam odsotne učitelje, sprejem različna spremstva in dežurstva. Moja šibka točka je v tem, da prošnje redko zavrnem. Nekako ne znam reči ne. S psihologinjo in specialno pedagoginjo dobro sodelujem, delovne naloge smo si porazdelile. V moj polovični delovni čas je všteto tudi neposredno individualno delo z učenci s posebnimi potrebami glede na odločbo o usmeritvi. Glede na to skrbim za celotno koordinacijo dela na področju integracije otrok s posebnimi potrebami. Gre za vodenje vse potrebne dokumentacije, pripravo poročil, sodelovanje v strokovnih skupinah in sodelovanje s starši in zunanjimi institucijami. Sledi delo z učenci, ki nimajo statusa otroka s posebnimi potrebami, imajo pa učne ali vedenjske težave. Ti učenci potrebujejo zelo podobno pomoč, vodenje in spremljanje. Ure nadomeščanja vedno izkoristim za preventivno delo s celotnim oddelkom v obliki razgovorov, socialnih iger, izdelave plakatov. Vodim šolski parlament in se zavedam, da bi to obliko dela z učenci lahko še bolj izkoristila. Se pa vedno znova srečujem s časovno

stisko, utapljam se v vsakdanjih nenačrtovanih delovnih nalogah. Nadomeščanje je nujno, spremstva tudi, prav tako reševanje različnih šolskih kriznih situacij. Skrbim za učbeniški sklad prve in druge triade.

Moje specifično področje dela je regresirana prehrana in subvencije različnih taborov in letovanj. Na tem področju se povezujem z različnimi ustanovami na lokalni ravni. Vodim vpisni postopek šolskih novincev z vso potrebno dokumentacijo in organizacijo roditeljskega sestanka za starše bodočih prvošolcev. Naloge, povezane s poklicno orientacijo, si s psihologinjo deliva. V sodelovanju z ravnateljem in pomočnico koordiniram in skrbim za izobraževanje strokovnih delavcev na šoli. V dogovoru z vodstvom šole načrtujem in koordiniram notranja izobraževanja in izobraževanja, ki se jih strokovni delavci udeležijo zunaj šole. Vodim evidenco izobraževanj, urejam potne naloge, posredujem potrdila o plačilih. Zavedam se, da te naloge ne sodijo v okvir mojih strokovnih nalog, a sem jih nekako podedovala, preprosto sem ob prihodu zdrsnila v to delo. Prav tako občasno pomagam pri delu v tajništvu. S pomočjo zunanjih predavateljev vodim šolo za starše. Starši so do nedavnega bolj iskali pomoč šolske psihologinje, name pa so se bolj obračali v finančnih stiskah. Prav prek vodenja šole za starše sem okrepila stik s starši.

Zelo sem ponosna na projekt Medvrstniško tutorstvo, pri katerem učenci predmetne stopnje sodelujejo z učenci razredne stopnje. Starejši učenci pomagajo mlajšim pri domačih nalogah in drugem učenju, pripravimo igralne delavnice in skupne razredne prireditve. Vodenje in usmerjanje projekta je moja najljubša delovna naloga. Ob koncu leta vedno naredim evalvacijo, na podlagi katere pripravim načrt za prihodnje šolsko leto. Vsako leto vnesem spremembe in upoštevam predloge, ki jih sporočijo učenci. Vesela sem učencev, ki povsem prostovoljno pridejo na vrata moje pisarne z različnimi svojimi tegobami ali pohvalami.

S katerimi problemi se srečujete pri vsakdanjem opravljanju svetovalnega dela v okviru šolske svetovalne službe?

Najprej mi pride na misel, da v odmerjenem času ne uspem opraviti vseh nalog tako, kot bi si sama želela. Čisto premalo se izobražujem, saj dajem vedno prednost trenutnim delovnim nalogam. Tako naredim premalo za svoj strokovni in profesionalni razvoj. Pridobljeno znanje premalo obnavljam in ga ne nadgrajujem. To moram nujno spremeniti. Zelo pogrešam sodelovanje in povezovanje svetovalnih delavcev, še posebej socialnih delavcev. Premalo naredimo za strokovno povezovanje in s tem krepitev lastne stroke. Zelo veliko delovnega časa mi vzame vodenje vse dokumentacije. Ta upravna opravila se hitro povečujejo in postajajo zahtevna, saj se tudi v šolstvu pojavljajo ugovori, pritožbe, pravni postopki.

Kakšni so vaši načrti?

Želela bi pomagati pri vzpostavljanju boljše komunikacije med učenci in učitelji. Učenci mi o odnosih v razredih in o odnosih, ki jih imajo s posameznimi učitelji, vedo marsikaj povedati. Znajo biti povsem spoštljivo kritični. Njihov delež pri razvoju šolske kulture in klime na šoli bi moral biti večji. Razvojna naloga na področju notranje komunikacije mi predstavlja strokovni izziv v okviru priprave vzgojnega načrta šole, ki me čaka v prihodnjem šolskem letu.

9.4.5.1 Analiza intervjuja

1. Poslanstvo in vrednote ŠSS:

Pomembna je urejenost vseh upravno-administrativnih nalog in vodenje dokumentacije, poleg predvidenih in načrtovanih nalog sodeluje šolska svetovalna služba pri vseh organizacijskih nalogah šole, rešuje različne šolske situacije in organizira izobraževanje za strokovne delavce.

2. Organizacijska umeščenost ŠSS v organizacijski hierarhiji šolskih podsistemov:

Prepoznavna vloga, vodstvo in učitelji vedno računajo s svetovalnimi delavkami.

3. Notranja organiziranost ŠSS:

Socialna delavka opravlja polovični delovni čas, zaposlena je skupaj s šolsko psihologinjo in specialno pedagoginjo; imajo razmejene delovne naloge.

4. Vloga socialne delavke:

Socialna delavka nudi pomoč otrokom, na voljo je za zelo različne organizacijske naloge, ki jih praviloma ne zavrne, prevzema celo naloge tajnice, prevzela je vlogo tistega, ki na šoli opravi vse predvidene in nepredvidene organizacijske naloge.

5. Pojmovanje uporabnika:

Učenci potrebujejo pomoč pri učnih in vedenjskih težavah, učenci pridejo sami v pisarno.

6. Uporabljene metode socialnega dela:

Delo s posameznikom in skupino ter na posameznem primeru.

7. Naloge socialne delavke:

- Učenje in poučevanje: individualno delo z učenci s posebnimi potrebami; koordinacija dela na področju integracije otrok s posebnimi potrebami;

individualna in skupinska pomoč učencem s težavami v osebnostnem in socialnem razvoju ter učencem z učnimi težavami;

- Šolska kultura, vzgoja, klima, red: vodenje šolskega parlamenta; svetovalno preventivno delo v razredu; projekt Medvrstniško tutorstvo; organizacija in koordinacija preventivnih delavnic na predmetni stopnji;
- Telesni, osebni in socialni razvoj: vodenje krožka RK, preventivne dejavnosti;
- Šolanje učencev: izpeljava celotnega vpisnega postopka prvošolcev;
- Poklicna orientacija: izpeljava vseh predvidenih postopkov;
- Socialno-ekonomske stiske: regres prehrane, skrb za subvencije različnih šolskih taborov, letovanja v povezavi lokalnimi institucijami;
- Razvojno-analitično delo: vodenje vse potrebne šolske dokumentacije znotraj vseh delovnih področij, vsebinsko načrtovanje in koordinacija izobraževanja strokovnih delavcev;
- Druge naloge: sodelovanje z zunanjimi ustanovami, spremstva učencev, skrb za učbeniški sklad, dežurstva, priprava šolske publikacije, pomoč v tajništvu.

8. Sodelovanje socialne delavke z zunanjimi institucijami:

Sodeluje z lokalno skupnostjo, zunanjimi predavatelji.

Problemi pri vsakdanjem opravljanju ŠSD:

- SD se srečuje z večno stisko s časom za vse delovne naloge.
- Posledično ji zmanjkuje časa za lastno izobraževanje in s tem strokovni razvoj.
- Resno pogreša sodelovanje z ostalimi svetovalnimi delavci, predvsem s socialnimi delavkami in delavci.
- Vodenje najrazličnejše dokumentacije postaja vse zahtevnejše opravilo in vedno več je teh upravnih postopkov.
- Socialna delavka se zaveda, da prevečkrat prevzame delovne naloge, ki ne sodijo med naloge svetovalne službe.

Tabela 9.5: prikaz opazovanih dimenzij petega intervjuja

	◀ Tradicionalni model	Konstruktivistični model ▶
1	urejenost, organiziranost, legalnost	
2	servisna vloga	
3	polovični delovni čas	
4	prevzema organizacijske naloge, nudi pomoč	
5	učenec potrebuje pomoč	
6	delo s posameznikom, skupino, posameznim primerom	
7		zastopana so vsa delovna področja, nobeno ne izostane, izstopajo druge naloge
8		sodelovanje na lokalni ravni pri preventivnih vsebinah in z različnimi predavatelji

Izstopajoči pojmi: servisna naravnost socialne delavke do organizacijskih potreb in zahtev šole, upravno-administrativni postopki, prevzemanje drugih nalog, učenec potrebuje pomoč in oskrbo, zavedanje pomanjkljivega stalnega strokovnega izobraževanja, močno organizacijsko področje socialne delavke je učinkovito v sodelovanju z lokalno skupnostjo.

Celotna analiza primera kaže na tip **servisno naravnane socialnega dela v šoli**, ki je **podrejeno organizacijskim zahtevam, potrebam in pričakovanjem sistema**. Socialna delavka prevzema številne naloge, ki močno presegajo okvire pričakovanj in zahtev šolske svetovalne službe. S tem načinom dela je okrepila sodelovanje šole z lokalno skupnostjo. Izrazito čuti potrebo po stalnem izobraževanju.

Analiza predstavljenega primera pokaže precej tipični primer svetovalne službe kot servisne dejavnosti. Pomembni so urejeni **upravno-administrativni postopki** in **organizacija različnih dejavnosti šole**. Socialna delavka, psihologinja in specialna pedagoginja so si delovne naloge porazdelile. Njihova odzivnost je hitra in so dobro sprejete pri vodstvu šole in tudi učiteljskem zboru. Socialna delavka pa je šla v tej odzivnosti še korak dlje in sprejme tudi **naloge**, ki **niso** neposredno **povezane** z njeno **strokovno vlogo** (nadomeščanje, spremstva, dežurstva, učbeniški sklad, pomoč v tajništvu ...). V svoji strokovni vlogi nudi dodatno strokovno pomoč učencem s posebnimi potrebami in učencem z učnimi in

vedenjskimi težavami. Skrbi za področje subvencionirane šolske prehrane in različnih taborov in šol v naravi. Nudi predvsem pomoč ter oskrbo in razume uporabnika na način, da potrebuje pomoč, usmeritev ter oskrbo. To omejeno pojmovanje preseže pri vodenju šolskega parlamenta, kjer dobijo učenci pomembno vlogo, da sporočijo in ustvarjajo skupno šolsko klimo. Prek sporočil učencev socialna delavka odkriva, kako pomembno bi bilo okrepiti vlogo učencev in hkrati izboljševati komunikacijo med vsemi šolskimi podsistemi. Predstavljena socialna delavka se precej dobro zaveda svoje vsakdanje vloge in delovnih nalog. Jasno čuti **pomanjkanje stalnega strokovnega izobraževanja** in majhno stanovsko pripadnost in povezovanje.

9.4.6 Šesti primer

Socialna delavka vztraja na isti osnovni šoli vseh 25 let svoje delovne dobe. Šola šteje okrog 700 učencev in se nahaja v manjšem slovenskem mestu. Socialna delavka si svetovalne naloge deli s šolsko pedagoginjo, obe pa svojo delovno obveznost dopolnjujeta na šoli s prilagojenim programom.

Pogled na svetovalno službo je pričela z naslednjimi ugotovitvami:

Glede na dolgo delovno dobo bi izpostavila, da je vloga, možnost in umeščenost svetovalnega delavca v šolsko kulturo močno odvisna od vodstva šole. V letih moje zaposlitve se je zamenjalo že nekaj ravnateljev in pomočnikov. V dveh mandatih sem se počutila izrazito izključeno iz procesov dela in razvoja šole. Zadnje vodstvo pa predvsem zelo dobro pozna obseg dela svetovalne službe in naju tudi zaradi kompleksnejših in zahtevnejših primerov in dogodkov vključuje v vsakdanje odločitve in ravnanje ter razvojne naloge šole. En dan v tednu dopolnjujem svojo delovno obveznost na šoli s prilagojenim program. Na to šolo odhajam z veseljem, saj je njihov ritem življenja in dela zelo prijeten. Precejšnje organizacijske in vsebinske težave pa imam pri kontinuiteti dela na matični šoli. Če pogledam na svoje delo z moje daljše delovne perspektive, moram poudariti, da sedaj veliko lažje opravljam svoje delo kot na začetku svoje delovne poti. Pridobila sem potrebne izkušnje, svojo vlogo sem utrdila v delovnem kolektivu in si pridobila zaupanje učiteljev. Učitelji so posebej hvaležni za vso pomoč pri sodelovanju s starši, ko gre za skupne roditeljske sestanke, govorilne ure in ob reševanju kompleksnejših težav učencev in njihovih staršev.

S pedagoginjo imava precej razmejene delovne naloge. Moji glavni delovni področji sta socialno-ekonomske stiske in poklicna orientacija. Povsem enakovredno pa pokrivava področje šolske kulture, vzgoje, klime in reda ter telesni, osebni in socialni razvoj učencev.

Na obeh področjih dela skrbim še posebej za preventivne dejavnosti. Vodim vse evidence o regresirani šolski prehrani, skrbim za subvencije letovanj, ekskurzij in različnih taborov, pa tudi za oskrbo z oblačili in smučarsko opremo. Povezujem se z lokalnim odborom RK in Zvezo prijateljev mladine. V okviru tega področja sodelujem tudi pri oblikovanju programov pomoči za učence, ki imajo zaradi neprimernih socialno-ekonomskih razmer težave z učenjem. Urejam pomoč pri zagotavljanju učbenikov in šolskih potrebščin ter organiziram in koordiniram učno pomoč tem učencem v okviru projekta javnih del. Najobsežnejše delovno področje, ki ga pokrivam, je poklicna orientacija. V vseh letih službovanja sem to področje razvijala in vedno znova dopolnjevala. Zdi se mi, da sem razvila prav model poklicne vzgoje. V svojem letnem načrtu sem zapisala, da je poklicna vzgoja ena od aktivnosti poklicne orientacije, ki predstavlja program načrtovanih izkušenj, s pomočjo katerih učenec razvije predstave, znanja in veščine, ki mu omogočajo ustrezno odločanje in pomagajo pri prehodih z ene na drugo stopnjo izobraževanja ter pri prehodu v zaposlitev. Veliko večino aktivnosti izvajam sama, posamezne pa v sodelovanju s pedagoginjo in učitelji ter s pomočjo zunanjih sodelavcev in ustanov v okviru rednih učnih predmetov, na oddelčnih skupnostih, na dnevih dejavnosti ter ogledih ustanov, podjetij in obrtnih delavnic. V prvi triadi so poklicne vsebine vpletene v učno snov, kjer jo učiteljice le še bolj poudarijo. V 5. razredu pripravim predavanje na temo Poklic si pridobim z učenjem. V 6. razredu v okviru dneva dejavnosti izpeljemo projekt Spoznavam sebe in svoj poklicni cilj. Najbolj intenzivno pa se s poklicno vzgojo ukvarjamo z učenci osmega in devetega razreda. Učenci imajo možnost obiskati vse izobraževalne ustanove v regiji. Z njimi res dobro sodelujemo in na te obiske učence tudi sama spremljam. Prav tako jih spremljam tudi v različne delovne sredine. Na roditeljskih sestankih starše skupaj z učenci seznanim s celotnim vpisnim postopkom, v pisni obliki jim pripravim vse potrebne informacije in časovni potek dogodkov. Postopek poklicne orientacije zaključim z vsakim učencem in njegovimi starši na individualnem svetovalnem razgovoru.

Na področju šolske kulture in klime je najino delo precej usmerjeno v sodelovanje z učitelji pri delu z oddelčnimi skupnostmi. V dogovoru pripraviva vsebine za posamezne razredne ure, vedno se vključiva v reševanje večjih razrednih konfliktov. S svetovanjem in vodenjem povsem neposredno pomagava učencem z vzgojnimi in disciplinskimi težavami. Priznati pa moram, da si želim tega neposrednega dela z učenci še veliko več. Prav na področju razvijanja šolske kulture sem z njimi še premalo v neposrednem stiku, prav zaradi številnih nalog, ki prevečkrat predstavljajo le organizacijske in koordinacijske naloge. Vodim tudi šolski parlament, kjer še posebej začutim in vidim, kako je pomemben neposreden stik z učenci. Zares so odkriti in neposredni sogovorniki. Prav to se mi potrdi pri vodenju interesne dejavnosti Rdečega križa

in projektu Sadeži družbe. Te oblike dela predstavljajo kar nekaj neposrednega stika z učenci. Še več neposrednega stika si želim z večino učencev. Na področju telesnega in socialnega razvoja pa sem odgovorna za izpeljavo zelo različnih preventivnih dejavnosti. V 5. razredu sama vodim projekt Razvijanje pozitivnega samovrednotenja otrok, v 7. razredu pa delavnico o nevarnostih in posledicah alkoholizma. Na področju preprečevanja nasilja zelo zgladno sodelujemo z lokalno in generalno policijsko postajo. Učencem 7. razreda predstavimo prvo socialno pomoč ter nevarnosti različnih zasvojenosti v sodelovanju s Centrom za socialno delo. Vsi učenci v zadnji triadi podpišejo slovesno obljubo o nekajenju v okviru akcije za preprečevanje kajenja. Z društva Amnesty International Slovenije pripravijo za učence 5. in 6. razreda delavnico z naslovom Mirno reševanje sporov. Mreža sodelovanja med vladnimi in nevladnimi organizacijami je na lokalni ravni zelo dobra. Ob nenadnih obolenjih otrok ali v primeru, da je otroka treba odpeljati v zdravstveni dom, se učenci in učitelji obrnejo name. Za učence poskrbim vse do prihoda staršev. Takšna na videz manjša naloga, ki pa včasih zahteva precej koordinacije, je izpeljava različnih raziskav za potrebe zunanjih institucij (MŠŠ, Pedagoški inštitut, različne fakultete ...) ali absolventov različnih stopenj izobraževanja. Seveda tudi nadomeščam učitelje v času njihovih odsotnosti in spremljam učence na različnih dejavnostih zunaj šole.

Ob teh glavnih delovnih poudarkih sem seveda prva sodelavka pri nalogah, ki jih pokriva pedagoginja. Vsako leto sem mentorica študentom na praksi. Najbolj moreči del mojih nalog je številna dokumentacija, za katero menim, da se zares hitro množi. Časovni roki za oddajo različne dokumentacije različnim ustanovam so vse krajši. Delo je zelo razpršeno, silno raznoliko in mi zmanjka časa, da bi svoje delo natančno spremljala in evalvirala. Skupaj s pedagoginjo mi ga uspe načrtovati, še posebej večje delovne sklope, za natančen pregled pa me konec šolskega leta prehitijo. Za letno delovno poročilo šole zapišem poročilo svojega dela, ki pa je premalo poglobljeno.

9.4.6.1 Analiza intervjuja

1. Poslanstvo in vrednote ŠSS:

Razvoj poslanstva in vrednot ŠSS je močno odvisen od podpore, razumevanja in pričakovanj vodstva. Razvilo se je poslanstvo, ki temelji na izpeljavi posameznih projektov znotraj nalog svetovalne službe.

2. Organizacijska umeščenost ŠSS v organizacijski hierarhiji šolskih podsistemov:

V dveh mandatih se je počutila izrazito izključeno iz procesov dela in razvoja šole. Pod zdajšnjim vodstvom pa se obe s pedagoginjo počutita vključeni v delo in razvoj šole.

Zdajšnja ravnateljica dobro pozna delo in naloge svetovalne službe, hkrati pa zahtevnejši in kompleksnejši problemi zahtevajo skupno postopanje, reševanje in odločanje. Učitelji so svetovalnima delavka posebej hvaležni za pomoč pri sodelovanju s starši.

3. Notranja organiziranost ŠSS:

Socialna delavka opravlja svetovalno delo skupaj s šolsko pedagoginjo, delo imata precej jasno razdeljeno, obe pa dopolnjujeta svojo delovno obveznost na drugi šoli.

4. Vloga socialne delavke:

SD se močno izraža skozi delovne naloge poklicne orientacije, urejanja socialno ekonomskih stisk in preventivnih oblik dela z učenci. Znotraj poklicne orientacije močno vzpodbuja aktivno in dejavno vlogo učencev. Prav takšno vlogo od njih pričakuje v zelo različnih preventivnih oblikah dela. SD ima vlogo koordinatorke na ravni sodelovanja z lokalno skupnostjo.

5. Pojmovanje uporabnika:

Učence oskrbi z informacijami, a jih ob tem vzpodbuja k dejavnemu in aktivnemu sodelovanju in odločanju.

6. Uporabljene metode socialnega dela:

Prevladuje delo s skupino, posameznim primerom (poklicna orientacija) in posameznikom.

7. Naloge socialne delavke:

- Učenje in poučevanje: priprava vsebin roditeljskih sestankov s tega področja;
- Šolska kultura, vzgoja, klima, red: vodenje šolskega parlamenta;
- Telesni, osebni in socialni razvoj: vodenje krožka RK, projekta Sadeži družbe in preventivnih dejavnosti; oskrba nenadno obolelih učencev do prihoda staršev;
- Šolanje učencev: sodelovanje pri vpisu šolskih novincev;
- Poklicna orientacija: izdelan model poklicne vzgoje;
- Socialno-ekonomske stiske: skrb za regresirano prehrano; skrb za subvencije različnih šolskih taborov, letovanja v povezavi z lokalnimi institucijami; skrb za šolske potrebščine posameznim učencem;
- Razvojno-analitično delo:
- Druge naloge: sodelovanje z zunanjimi ustanovami, spremstva učencev, nadomeščanje učiteljev.

8. Sodelovanje socialne delavke z zunanjimi institucijami:

SD precej razvejano sodeluje z institucijami in društvi na lokalni ravni.

Problemi pri vsakdanjem opravljanju ŠSD:

- Vloga in umeščenost svetovalnega dela je močno odvisna od vodstva šole. V dveh mandatih se je kot svetovalna delavka počutila močno izključeno iz procesov in razvoja šole.
- En dan dopolnjevanja delovne obveznosti na drugi šoli pogosto zmoti kontinuiteto dela na matični šoli.
- Zmanjka ji časa za sistematično in poglobljeno spremljanje in evalviranje svojega dela. Delovne naloge so zelo razpršene.
- Strašno se povečuje številna dokumentacija, ki jo je treba voditi, in vse pogostejši so kratki časovni roki za oddajo najrazličnejše dokumentacije različnim zunanjim institucijam.
- Premalo ima neposrednega dela z vsemi učenci. Prevladuje organizacijsko in koordinacijsko delo.

Tabela 9.6: prikaz opazovanih dimenzij šestega intervjuja

	◀ Tradicionalni model	Konstruktivistični model ▶
1	vodenje in izpeljava posameznih projektov	
2	izključena vloga	
3	dopolnjevanje delovnega časa in ločeno, jasno razmejeno delo s pedagoginjo	
4	koordinatorka	
5	učenca oskrbi z informacijami in ga vzpodbudi k dejavnemu sodelovanju	
6	dela s posameznikom, skupino, posameznim primerom	
7		zastopana so vsa delovna področja, izostane le razvojno-analitično področje
8		dobro sodelovanje na lokalni ravni na več področjih

Izstopajoči pojmi: izključenost; izrazit razvoj dveh delovnih področij: poklicna vzgoja in socialno-ekonomske stiske; zavestna gradnja strokovne mreže v lokalni skupnosti, nadgradnja dela na področju preventive, mentorica študentom socialnega dela.

Tipologija predstavljenega primera kaže na **projekten način razvoja socialnega dela** v šoli v primeru, ko se socialna delavka čuti izključeno v odnosu do vodstva šole. Socialna delavka se je znotraj strokovnega dela odločila za razvoj dveh delovnih področij ob močni in zavestni gradnji strokovne socialne mreže na lokalni ravni. Ob spremembi vodstva je svoje področje dela nadgradila s preventivnimi projekti za vse učence. Stik z lastno stroko ohranja tudi kot mentorica študentom.

Analiza predstavljenega intervjuja pokaže možen razvoj svetovalne službe v primeru, ko se je socialna delavka s strani vodstva počutila dlje časa (dva mandata) **izključeno** s procesov dela in razvoja šole. Socialna delavka zelo odločno pove, kako odločilen je za položaj svetovalne službe razumevanje in odnos vodstva do svetovalne službe. V obstoječih razmerah je socialna delavka dosledno in samostojno razvila enega od svojih delovnih področij – področje poklicne orientacije. Pravzaprav želi poudariti pomen **poklicne vzgoje** prek celotnega obveznega šolanja in ne le v zadnjem razredu. Ob tem se je povezala s sodelavci različnih institucij na lokalni ravni. Na ta način je za učence oblikovala številne možnosti spoznavanja izobraževalnih, poklicnih in delovnih okolij v lokalni skupnosti. Celotni postopek poklicne orientacije zaključi z vsakim učencem in njegovimi starši na individualnem svetovalnem razgovoru. Ob poklicni orientaciji vodi vse postopke, povezane s socialno-ekonomskimi stiskami družin, in jih rešuje s pomočjo širšega lokalnega okolja. Socialna delavka je ob izkušnji izključenosti **poglobljeno razvila dve področji svojega strokovnega dela** in poiskala sodelavce v zunanjem okolju. Ob menjavi vodstva je svoje delo nadgradila z različnimi preventivnimi programi za učence drugega in tretjega triletja. Stik s stroko ohranja kot mentorica študentom na praksi in prek sodelovanja v raznovrstnih raziskavah različnih institucij.

9.4.7 Sedmi primer

Socialna delavka z večjega mesta na severovzhodu Slovenije je bila med prvimi svetovalnimi delavkami zaposlena na osnovni šoli in počasi zaključuje svojo poklicno pot.

Svojo pripoved prične z nekaj nostalgije in hkrati s primerjavo začetne poklicne poti z današnjo, ki se ji izteka:

Časi so se močno spremenili. V tem delu Slovenije je bila vedno precejšnja brezposelnost in s tem povezane finančne in stanovanjske stiske. V vsej moji delovni dobi so ostajale stiske enake, način reševanja pa se je močno spremenil. Ljudje so revščino premagovali z dodatnim

delom, obdelovali so vsako krpico zemlje in imeli v vsej skromnosti pozitiven odnos do življenja. Kot socialna delavka sem v začetku delovne dobe reševala prave materialne stiske ljudi. Učencem in družinam sem pogosto skušala priskrbeti zelo osnovne življenjske potrebščine: hrano, obleko, šolske potrebščine, stipendije. Ob pomanjkanju pa je ljudi gnala življenjska volja in upanje v boljše življenje. Danes se družine in posamezniki srečujejo s podobnim materialnim pomanjkanjem, vendar se ljudje ne borijo, marveč se jih loteva apatija, popolna brezvoljnost in pesimizem. Ob tem se srečujem s povsem novimi oblikami deviantnosti, asocialnih oblik vedenja in patoloških pojavov, ki so povezani s podzemljem drog, tatvin in nerazložljivega agresivnega vedenja. Ob tej vrsti novih pojavov se počutim nemočno, saj gre za oblike razmišljanja, vedenja in ravnanja, ki presegajo domet mojih dosedanjih izkušenj, strokovnega znanja in okvir mojega razumevanja sveta in oblik pomoči v njem. Ob teh pojavih priznam, da se danes počutim nemočno. V začetku delovne poti sem se nebogljeno počutila ob močno agresivnih in napadalnih starših. Ti starši me danes ne zamajejo več. V vseh letih dela sem razvila jezik, imam besede in najdem pot do takšnih ljudi. Utrdila in obrusila sem se. Srečujem pa se danes tudi z novo generacijo staršev, ki so do svojih otrok silno zaščitniški. V zelo ugodnih materialnih pogojih in možnostih želijo svoje otroke obvarovati vseh težav in jih s tem prikrajšajo za nujne in dragocene izkušnje, ki sodijo k zdravemu odraščanju. To so moje grobe primerjave razmer, v katerih sem pričela delati kot mlada socialna delavka, z razmerami danes, ko zaključujem aktivno poklicno pot.

Zdaj opravlja svetovalno delo s pomočnico ravnateljice, ki s tem dopolnjuje svojo delovno obveznost. Na začetku uvajanja svetovalnega dela po šolah je bila res želja k zaposlovanju celotnih timov na šoli (socialni delavec, pedagog, psiholog). Sedaj smo šli korak nazaj. Po šolah prevladujeta dva svetovalna delavca, pri tem vsaj eden dopolnjuje svojo obveznost na drugem delovnem mestu. S tem se šolske svetovalne službe slabijo. Se pa kot socialna delavka v svetovalni službi zelo dobro počutim. Zgradila sem si zaupanja vredno pozicijo tako v odnosu do učencev in staršev kot do učiteljev in vodstva. Svoje delo jemljem kot poslanstvo, ne seštevam minut delovnega časa in tudi s plačilom in nekakšnim doprinosom ur se ne ukvarjam. Skušam biti na razpolago učencem, zaznam pa tudi stisko učiteljev, pa tudi sami potrkajo na vrata pisarne. Glavnino svojega dela zares opravi v svetovalnih razgovorih z učenci in njihovimi starši. Z učenci zares živim. Vrata pisarne imam praktično odprta. Učence spremljam na hodniku, v jedilnici, na športnih dnevih in drugih dejavnostih. Delam v bazi, sredi življenja. Učenci se vračajo tudi po končanem šolanju. Pogosto mi svetovalne delavke s srednješolskih centrov povedo, da rečejo dijaki, da so imeli »fajno« socialno delavko na osnovni šoli. Nekaj sem jih menda navdušila celo za sam študij. Morda imam srečo, da je

veliko upravno-administrativnega dela prevzela pedagoginja, ki ji takšno delo bolj leži in je bližje pomočniškemu delu. Tudi sicer imam izoblikovano osebno mnenje, da svetovalni delavci, ki skrbijo za vso pravilnost zapisov, soglasij, poročil, evidenc ..., veliko bolj kot uporabnike ščitijo sami sebe in je zame njihovo delo z vidika moje življenjske naravnosti sporno. Znotraj svetovalne službe vodim še vpis šolskih novincev (glede na varstvo osebnih podatkov o njih ničesar ne vemo in ob težavah težje pomagam), poklicno orientacijo, koordiniram projekt koncepta nadarjenih učencev, koordiniram integracijo otrok s posebnimi potrebami, vpisujem učence tujce in spremljam njihovo vključitev v novo okolje ter organiziram različne oblike preventivnega dela z učenci. Vodim tudi šolski parlament. Pripravljam predavanja za starše.

Število delovnih nalog se je povečalo, več je zahtevnih in kompleksnih težav, s katerimi se srečujejo učenci in njihovi starši. Stalne spremembe osnovnega šolstva v zadnjem desetletju so povzročile težave učencem, njihovim staršem ter pahnilo v precejšnjo stisko tudi učitelje. Svetovalno delo pa bi glede na težo poklicnih obremenitev zaslužilo višje vrednotenje ali vsaj uresničitev materialnih pogojev, o katerih se že dolgo govori (znižan normativ: 16 oddelkov – en svetovalni delavec, priznana ura za pripravo na delo).

9.4.7.1 Analiza intervjuja

1. Poslanstvo in vrednote:

Socialna delavka je slikovito opisala v teoriji postavljena koncepta: kot začetnica je urejala, kolikor je bilo mogoče, enake materialne pogoje vsem učencem, danes se srečuje z zelo spremenjenimi, kompleksnimi in zahtevnimi življenjskimi situacijami učencev in njihovih družin.

2. Organizacijska umeščenost ŠSS v organizacijski hierarhiji šolskih podsistemov:

SD ima izdelano in jasno pozicijo, umeščena je med učence in učitelje, deležna je spoštljive pozicije.

3. Notranja organiziranost ŠSS:

S pedagoginjo, ki opravlja tudi delo pomočnice, si delita naloge svetovalne službe. Socialna delavka je prevzela neposredno delo z učenci, pedagoginja pa skrb za urejenost in pravilnost upravno-administrativnih postopkov.

4. Vloga socialne delavke:

Socialna delavka je svetovalka, poslušalka in usmerjevalka. Ustvarila je zaupanja vredno pozicijo, v kateri prevladuje individualno delo s posameznikom.

5. Pojmovanje uporabnika:

Učenec potrebuje oskrbo in pomoč, vodenje, vloga »mame« na šoli, zaupanja vredna pozicija tudi med učitelji, zlasti začetniki, ki čutijo veliko negotovost.

6. Uporabljene metode socialnega dela:

Prevladuje delo s posameznikom in skupino.

7. Naloge socialne delavke:

- Učenje in poučevanje: koordinacija integracije otrok s posebnimi potrebami; izpeljava koncepta nadarjenih učencev;
- Šolska kultura, vzgoja, klima, red: organizacija preventivnih dejavnosti;
- Telesni, osebni in socialni razvoj: spremljanje učencev prek svetovalnih razgovorov;
- Šolanje učencev: vodenje vpisa šolskih novincev ter vpisovanje in spremljanje učencev tujcev;
- Poklicna orientacija: izpeljava vseh predvidenih postopkov;
- Socialno-ekonomske stiske: vodenje regresirane prehrane, subvencij taborov in šol v naravi;
- Razvojno-analitično delo: to področje dela je prepustila kolegici pedagoginji, ki je tudi pomočnica.
- Druge naloge: Socialna delavka si je skozi vsa leta dela priborila jasno razmejeno vlogo in ji ne nalagajo nalog, ki ne sodijo v okvir njenega svetovalnega dela. Sama pa jih tudi ne bi sprejela.

8. Sodelovanje socialne delavke z zunanjimi institucijami:

Socialna delavka ne izpostavlja pogostega sodelovanja z zunanjimi institucijami.

Problemi pri vsakdanjem opravljanju ŠSD:

- Spremenjene družbene spremembe so prinesle povsem nove probleme, nove oblike delikventnega vedenja, različne patološke pojave, ki jim glede na izkušnje, znanje in svojo naravnost ni več kos.
- Na drugi strani se je pojavila mlada generacija staršev, ki v materialnem blagostanju ter paroli najboljše za mojega otroka povzročajo prezaščenost otrok in jih prikrajšajo za temeljne izkušnje odraščanja.
- Ljudje se na stiske odzivajo zelo drugače kot pred tridesetimi leti.
- Stalne spremembe v osnovnem šolstvu predstavljajo težave učencem in precejšnjo stisko učiteljem.

- Delovne naloge v ŠSS se širijo in postajajo zelo zahtevne.
- Glede na zahtevnost dela bi moralo biti to delo veliko boljše vrednoteno. Uresničiti bi se morali vsaj materialni pogoji, o katerih se že toliko časa govori.
- SD se večina upravno-administrativnega dela ne zdi smiselna in ga je prepustila sodelavki.
- V začetku se je nelagodno počutila ob močno agresivnih starših.
- Danes ob vpisu glede na varstvo osebnih podatkov o otroku ničesar ne vemo in mu ob pojavu težav veliko težje pomagamo.

Tabela 9.7: prikaz opazovanih dimenzij sedmega intervjuja

	◀ Tradicionalni model	Konstruktivistični model ▶
1	med skrbjo za socialnoekonomski položaj do reševanja kompleksnih življenjskih situacij	
2		spoštljiva pozicija
3	polni delovni čas	
4		svetovalka, poslušalka, zaupanja vredna pozicija
5	učenec potrebuje pomoč	
6	delo s skupino in posameznikom	
7		zastopana so vsa delovna področja, izostane razvojno-analitično področje dela
8	zgolj nujno sodelovanje z zunanjimi institucijami	

Izstopajoči pojmi: kontinuiteta dela, spoštljiva in zaupanja vredna pozicija, od skrbi za socialno-ekonomski status družin do reševanja kompleksnih življenjskih situacij, individualno delo s posameznikom, tradicionalni model socialnega dela, zgolj nujno sodelovanje z zunanjimi institucijami.

Analiza primera pokaže izrazito tipologijo, značilno za **tradicionalni model socialnega dela** v šoli. S kontinuiteto svojega dela si je socialna delavka zgradila spoštljivo in zaupanja vredno pozicijo, ki sloni na delu s posameznikom. Nazorno opiše področje skrbi za socialno-ekonomske stiske družin z začetka svoje poklicne poti do reševanja današnjih kompleksnih in raznolikih življenjskih situacij ljudi, kjer odkrito prizna svojo nemoč. Zelo jasno kritiko pa je

usmerila v vse upravno-administrativne postopke znotraj svetovalne službe, ki že povsem zamegljujejo njeno ključno vsebinsko poslanstvo.

Predstavljena socialna delavka je z doživljanjem svoje poklicne poti zelo nazorno **podprla** v teoretičnem delu **ponujena modela** delovanja **socialnega dela** v šoli. Tradicionalni model je podprla z besedami »reševala sem materialne stiske ljudi, priskrbela sem jim osnovne življenjske potrebščine« in nadaljevala s podobo današnje realnosti: »srečujem se s povsem novimi oblikami deviantnosti, asocialnimi oblikami vedenja, ob teh pojavih se počutim nemočno.« Slikovito je opisala poslanstvo in vrednote, povezane s skrbjo za **enak** materialni položaj učencev, in tudi zelo podoben življenjski stil družin z začetkov svoje poklicne poti in na drugi strani vso **raznolikost** življenjskih oblik pojavnosti, s katero se danes srečuje pri svojem delu. Zaposlila se je v času, ko se je strmelo k zaposlovanju celotnega tima svetovalnih delavcev, danes pa kljub kompleksnosti in številčnosti težav prevladujeta dva svetovalna delavca, pri čemer vsaj eden že dopolnjuje svojo delovno obveznost na drugem delovnem mestu. V vseh letih si je socialna delavka ustvarila **zaupanja vredno pozicijo** v odnosu do učencev, staršev, učiteljev in vodstva. V njenem svetovalnem odnosu prevladuje **individualno delo s posameznikom**. Pri svojem delu izhaja iz vsakdanjega življenja učencev na šoli, spremlja jih v šoli, na športnih dnevih, taborih. Zelo jasno je izrazila svoj odnos do vseh upravno-administrativnih postopkov, za katere meni, da ščitijo posamezne svetovalne delavce, pri katerih je vsebinsko delo lahko vprašljivo. Hkrati prizna, da je to delo prevzela pedagoginja, ki opravlja tudi delo pomočnice ravnateljice. Pri predstavitvi svojega dela ni posebej izpostavila sodelovanja z zunanjimi institucijami. Njene delovne naloge pa je mogoče prepoznati in razvrstiti glede na predvidena poglavja, zapisana v Programskih smernicah za svetovalno delo.

9.4.8 Osmi primer

Moja zadnja sogovornica je kot svetovalna delavka zaposlena na večji primestni osnovni šoli (750 učencev). Polni delovni čas je zaposlena v svetovalni službi skupaj s šolsko psihologinjo. Še pred dvema letoma je bila kot socialna delavka zaposlena na dveh osnovnih šolah.

Socialna delavka je svojo pripoved o svoji vlogi, delovnih nalogah in sploh videnju svetovalne službe pričela z naslednjimi besedami:

Takoj po višješolski diplomi sem se najprej za kratek čas zaposlila v delovni organizaciji, nadaljevala sem z zaposlitvijo v šoli, kjer vztrajam že osemnajsto leto. Še pred dvema letoma sem delovno obveznost opravljala na dveh osnovnih šolah. Sedaj pa sem za polni delovni čas zaposlena le na eni osnovni šoli. Moja izkušnja z delitvijo dela na dveh šolah je zelo dobra, četudi včasih naporna. Neposredno sem delala, živela in povsem od blizu opazovala dve različni šolski in delovni kulturi. Glede na svoje delovne in osebne izkušnje si upam reči, da je za učinkovito svetovalno delo ključno sodelovanje svetovalnih delavcev znotraj aktiva in odnos vodstva do svetovalnega dela. Sama imam različne izkušnje in vem, kako je dobro timsko delo neprecenljive vrednosti za uspešno svetovalno delo na šoli. Sedaj se zelo zavedam, da je za osebno strokovno rast in razvoj stroke odločilno izobraževanje. Tega se toliko bolj zavedam sama, saj sem obtičala na višješolski ravni diplome in me vsake toliko časa zaskrbi, kako bo tekla moja nadaljnja poklicna pot. Ob tem doživljam, da socialno delo kot stroka nima svoje specifične delovne naloge znotraj šolskega prostora (psihologi imajo sedaj pomembno vlogo pri konceptu nadarjenih učencev – testiranje; notranja in zunanja diferenciacija pouka in s tem nivojski pouk ter izbirni predmeti so prinesli specifično nalogo pedagogom; integracija otrok s posebnimi potrebami pa defektologom, socialnim pedagogom ter psihologom). Sama se pogosto lotevam vseh nalog in projektov po malem. Naenkrat je vseh teh nalog zelo veliko, močno so razpršene, a moj delež ostane neprepoznaven. Zaradi slabega sodelovanja v ožjem in širšem kolektivu pa porabimo ogromno energije za usklajevanje in razreševanje notranjih težav in napetosti. Ko takole pripovedujem, se mi seveda zdi nezrelo, da lahko kakšno dopoldne mine v razmišljanju in pripravi, kako bom neko delovno zamisel, predlog ali le sporočilo prenesla sodelavki. Nekdo od zunaj bi imel odgovor na dlani. Naloga vodstva je, da prereže tovrstne komunikacijske vozle. Žal pa je v našem primeru tudi vodstvo ujeto v te iste komunikacijske blokade. Takoj na začetku sem izlila svojo bolečino, ki je osebna in je ne gre čisto posploševati.

Znotraj svetovalne službe, kjer sedaj močno pogrešam sodelovanje pedagoginje, sem odgovorna za vpis šolskih novincev, poklicno orientacijo, socialno ekonomske stiske, vodim šolski parlament ter dejavnosti RK na šoli. Organizacija Tedna otroka s pripadajočimi dejavnostmi izpeljem v sodelovanju z učiteljicami. Organiziram in koordiniram tudi šolo za starše s pomočjo zunanjih predavateljev. V septembru je moja najjobsežnejša delovna naloga urejanje regresirane prehrane, preko celega leta pa urejanje različnih subvencij taborov, šol v naravi ter konec šolskega leta urejanje letovanj za učence. Ta naloga sovpada s pričetkom vodenja šolskega parlamenta in načrtovanjem dejavnosti RK na ravni šoli. Ti dve dejavnosti vsebujeta največ neposrednega preventivnega dela z učenci. Sledijo vsi postopki poklicne

orientacije, ki predstavljajo najobsežnejši del mojih zadolžitvev. Na lokalni ravni zelo dobro sodelujem z vsemi srednjimi šolami. Najmanj šest obiskov različnih srednjih šol pripravim za učence 9. razredov. Na srečanja za starše vedno povabim strokovnjaka z Zavoda za zaposlovanje, ki jih seznanim z najbolj svežimi informacijami na področju izobraževanja in zaposlovanja. Pred vpisom izpeljem individualni pogovor z vsakim učencem, pri nekaterih skupaj s starši. Finalni del postopka vpisa v srednjo šolo vedno sovpadе z vpisom šolskih novincev v mesecu februarju. Znotraj vpisa pripravimo roditeljski sestanek za starše, sodelujem s šolsko zdravnico glede preventivnih zdravniških pregledov, po potrebi z vrtcem. Skrbim za vso potrebno dokumentacijo in jo posredujem pristojnim institucijam. Postopek vpisa šolskih novincev zaključim z oblikovanjem oddelkov prvega razreda. Dokončni seznam pa objavimo tik pred začetkom novega šolskega leta.

Prek celega šolskega leta vodim neposredno svetovanje učencem, učiteljem in staršem v primerih akutnih vedenjskih, socialnih ali učnih težav. V zadnjih letih opažam porast stisk, ki jih imajo učenci, katerih starši se ločujejo. Otroci so žrtve številnih manipulacij in tudi laži odraslih. Pahnjeni so v neprijetne pravdne postopke, vmes pa so nikogaršnji.

Prek celega šolskega leta nadomeščam posamezne učitelje v času njihove odsotnosti in spremljam učence na dejavnostih zunaj šole. Posamezna časovna obdobja so z nadomeščanji bolj obremenjena. V manjšem obsegu kot pedagoginja koordiniram medvrstniško učno pomoč. Prav na tem področju imam precej načrtov in želja. Področje vrstniškega povezovanja bi želela razviti v obliko botrstva na šoli. Sedaj prebiram dobre prakse po šolah in razmišljam, katera oblika dela bi bila najprimernejša za našo šolo. Na področju preventivnih dejavnosti sodelujem s številnimi vladnimi in nevladnimi organizacijami (Mestna občina, Društvo za boljši svet, RK, ZPM, Krog ...). Na ravni vsebinskega in razvojnega dela v kolektivu sem v zadnjem šolskem letu sodelovala v razvojnem timu projekta Učēča se šola in tudi sicer sodelujem pri vsebinskem načrtovanju izobraževanja za kolektiv. Skupaj s pedagoginjo pripraviva analizo učne uspešnosti naših učencev v srednji šoli.

Če moram še enkrat povzeti težave z opravljanjem svetovalnega dela, bi ponovila, da pogosto nastopam v nevhvaležni vmesni poziciji med vodstvom in svojo sodelavko, pa med učitelji in starši. Sodelovalna kultura je šibka točka našega ožjega in širšega kolektiva. Pogosto razmišljam o svoji vlogi in iščem svoje mesto. Želim okrepiti svojo strokovno vlogo. Intenzivno razmišljam o možnih oblikah nadaljnjega izobraževanja.

Pri načrtovanju delovnih projektov pa razmišljam o neposrednem delu z učenci na področju preventivnega dela v delavniški obliki in o tem, kako okrepiti delo s starši. Pri poklicni

orientaciji namreč ugotavljam precejšnjo potrebo po večji vključenosti staršev v šolske procese in postopke.

9.4.8.1 Analiza intervjuja

1. Poslanstvo in vrednote ŠSS:

Poslanstvo in vrednote so zelo težko prepoznavne zaradi zapletenih in nejasnih odnosov v ožjem in širšem kolektivu. Svetovalni delavki se glavnino časa ukvarjata sami s seboj, z načinom njune komunikacije.

2. Organizacijska umeščenaost ŠSS v organizacijski hierarhiji šolskih podsistemov:

Vloga ŠSS službe je precej nejasna, saj se močno ukvarja sama s seboj, vodstvo pa ni v pomoč pri reševanju problema, saj je na svoj način ujeto v to nejasno in prikrito komunikacijo.

3. Notranja organiziranost ŠSS:

Zaposleni sta pedagoginja in socialna delavka, obe za polni delovni časa. Delovne naloge imata razdeljene, čeprav večji delež le-teh pade na socialno delavko. Svetovalni delavki imata težave z medsebojno komunikacijo, kar se odraža pri delu in odnosih v kolektivu.

4. Vloga socialne delavke:

Socialna delavka nenehno išče svojo vlogo. Znašla se je v vlogi »prevajalke« med vodstvom in svojo sodelavko, pa tudi širšim kolektivom. Loteva se številnih delovnih nalog in projektov.

5. Uporabljene metode socialnega dela:

Socialna delavka izpelje predvidene operativne postopke posameznih delovnih nalog. Znotraj teh nalog dela s posameznikom in skupino.

6. Pojmovanje uporabnika:

Socialna delavka se zaradi nenehnega iskanja svoje vloge premalo ukvarja s pojmovanjem in vlogo učencev.

7. Naloge socialne delavke:

- Učenje in poučevanje: nekaj koordinacije medvrstniške učne pomoči, pomoč in vodenje posameznih učencev ob pojavu večjih učnih težav;
- Šolska kultura, vzgoja, klima, red: vodenje šolskega parlamenta;
- Telesni, osebni in socialni razvoj: vodenje krožka RK in preventivnih dejavnosti;

- Šolanje učencev: izpeljava celotnega vpisnega postopka šolskih novincev;
- Poklicna orientacija: izpeljava vseh predvidenih postopkov;
- Socialno-ekonomske stiske: vodenje regresirane prehrane; skrb za subvencije različnih šolskih taborov, letovanja v povezavi s CSD in ZPM.
- Razvojno-analitično delo: sodelovanje v razvojnem timu projekta Učecha se šola; sodelovanje pri vsebinskem načrtovanju izobraževanja za kolektiv; spremljanje in analiza učne uspešnosti učencev v srednji šoli.
- Druge naloge: nadomeščanje učiteljev, spremstva učencev.

8. Sodelovanje socialne delavke z zunanjimi institucijami:

Socialna delavka v okviru poklicne orientacije sodeluje s srednjimi šolami na lokalni ravni in drugimi ustanovami na področju preventivnega dela z učenci.

Problemi pri vsakdanjem opravljanju ŠSD:

- Šibka sodelovalna kultura v ožjem in širšem kolektivu.
- Občutek lastne strokovne negotovosti, brez jasno opredeljene strokovne vloge.
- Veliko število zelo različnih delovnih nalog.
- Večje število reševanja zahtevnih in kompleksnih težav učencev in njihovih staršev.

Tabela 9.8: prikaz opazovanih dimenzij osmega intervjuja

	◀ Tradicionalni model	Konstruktivistični model ▶
1	skrb za preživetje v nejasnih odnosih	
2	nejasna vloga in nejasna komunikacija med posameznimi sistemi	
3	polni delovni čas	
4	nejasna vloga s številnimi nalogami in projekti	
5	ne razmišlja o vlogi učenca	
6	dela s posameznikom in skupino	
7		zastopana so vsa delovna področja
8		sodelovanje na lokalni ravni ob posameznih projektih

Izstopajoči pojmi: nejasna komunikacija med šolskimi podsistemi, socialna delavka nenehno išče svojo vlogo in ne prepozna strokovnih nalog in poslanstva svoje stroke, loteva se

številnih nalog in projektov, očitno prevladujejo elementi tradicionalnega modela socialnega dela v šoli.

Zadnji primer se je skoncentriral okrog tipologije, za katero je značilen **boj za preživetje znotraj sistema**. Socialna delavka zaradi nejasne komunikacije in nehvaležne vloge »prenašalke in prevajalke« komunikacije med sodelavko in vodstvom nenehno išče svojo vlogo in umeščenost. Ujetost v odnosno in strokovno negotovost ji ne omogoča poklicne in strokovne rasti. Pri opravljanju nalog svetovalnega dela so prepoznavni elementi tradicionalnega modela socialnega dela, predvsem pa značilnosti »meglenega modela« delovanja šolske organizacije.

Moja zadnja sogovornica je posredno zelo iskreno in odločno opisala, kako odsotnost sodelovalne kulture, še več, nezmožnost osnovne zdrave komunikacije, zamegli in onemogoča razmišljanje ter delo na ravni vrednot in poslanstva svetovalne službe. V ospredje vstopa ukvarjanje svetovalnih delavk samih s seboj in zgolj operativno izpeljevanje posameznih delovnih nalog. Socialna delavka se je ujela v neprijetno vlogo »prevajalke in prenašalke« sporočil med vodstvom, svojo sodelavko in celotnim kolektivom. Socialna delavka odkrito prizna pomanjkljivo lastno izobraževanje in nenehno iskanje svoje vloge znotraj svetovalne službe in tudi šole. Ob tem ugotavlja prednosti ostalih profilov in njihove specifične delovne naloge, sama pa **svoje socialnodelavske naloge ne prepozna** in zato se, kot pravi, »lotevam vseh nalog in projektov po malem«. Za tem stoji temeljni občutek strahu in negotovosti, ki socialni delavki onemogoča strokovni in poklicni razvoj.

Socialna delavka vodi tri obsežne dejavnosti svetovalnega dela: socialno ekonomske stiske, poklicno orientacijo in vpis šolskih novincev. Ob tem vodi šolski parlament ter dejavnosti RK na šoli. Seveda rešuje akutne vedenjske, socialne in občasno učne težave učencev. Iz zapisa je razvidno, da socialna delavka učence in starše oskrbi, saj pripravi obiske, povabi strokovnjaka, jih seznanji z informacijami, kar sovpada z vlogo **eksperta**, ki še vedno poseduje vedenje, znanje in informacije. Na drugi strani prav na področju poklicne orientacije socialna delavka zaznava potrebo po večji vključenosti učencev in staršev. Več preventivnega dela načrtuje na področju medvrstniške pomoči in botrstva. Predvsem pa namerava okrepiti svojo strokovno vlogo in nadaljevati z izobraževanjem.

9.5 Spremljanje lastnega dela prek delovnih področij

9.5.1 Učenje in poučevanje

9.5.1.1 Delo z učenci

Programske smernice predvidevajo svetovalno in posvetovalno delo z učenci, učitelji, starši in vodstvom šole zaradi izboljšanja kvalitete učenja in poučevanja. Svetovalno delo z učenci zajema neposredno pomoč in koordiniranje pomoči nadarjenim učencem, učencem z učnimi težavami in integriranim učencem s posebnimi potrebami. Svetovalno-preventivno delo pa pomeni delo z vsemi učenci pri izboljšanju kvalitete učenja (razvijanje učinkovitih strategij, metod in tehnik učenja, učnih navad ipd.). (Programske smernice 1999)

Iz priloge, v kateri sem zapisovala in v sistematične sklope uredila svoje konkretne delovne naloge v enem šolskem letu (2005/2006), je razvidno, da je največ nalog povezanih z neposredno pomočjo posameznim učencem in koordinacijo te pomoči. V šolskem letu 2005/2006 sem neposredno pomoč pri učnih težavah in organizaciji nudila trem učencem predmetne stopnje. Srečevali smo se enkrat na teden. Pri koordinaciji tega dela je treba poskrbeti za povezavo med učitelji, ki prevzamejo učno pomoč, in učenci, za skupno usklajevanje urnikov, pripravo načrta dela, seznanjanje in sodelovanje s starši.

Sistematično in načrtovano sem izpeljala preventivno delo z učenci na področju izboljšanja učnih strategij v petih razredih, ko učenci pričnejo s šolanjem na predmetni stopnji. Na naši šoli to pomeni tudi selitev v novo stavbo in s tem spremenjen način poučevanja v novem okolju. V štirih oddelkih petega razreda sem opravila 20 pedagoških ur predavanj in delavnic na temo Kako se učiti. To učenje je potekalo v času razrednih ur in pri urah nadomeščanja odsotnih učiteljic in učiteljev.

V šolskem letu 2005/2006 je Ministrstvo za šolstvo in šport pričelo z obširnejšim zunanjim preverjanjem znanja pod imenom Nacionalno preverjanje znanja (NPZ). NPZ je nadomestilo prejšnje eksterne preverjanje znanja, ki pa je izgubilo vlogo enega od kriterijev za vpis v nadaljnje izobraževanje. Učenci šestih razredov se prostovoljno odločijo za opravljanje NPZ, učenci zaključnega razreda pa preverjanje opravljajo obvezno in se dosežek vpiše v zaključno spričevalo. Z uvedbo NPZ so prešle na svetovalne delavce nove operativne naloge, povezane s celotnim izvedbenim postopkom (seznanitev učencev in staršev, prijava učencev, posebna prijava učencev s posebnimi potrebami z navedbami vseh potrebnih prilagoditev, sodelovanje pri izvedbi preverjanja, poročilo o izvedbi preverjanja, še posebej za učence s posebnimi

potrebami). Na nacionalni ravni vodi NPZ Republiška izpitna komisija, s katero sodeluje posamezna osnovna šola.

9.5.1.2 Delo z učitelji

V Programskih smernicah je zapisano, da gre za neposredno pomoč učiteljem in posvetovalno delo pri izboljšanju učinkovitosti poučevanja, za sodelovanje pri oblikovanju individualiziranih učnih programov za nadarjene učence, učence z učnimi težavami in druge učence s posebnimi potrebami. Gre še za neposredno pomoč učiteljem pri uresničevanju individualiziranih učnih programov, za koordinacijo in sodelovanje v razvojnih projektih učiteljev ter za koordinacijo in sodelovanje pri strokovnem izpopolnjevanju učiteljev na šoli. (Programske smernice 1999)

Opravila sem deset pedagoških ur nadomeščanja odsotnih učiteljev. To pomeni v povprečju eno uro na mesec. Z gotovostjo lahko zapišem, da se na šoli ni razvila praksa, da bi svetovalne delavke samoumevno nadomeščale učitelje v času njihovih odsotnosti. Nadomeščam le v času večjega števila odsotnosti, ko je organizacijska stiska res velika. Za posamezna nadomeščanja zaprosim tudi sama, da lahko izpeljemo katerega od preventivnih programov, posamezno raziskavo ali postopke poklicne orientacije. Včasih pa gre v dogovoru z učiteljem za opazovanje skupine ali posameznega učenca v njej. Za svetovalni odnos je neposredna izkušnja skupine oz. posameznika znotraj nje zelo dragocena in dopolni izkušnjo individualnega sodelovanja s posameznim učencem. Na prošnjo razrednika petega razreda sva pripravila načrt dela in spremljanja oddelka, v katerem so se pričeli nizati silno slabi učni rezultati pri večini učencev. Skupino učencev z izrazito nizkimi učnimi rezultati smo vključili v skupinsko obliko učne pomoči. Bilo je nekaj posameznih primerov, ko so učitelji potrebovali mojo pomoč za izpeljavo pouka ali samega ocenjevanja.

Na področju razvojnih in preventivnih dejavnosti z učitelji nisem imela zabeležk.

Delovne naloge pri načrtovanju in evalvaciji z učitelji se nanašajo na načrtovanje individualne in skupinske učne pomoči, na koordinacijo strokovnih skupin za posameznega učenca s posebnimi potrebami ter na ocenjevalne konference. Ocenjevalne konference predstavljajo ustaljeno obliko evalvacije znotraj šolskega prostora. Za to priložnost je vsako leto napisanih veliko delnih in zaključnih poročil, izdelanih preglednic in primerjav. Redko pa je potem to gradivo sistematično obdelano z namenom doslednega spremljanja in izboljšanja področja poučevanja na ravni celotne šole.

9.5.1.3 Delo s starši

Programske smernice pod tem razdelkom navajajo individualno svetovanje staršem nadarjenih učencev, učencev z učnimi težavami in drugih učencev s posebnimi potrebami (o prilagojenih oblikah in metodah učenja, o uspešnih strategijah pridobivanja znanja, razvijanja interesov, oblikovanja ustreznih učnih navad ipd.) ter predavanja in delavnice za skupine staršev na temo učenje – učne navade – motivacija. (Programske smernice 1999)

Takojšen pogled na razpredelnico vnesenih delovnih korakov v sodelovanju s starši razkrije, da so naloge osredotočene na pomoč staršem, mnogo manj pa jih je v razdelku preventivnega in razvojnega dela ter načrtovanja in evalvacije. V opazovanem šolskem letu so bile v ospredju dejavnosti pomoči, usmerjene v sodelovanje s starši učencev s posebnimi potrebami. Prav z vsemi starši, ki imajo otroka s posebnimi potrebami, sodelujemo zelo pogosto, a na zelo različnih ravneh. Z nekaterimi starši smo glede na učenčeve težave ocenili potrebo po začetku postopka o usmeritvi in podajanju temeljnih informacij. Z drugimi starši smo postopek urejali na upravni ravni v sodelovanju z Zavodom za šolstvo. Spet z drugimi starši pa smo se v tem šolskem letu redno srečevali, saj se je učenec znašel v kompleksni in zahtevni šolski situaciji, ki ji zaradi čustvenih težav in nižjih intelektualnih sposobnosti ni kos. Na tej točki integracije je sodelovanje z zunanjimi institucijami nujno potrebno. V oddelku petega razreda, kjer je učencem učni uspeh občutno padel, smo organizirali sestanek skupaj z učenci, učitelji, starši in vodstvom šole. Moja vloga je bila predstaviti možen načrt pomoči in dela z učenci ob predpostavki njihove aktivne vloge pri snovanju in izpeljavi načrta pomoči.

Za starše četrtilih razredov sem pripravila srečanje na temo učenja in učnih navad. Pobudo sta dali obe razredničarki, ko sta slišali za težave omenjenega petega razreda.

Načrtovanje se v sodelovanju s starši ponovno dotika dela z učenci s posebnimi potrebami. Za vsakega posebej je treba znotraj strokovne skupine načrtovati individualiziran program z vsemi prilagoditvami. Starši morajo biti člani strokovne skupine, predvsem pa pomembni sogovorniki.

9.5.1.4 Delo z vodstvom

Programske smernice predvidevajo sodelovanje z vodstvom pri spremljanju in evalvaciji vzgojno-izobraževalnega dela na področju učenja in poučevanja (analize

učne uspešnosti, uspešnih metod poučevanja ipd.), pri preverjanju in zagotavljanju ustreznih pogojev za integracijo učencev s posebnimi potrebami, pri pripravi razvojnega načrta šole za področje učenja in poučevanja ter pri načrtovanju strokovnega izpopolnjevanja učiteljev na šoli s področja poučevanja. (Programske smernice 1999)

V opazovanem letu je bilo vodstvo povsem na začetku svojega mandata. V delovnem kolektivu smo vsi iskali in na novo odkrivali načine ravnanja, dela in sodelovanja. V začetku šolskega leta se je zataknilo prav pri načrtovanju organizacijske in vsebinske sheme pouka učencev s posebnimi potrebami in učencev, ki so vključeni v individualno ali skupinsko učno pomoč. Pomanjkanje sodelovanja med vodstvom in svetovalno službo pri vseh dejavnostih na področju učenja in poučevanja pripelje do napetosti v medsebojnih odnosih ter ukvarjanja s samim seboj.

V sredini šolskega leta smo z ravnateljico izpeljali skupni delovni sestanek z učenci že omenjenega petega razreda, njihovimi učitelji in starši. Razrednik je bil moderator srečanja, šlo je za razgrnitev težav s strani učencev, učiteljev in staršev ter razmišljanje o možnih rešitvah. Sama sem prispevala mnenje in pripravljenost za sodelovanje v krepitvi vloge učencev pri razreševanju nizkih učnih rezultatov, ki so bili povod za razširjeni sestanek. Ravnateljica pa je bila s strani starša izzvana na formalni ravni ocenjevanja znanja v skladu z veljavnim šolskim pravilnikom.

9.5.1.5 Delo z zunanjimi institucijami

Učenje in poučevanje je tista raven dela, pri kateri po sprejetju Zakona o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami svetovalni delavci najbolj intenzivno sodelujemo s komisijami za usmerjanje, Zavodom RS za šolstvo in MŠŠ. Postopki usmerjanja in spremljanja otrok s posebnimi potrebami so najbolj pomnožili vso administrativno dokumentacijo (poročilo šole ob pričetku postopka, prošnja za soglasje k sistemizaciji ur dodatne strokovne pomoči, priprava individualiziranega programa, zapisi vseh srečanj strokovnih skupin, evalvacija programa). Novo področje dela prinaša tudi prve težave in nejasnosti. V opazovanem letu smo jih skušali reševati v sodelovanju s strokovnjaki svetovalnega centra, kjer je učenec s posebnimi potrebami v obravnavi. Starši z oblikami pomoči in potekom šolanja svojega otroka niso bili zadovoljni.

Gre za novo obliko šolanja otrok s posebnimi potrebami in nastale situacije resno kličejo po nujnem razvojnem in preventivnem sodelovanju z zunanjimi institucijami, česar v opazovanem letu še ni bilo zaznati.

9.5.1.6 Povzetek področja dela

Opravljene naloge:

- neposredna pomoč učencem z učnimi težavami,
- koordinacija, načrtovanje in evalvacija dela za učence s posebnimi potrebami z vsemi udeleženi,
- preventivno delo z učenci na področju učenja za učenje,
- srečanje za starše o učenju in učnih navadah otrok,
- sodelovanje z zunanjimi institucijami na področju upravnega urejanja statusa učencev s posebnimi potrebami.

Izpuščene naloge:

- ni sistematičnega spremljanja področja učenja in poučevanja in vseh dejavnikov, ki vplivajo na učne rezultate učencev,
- v oblike svetovalnega preventivnega dela niso sistematično vključeni vsi učenci in starši.

Že iz hitrega pogleda na urejen zapis delovnih nalog s področja dimenzije učenja in poučevanja je razvidno, da se je največje število opravljenih delovnih nalog nanašalo na delo z učenci, za tem z učitelji, starši in zunanjimi institucijami, najmanj pa jih je vezanih na sodelovanje z vodstvom.

Pri delu z učenci gre za neposredno **pomoč učencem**, ki imajo učne težave. S tremi učenci sem se neposredno učila in jih usmerjala pri načrtovanju učnega dela. Moja osrednja vloga je bila **koordinacija področja učenja in poučevanja** med različnimi udeleženci. Z učiteljico učne pomoči je bilo treba uskladiti in načrtovati delo za učence, ki imajo sistematično urejeno učno pomoč. Delo z učenci vsebuje tudi **preventivno delo** na področju **učenja za učenje** in s tem predstavitev uporabnih učnih strategij za učence petega razreda. Z uvedbo nacionalnega preverjanja znanja, ki služi zunanji evalvaciji učinkovitosti izobraževalnega sistema, so se pojavile povsem nove operativne naloge za svetovalne delavce, ki so predvsem administrativne in organizacijske narave in le delno vsebinske, ko gre za pripravo učencev in seznanitev njihovih staršev.

Delo z učitelji je vezano na področje **načrtovanja in evalvacije dela za posameznega učenca** znotraj strokovnih skupin za **učence s posebnimi potrebami** in za učence z učnimi težavami. Pri tem sodelujejo učitelji učne pomoči, socialne pedagoginje in defektologinje ter učitelji razredniki. Glede na število udeleženih v tem procesu in glede na dejstvo, da gre za precej novo področje izobraževanja, seveda prihaja do napetosti in razhajanj na organizacijski in vsebinski ravni. Moja naloga je varovanje prostora, kjer vsakdo lahko izrazi svoje videnje in nakaže možne rešitve.

Razrednik petega razreda je prosil za **pomoč** pri spremljanju in pripravi načrta ob slabih učnih rezultatih večine učencev v razredu. Ocenjevalne konference predstavljajo najbolj ustaljeno obliko evalvacije s številnimi poročili, ki pa največkrat ostanejo neobdelana in tako ni sistematičnega spremljanja in izboljšanja področja poučevanja na ravni celotne šole.

V opazovanem letu sem **sodelovala prav z vsemi starši otrok s posebnimi potrebami**. Sodelovali smo na zelo različnih ravneh glede na potrebe ob spremljanju njihovega otroka. Imela sem **srečanje za starše** četrtošolcev na temo **učenja in učnih navad**. Področje načrtovanja dela s starši pa se ponovno pokrije z učenci s posebnimi potrebami.

Izrazito šibka točka je sodelovanje z vodstvom šole na vseh treh ravneh dejavnosti. Vodstvo je bilo na začetku svojega mandata, zato **smo pri dimenziji učenja in poučevanja šele iskali poti sodelovanja**, in sicer včasih tudi prek napetih in nejasnih situacij.

Iz povzete dimenzije je že razvidno, da me je zaposlovalo predvsem delo z učenci s posebnimi potrebami. Na tem področju sem najpogosteje sodelovala z Zavodom za šolstvo in Ministrstvom za šolstvo in šport, predvsem kadar je bilo treba poskrbeti za **upravne postopke urejanja statusa teh učencev**. Prve vsebinske težave pa smo reševali s Svetovalnim centrom za otroke in mladostnike. Novo področje dela kliče po skupnem razvojnem sodelovanju institucij, ki pa ga na obzorju še ni zaznati.

9.5.2 Šolska kultura, vzgoja, klima, red

Svetovalno in posvetovalno delo predstavlja delo z učenci, učitelji, starši in vodstvom šole v zvezi z dnevnim potekom vsakdanjega življenja in dela v šoli, z »dnevnim režimom« šole in s tem povezano vzgojno in disciplinsko problematiko.

9.5.2.1 Delo z učenci

Programske smernice predvidevajo neposredno pomoč in/ali organizacijo pomoči učencem z vzgojnimi in disciplinskimi težavami ter svetovanje učencem z vzgojnimi in disciplinskimi težavami. (Programske smernice 1999)

Število mojih vsakodnevnih delovnih nalog se je daleč najbolj zgostilo v razdelku dela z učenci, ki so zaradi svojega vedenja izstopali in s tem ogrožali sebe ali pa druge. Konkretni delovni koraki ob besedni zvezi akutno razreševanje vedenjskih težav ali fizičnih obračunavanj pomeni, da se z vsemi vpletenimi pogovorimo, da lahko vsak od njih pove videnje svoje zgodbe in interesov. Če je le mogoče, vpleteni poišče svoj delež in odgovornost. Glede na pogostost in resnost teh verbalnih ali fizičnih dejanj izbiramo med različnimi možnimi posledicami. Tukaj je neposredno delo z učenci in starši silno povezano. O vseh oblikah nasilja obveščamo starše storilcev in žrtev. Obe skupini potrebujeta pomoč in spremljanje. Isti učenci se pogosto znajdejo zdaj v eni, zdaj v drugi vlogi. Ob vseh teh dejanjih skušam vzpostaviti zaupljiv odnos z učenci. Dogovorimo se za redno sodelovanje in spremljanje otrok. V teh dogovorih je vedno znova na preizkušnji moja strokovna zavezanost k vztrajanju pri dogovorjenih srečanjih. Z učencem, ki je v opazovanem šolskem letu pogosto motil pouk, sva vsaj dvakrat na teden pred poukom načrtovala njegovo dopoldne in ga ob koncu pouka pregledala ter ocenila. Risal je zemljevid svojega vedenja, svoje počutje, odzive svojih vrstnikov in tudi učiteljev.

Na področju razvojnih in preventivnih dejavnosti sem pripravila dan dejavnosti v petih razredih na temo strpnih medčloveških odnosov. Dnevu dejavnosti so sledile še razredne ure na temo krepitve lastne samopodobe. Sodelovala sem na šolskem parlamentu, katerega osrednja tema so bile različne oblike nasilja. V četrtilih razredih sem izvedla delavnice učenja socialnih veščin s področja razreševanja konfliktov.

Pri evalvaciji tega področja dela je zame najpomembnejši delovni korak dosledno načrtovanje, spremljanje in spoštovanje dogovorov z učenci in starši. To doslednost štejem za svoje izjemno pomembno strokovno dejanje.

9.5.2.2 Delo z učitelji

Posvetovanje z učitelji o vzgojno-izobraževalnih ravnanjih, o zagotavljanju osnovnih pogojev za varno in spodbudno učno okolje, posvetovanje z učitelji o zagotavljanju osnovne varnosti in spodbudnega okolja tudi zunaj pouka (med odmori, v garderobi, na

igrišču, v umivalnici in na stranišču, v jedilnici), svetovanje učiteljem za učinkovito delo z učenci, ki imajo vzgojne/disciplinske težave, posvetovanje z učitelji pri oblikovanju osnovnih vzgojnih smernic za posamezne učence ter posvetovanje z učitelji pri delu z oddelčnimi skupnostmi (program razrednih ur, reševanje konfliktov, oblikovanje ustrezne oddelčne klime). (Programske smernice 1999)

Kogarkoli bi naključno povprašali, kaj delajo svetovalne delavke na šoli, bi kaj hitro odgovoril, da se ukvarjajo s »problematičnimi« učenci na šoli. Zapisovanje delovnih opravil pod skrbjo za šolsko kulturo, vzgojo, klimo in redom pokaže, da sem se v sodelovanju z učitelji zares ukvarjala le z akutnimi vedenjskimi težavami učencev, s prisostvovanjem pri izrekanju ukrepov in raziskovanjem kraj.

Zaskrbljujoče je, da pri sodelovanju z učitelji nimam zabeleženih nalog skupnega sodelovanja na področju razvojnih in preventivnih dejavnosti. Področje načrtovanja vsebuje dosledno spremljanje in sodelovanje z učenci, ki so prejeli vzgojni ukrep. Zmanjka pa natančna evalvacija opravljenega dela, ki bi bila nujno potrebna in koristna.

9.5.2.3 Delo s starši

Delo s starši vključuje svetovanje, podporo in pomoč staršem pri zagotavljanju osnovne varnosti in spodbudnega okolja za učenje, osveščanje staršev o osnovnih vzgojnih načelih, svetovanje staršem za učinkovito delo z učenci, ki imajo vzgojne/disciplinske težave, ter posvetovanje s starši pri oblikovanju osnovnih vzgojnih smernic za posamezne učence. (Programske smernice 1999)

Moje delovne naloge so bile usmerjene v sodelovanje s starši in otroki, kadar so nastopile konkretne težave na področju vedenja in discipline (verbalno in fizično nasilje, ogrožanje svoje in tuje varnosti, izostajanje od pouka ...) ali učnega uspeha. Naloge so povezane s konkretno akcijo ob nastalem dogodku. V teh vlogah se znajdejo različni učenci in tudi vzroki so zelo različni. Nujno je sodelovanje z njihovimi starši, a še pomembnejše je same učence vključiti v aktivne načrtovalce sprememb svojega vedenja, čutenja in v opazovalce odzivov okolja. V delovnem odnosu s starši je moja strokovna odgovornost povezana z vztrajanjem v načrtovanih srečanjih. Strokovno delo predstavlja v teh primerih prav to, da kot svetovalna delavka dosledno vzdržujem stik in starše vabim na srečanja, tudi ko skušajo predčasno prekiniti z dogovorjenimi srečanji. Vztrajnost in doslednost sta v tem primeru strokovni vrlini.

9.5.2.4 Sodelovanje z vodstvom

To sodelovanje se predvideva pri zagotavljanju pogojev za oblikovanje ustrezne kulture in klime na šoli, pri oblikovanju šolskega reda ter pri načrtovanju in izvajanju internega strokovnega izobraževanja in izpopolnjevanja učiteljev o sodobnih vzgojnih/disciplinskih pristopih. (Programske smernice 1999)

V opazovanem letu z vodstvom na področju kulture, vzgoje, klime in reda nisem intenzivno sodelovala. Ob reševanju resnih disciplinskih težav učenca in njegovega kompleksnega položaja v družini in na šoli se je posledično pokazalo nujno redno sodelovanje med vodstvom in svetovalno službo. Ravnateljica je predlagala skupni delovni sestanek s svetovalno službo enkrat na teden. Sredi opazovanega leta predstavlja to pomemben kvalitativen premik v korist sodelovanja prav na področju omenjene dimenzije.

9.5.2.5 Sodelovanje z zunanjimi institucijami

Na področju šolske kulture, vzgoje, klime in reda sem kot svetovalna delavka najpogosteje sodelovala s Centrom za socialno delo. Šlo je za primer prešolanja našega učenca z resnimi disciplinskimi prestopki, kjer se CSD vključil po uradni dolžnosti. V drugih primerih pa socialne delavke družine naših učencev spremljajo že več let in nato skupaj iščemo oblike pomoči učencem in družini. Iz zapisov je razvidno, da so v postopkih iskanja rešitev in pomoči starši in učenci še vedno premalo prisotni kot enakovredni sogovorniki. Tako na šoli kot na CSD se z otroki in starši pogovarjamo ločeno, institucije pa sodelujemo brez njihove prisotnosti. Posamezni postopki so znotraj institucij seveda razumljivi, ko pa gre za svetovanje družini pri kompleksnih življenjskih težavah, bi z združitvijo moči, izkušenj in znanja lahko učinkoviteje in hitreje reševali zahtevne položaje ljudi. Tako pa ne malokrat prelagamo odgovornost in krivdo drug na drugega.

V razdelku opazovane dimenzije sem kot svetovalna delavka sodelovala tudi s policijsko postajo v okviru prijav kraj in poškodovanja šolske lastnine. S policistom, ki je odgovoren za naš šolski okoliš, sva vzpostavila osebno delovni odnos, ko je šlo za materialne kršitve na šoli. Sledijo še naloge, povezane s pisanjem različnih poročil za zunanje institucije.

Vse te zabeležene naloge naravnost kličejo po sistematičnem razvojno in preventivno naravnem sodelovanju z zunanjimi institucijami. Prav v tem razdelku v opazovanem letu še ni bilo resnega skupnega sodelovanja.

9.5.2.6 Povzetek področja dela

Opravljenе naloge:

- neposredna pomoč in odzivanje ob različnih vzgojnih, disciplinskih in drugih šolskih konfliktih,
- vztrajanje in dosledno spremljanje oblikovanih dogovorov skupaj z učenci, starši in učitelji,
- vzpostavljeno redno sodelovanje z vodstvom z namenom obveščanja, načrtovanja in ocenjevanja dela na šoli.

Izpuščene naloge:

- izostale so delovne naloge na področju razvojnih in preventivnih dejavnosti – preventivni ukrepi, zagotavljanje varnosti, vzgojno delovanje v povezavi z vsemi udeleženiimi v vzgojno-izobraževalnem procesu.

Urejen in strnjen zapis opravljenih delovnih nalog dimenzije šolske kulture, vzgoje, klime in reda pokaže na naravnost lastnega svetovalnega dela v **akutno razreševanje različnih konfliktnih šolskih situacij**. Delo je usmerjeno v pomoč učencem, staršem, pa tudi učiteljem. Ob tem zaznavam **usmerjenost v sodelovanje vseh udeleženi**h v problemu oz. dani situaciji. Reagiranje zgolj na akutne šolske situacije presežem s preverjanjem in doslednim spremljanjem dogovorov in sklepov skupaj z učenci in njihovimi starši, pogosto tudi učitelji. **Vztrajnost in doslednost** v skupaj oblikovanih **dogovorih** sta strokovni vrlini, ki jima želim pri delu slediti.

Šibka točka področja šolske kulture, vzgoje, klime in reda je izostanek delovnih nalog na področju razvojnih in preventivnih dejavnosti. V sodelovanju z učitelji se ponavlja moja prisotnost pri izrekanju vzgojnih ukrepov. Izostalo pa je sodelovanje z vodstvom, ki je prvi podsistem, ki je odgovoren za razvoj šolske kulture in klime. Ob polletju spremljanega leta je prišlo ob reševanju zahtevnega disciplinskega in vzgojnega primera našega učenca **do prelomne točke v sodelovanju z vodstvom šole**. Ravnateljica je ob tem zahtevnem reševanju zaznala nujno potrebo po tesnejšem sodelovanju s svetovalnimi delavkami. Tedenska srečanja so postala reden del našega delavnika, na njih poročamo o svojem delu, ga načrtujemo in ocenjujemo.

Disciplinske in vzgojne težave učencev rešujemo skupaj s pristojnim Centrom za socialno delo, kjer pogrešam večjo **združitev strokovnih moči, znanj in kompetenc** za hitrejše in učinkovitejše reševanje kompleksnih življenjskih težav naših učencev in njihovih družin.

9.5.3 Telesni, osebni in socialni razvoj

Dimenzija v Programskih smernicah predvideva svetovalno in posvetovalno delo z učenci, učitelji in starši o splošnih značilnostih telesnega, osebnega in socialnega razvoja ter o posebnostih v telesnem, osebnem in socialnem razvoju učencev. (Programske smernice 1999)

9.5.3.1 Povzetek področja dela

Opravljenе naloge:

- koordinacija preventivnih zdravstvenih pregledov,
- skrb in pomoč posameznim učencem, ki pomoč potrebujejo zaradi svojega specifičnega telesnega ali socialnega razvoja,
- sodelovanje z zdravstvenimi domovi in pristojnim Centrom za socialno delo.

Izpuščene naloge:

- izostali so sistematično načrtovani in izpeljani preventivni programi za spodbujanje telesnega, osebnega in socialnega razvoja,
- izostalo je sodelovanje z učitelji in vodstvom na vseh ravneh dela.

Dimenzijo telesnega, osebnega in socialnega razvoja povzemam skupaj in je nisem razdelila na sodelovanje s podskupinami, saj je iz tabele razvidno, da je opravljenih nalog premalo, da bi bila delitev smiselna. **Koordinirala** sem obvezne preventivne zdravstvene preglede naših učencev. Del nalog je bil usmerjen v **dejavno pomoč** učencem, ki jo zaradi svojega telesnega ali socialnega razvoja potrebujejo. Prevladujejo naloge, povezane s posebno skrbjo za posamezne učence (gibalno ovirane učence, domnevno ogrožene učence ter učence z akutnimi poškodbami in bolezenskimi stanji). Tudi pri tem je pomembno in potrebno sodelovanje s starši ali starimi starši. Zasledim sodelovanje z zunanjimi institucijami, povsem pa je v tej dimenziji svetovalnega dela **izostalo sodelovanje z učitelji in vodstvom**. Programske smernice predvidevajo prav sodelovanje z vodstvom pri organizaciji izobraževanj za učitelje.

9.5.4 Šolanje učencev

Programske smernice predvidevajo svetovalno in posvetovalno delo z učenci, učitelji, starši, vodstvom in zunanjimi institucijami o vprašanjih v zvezi s šolanjem na področju načrtovanja, koordinacije in izvedbe vpisa ter spremljanje šolanja učencev. (Programske smernice 1999)

9.5.4.1 Povzetek področja dela

Opravljene naloge:

- vsi postopki vpisa nove generacije učencev,
- vpisni postopki za učence, ki se vpisujejo ali izpisujejo med šolskim letom,
- vpis učencev s posebnimi potrebami, sodelovanje s starši in zunanjimi institucijami,
- vpisi in šolanje učencev tujcev.

Izpuščene naloge:

- ni nalog s področja svetovanja ob vključevanju učencev v nivojske skupine, saj to področje dela pokriva šolska pedagoginja,
- ni razvojnih in preventivnih dejavnosti na področju šolanja učencev,
- premalo je sodelovanja z vodstvom na področju razvojno-analitičnega spremljanja šolanja učencev.

Dimenzija šolanja učencev vsebuje vse predvidene postopke vpisa v šolo (organizacija in izvedba vpisa, **koordinacija** komisije za ugotavljanje vpisa v šolo, urejanje dokumentacije s pomočjo programa LoPolis, posredovanje podatkov ustanovitelju šole, oblikovanje oddelkov, obveščanje staršev). Poleg generacijskega vpisa v prvi razred so tu še posamezni vpisi in izpisi učencev med in ob koncu šolskega leta in s tem povezano urejanje vse potrebne šolske dokumentacije. V slovenskem šolskem prostoru se pojavlja nova skupina učencev – to so otroci, ki prihajajo iz tujine. S stalnim ali začasnim bivališčem pridobijo **status tujcev** in pravico do nadaljnega izobraževanja v naši državi. Že pri generacijskem vpisu, še posebej pa pri učencih tujcih, je zelo veliko svetovanja, usmerjanja in sodelovanja s starši. Gre za samostojne postopke znotraj svetovalne službe, ki se nanašajo na sodelovanje z učitelji in starši. Generacijski vpis se časovno razteza od meseca februarja pa vse do pričetka novega šolskega leta.

Razvojne in preventivne dejavnosti tudi na področju šolanja učencev niso izkoriščene. Za razvoj šole je posebej pomembno sodelovanje z vodstvom šole na področju razvojno-analitičnega spremljanja šolanja učencev.

9.5.5 Poklicna orientacija

V Programskih smernicah je to edina dimenzija, ki je določena s standardi. Namen poklicne orientacije je pomagati učencem pri izbiri in uresničevanju izobraževalne poti in poklicne poti ter zajema naslednje aktivnosti: poklicno informiranje,

diagnosticiranje, poklicno svetovanje, poklicno vzgojo, namestitve, zastopanje, povratno informiranje in spremljanje svetovancev. (Programske smernice 1999)

9.5.5.1 Povzetek področja dela

Opravljene naloge:

- poklicno informiranje,
- diagnosticiranje,
- individualno poklicno svetovanje in varovanje prostora, da učenec izrazi interese, zanimanja in želje,
- prijavljanje učencev ter pomoč in iskanje rešitev ob neizpolnjevanju pogojev za določeno srednjo šolo.

Izpuščene naloge:

- ne pridobimo več povratnih informacij o uspešnosti izobraževanja naših bivših učencev.

Opazovana dimenzija zaobjema vse predpisane standarde, ki jih predvidevajo Programske smernice. Poklicno informiranje zaobjema seznanjanje z zelo različnimi poklici (dan dejavnosti) in **informiranje** o vseh oblikah predstavitev srednjih šol ter sodelovanje s Centrom za informiranje in poklicno svetovanje pod okriljem Zavoda za zaposlovanje. Individualnega poklicnega svetovanja je bil deležen vsak učenec devetega razreda, in sicer po srečanju s poklicno svetovalko Zavoda za zaposlovanje, kjer izpeljejo **diagnosticiranje**. Zame kot socialno delavko je najbolj pomembno, da ima učenec v okviru vseh informacij, ogledov, priporočil in diagnosticiranja možnost povedati in sporočiti svoje lastne interese, zanimanja in želje, da lahko tako skupaj z njim poiščemo zanj najboljšo nadaljnjo izobraževalno pot. Na **individualnih razgovorih** skrbim za prostor, ki ga potrebuje učenec, da izrazi svoje želje in namere. Skupni odločitvi učencev in staršev za nadaljnje izobraževanje sledi prijava in sledenje vsem postopkom vpisa, ki veljajo na nacionalni ravni. Če učenec ne izpolnjuje pogojev za vpis, posredujemo in iščemo v sodelovanju s srednjimi šolami možne rešitve za vpis. Sodelovanje z zunanjimi institucijami je zgledno urejeno. Od uveljavitve Zakona o zaščiti in varstvu osebnih podatkov s povratnimi informacijami o nadaljnjem šolanju naših učencev ne razpolagamo več.

9.5.6 Socialno-ekonomske stiske

Programske smernice predvidevajo, da se šolska svetovalna služba vključuje v iskanje in nudenje možne podpore in pomoči družinam, kadar je zaradi njihovih socialno-

ekonomskih stisk ogrožen učenčev telesni, osebni in socialni razvoj. (Programske smernice 1999)

9.5.6.1 Povzetek področja dela

Opravljene naloge:

- oblikovanje in vodenje programa šolskega sklada, ki predstavlja notranji vir finančnih sredstev za plačilo taborov učencev, ki se jih zaradi ekonomskih stisk v družini drugače ne bi mogli udeležiti,
- pomoč pri izpeljavi dobrodelnega koncerta, za katerega so dale pobudo učenke devetega razreda,
- reševanje nekaj akutnih finančnih stisk naših učencev.

Izpuščene naloge:

- reševanje finančnih težav na področju regresirane šolske prehrane, letovanj in šol v naravi, saj je to urejala kolegica socialna delavka.

Na šoli sva v svetovalni službi zaposleni dve socialni delavki. Kolegica je že pred mojim prihodom skrbela za regresiranje šolske prehrane, letovanj in šol v naravi. Možna delitev dela je zame pomenila, da sem **delovne naloge** lahko **umestila** med **razvojne in preventivne dejavnosti**. Oblikovala in vodila sem program **šolskega sklada** za pridobivanje dodatnih notranjih finančnih sredstev ter pomagala pri šolski **dobrodelni prireditvi**. To je ključen preobrat, ki pove, da vpetost v vsakdanje akutne in druge operativne naloge obremeni delovni čas, zaradi česar zmanjka časa in prostora za več razvojnih in preventivnih dejavnosti.

9.5.7 Razvojno-analitično delo

9.5.7.1 Povzetek področja dela

Opravljene naloge:

- načrtovanje, koordinacija in vodenje prostovoljnega dela učenk devetega razreda,
- sodelovanje pri izbiri oblike pouka glede na notranjo in zunanjo diferenciacijo,
- sredi šolskega leta vzpostavljeno tedensko obveščanje, načrtovanje in ocenjevanje dela na šoli.

Izpuščene naloge:

- nisem opravljala analize dejavnikov učne uspešnosti (gre za domeno pomočnic),

- nisem ugotavljala potreb učencev in pogojev dela na ravni organizacije (tudi s tem se ukvarjata pomočnici),
- izostalo je proučevanje značilnosti razvite šolske kulture.

Programske smernice vsa področja dela v kratkem odstavku temeljno opredelijo značilnosti in osnovni namen opredeljenega delovnega področja, kar pa pri razvojno-analitičnemu delu umanjka.

V opazovanem šolskem letu sem si zadala kot glavno razvojno in preventivno dejavnost **razvijanje prostovoljnega dela učencev** devetega razreda. Učenke in učenci so se enkrat tedensko družili z učenci prvega razreda. Z njimi so se igrali, jim pomagali pri domačih nalogah in se preprosto družili. Razvijanje prostovoljnega dela je moja zavestna strokovna odločitev, ki predstavlja enega od **socialnodelavskih načinov** udejanjanja razvojnega in preventivnega dela v šolskem prostoru. Sodelovala sem še pri razvojnih odločitvah, ki se nanašajo na **obliko pouka** glede na notranjo in zunanjo diferenciacijo. Med razvojno-analitične naloge sem ponovno zapisala sredi leta vzpostavljeno sodelovanje z vodstvom šole. To sodelovanje pomeni začetek zavestnega spremljanja in oblikovanja šolske kulture, ki je bilo v opazovanem letu premalo načrtno izpeljano.

10 Socialna delavka dobi svoj delovni prostor na eni od enot šole

V Osnovni šoli Polje poteka pouk v treh različnih stavbah. Na stari šoli (kot jo vsi imenujemo, saj v tej stavbi pouk poteka najdlje) in na Podružnični šoli Kašelj poteka pouk na razredni stopnji, na centralni šoli pa poteka pouk predmetne stopnje. Vse do začetka šolskega leta 2006/07 so vsi svetovalni delavci opravljali svetovalno delo za vse enote šole s centralne šole, kar pomeni, da so bili na omenjenih dislociranih enotah le ob vnaprej dogovorjenem času. Nikoli pa ni bil svetovalni delavec prisoten na eni od enot šole. Tako je bilo vseh 40 let svetovalnega dela na OŠ Polje.

V šolskem letu 2006/2007 pa se je ravnateljica odločila in predlagala, da pričneva dve svetovalni delavki svoje svetovalno delo opravljati tako, da glavnino svojega sicer polovičnega delovnega časa (drugo polovico dopolnjujeva v oddelku podaljšanega bivanja) opraviva na obeh dislociranih enotah. Kolegica psihologinja je tako pričela s svetovalnim delom na podružnični šoli, jaz pa sem kot socialna delavka pričela z delom na stari šoli. Na centralni šoli sta ostali psihologinja, ki dela polovični delovni čas, in pedagoginja, ki svojo delovno obveznost dopolnjuje s poučevanjem državljanske in domovinske vzgoje ter etike. Tako se na OŠ Polje ohranja in nadaljuje timsko svetovalno delo. Svetovalni tim sestavljamo strokovni profili različnih strok.

V aktivu ŠSS in skupaj z ravnateljico smo najprej določile delovni čas, čas za tedenska srečanja strokovnega aktiva ter čas za sestanek z ravnateljico in obema pomočnicama. Vse dni sem svetovalno delo opravljala v dopoldanskem času, ob ponedeljkih pa sem bila v popoldanskem času na voljo predvsem staršem in njihovim otrokom za skupno sodelovanje.

Tako sem bila na začetku šolskega leta 2006/2007 pred velikim poklicnim izzivom. Na šoli, kjer ima šolsko svetovalno delo dolgo in utrjeno tradicijo, sem dobila možnost svetovalno delo na eni od enot šole na novo oblikovati in ga približati učencem, učiteljem in staršem.

Po letu, ko sem spremljala svoje svetovalno delo, sem tako lahko na podlagi dobljenih rezultatov nadaljevala z uresničevanjem nekaterih elementov svetovalnega dela povsem samostojno na eni od enot šole. To je moja dragocena strokovna izkušnja, ki vpliva tudi na spremljanje in razvoj svetovalnega dela na šoli in s tem na razvoj celotne institucije.

Z večjo prisotnostjo svetovalne delavke na stari šoli sem si zadala nadgraditi nekatere elemente in vsebine svetovalnega dela, za katere se je na podlagi mojega dosedanjega spremljanja izkazalo, da so pogosto izpuščeni ali premalo upoštevani.

10.1 Vrednost opazovanja z udeležbo

V prvem šolskem letu uvajanja sprememb v organizaciji svetovalnega dela na šoli sem kot svetovalna delavka opravljala svetovalno delo z vsemi delovnimi nalogami in hkrati dejavno spremljala nov proces na šoli.

Najdragocenejša in neponovljiva je moja izkušnja dveh vlog v eni osebi. Kot prva svetovalna delavka na stari šoli sem opravljala naloge svetovalne delavke ter hkrati zavestno in aktivno spremljala svojo novo vlogo in celotni razvoj tega na novo postavljenega delovnega mesta. »Bila si v središču dogajanja,« je zapisala kolegica učiteljica v enem od odgovorov. S tem je zelo plastično prikazala dragocen mikroelement raziskovanja v predstavljenem primeru. Delala sem in hkrati zavestno razmišljala, kaj in kako delam sama ter skupaj z zaposlenimi na stari šoli.

Ob nastopu dela sem na skupnem delovnem sestanku ob prisotnosti ravnateljice predstavila svoje načrtovano delo in tudi Programske smernice za svetovalno delo, saj v celoti kolektivu še niso bile predstavljene. Zelo sem poudarila pomembnost skupnega sodelovanja, načrtovanja ter iskanja poti za delo in reševanje šolskih situacij. Hkrati pa sem na podlagi predhodnega leta skušala nadgraditi ugotovljene pomanjkljivosti na področju razvojno naravnane dela. Zato sem kolektiv povabila k skupnemu razmišljanju o strategiji razvoja šolske kulture, vzgoje in reda znotraj konkretnih projektov (omejevanje nasilja, vzgojni načrt šole, sistematično razvijanje prostovoljnega dela na šoli).

Na podlagi izkušenj in spoznanj, dobljenih v predhodnem opazovanem letu, sem skušala razvijati model svetovalnega dela z vsemi udeleženi v procesu dela. Pri povratni informaciji razredničark in razrednikov je nazorno videti, kako so odgovore zapisali s podobnimi besedami in v podobni obliki, kot smo se dogovorili pri skupnem delu. Na vprašanje, s čim lahko doprinesejo k razvoju svetovalnega dela, sem tako na primer dobila odgovor, da z opazovanjem in zapisovanjem dogodkov, vseh sprememb pri otroku, njegovih sporočil in odzivov. Takšen je bil tudi eden izmed dogovorjenih delovnih korakov znotraj reševanja kompleksne šolske stiske našega učenca. V tem se mi potrjuje prepričanje, da nosimo odgovornost za razumevanje in odnos do svetovalnega dela na šoli najprej svetovalni delavci sami. Odgovorni smo za to, kako svoje delo opravljamo, kako ga predstavimo in v

kakšne sodelovalne odnose vstopamo. Ob lastni odgovornosti pa je neobhodno potrebna podpora vodstva.

10.2 Povratna informacija učiteljic in učiteljev o svetovalnem delu na stari šoli

Vprašalnik z odprtimi vprašanji so izpolnili vsi učiteljice razredniki razredne stopnje, ki poučujejo v tej stavbi šole. Povratno informacijo o delovanju svetovalne službe in s tem o moji vlogi svetovalne delavke sem tako dobila od šestih učiteljic in dveh učiteljev.

10.2.1 Asociacije ob besedni zvezi šolska svetovalna služba

Neposredna in takojšnja asociacija se pri vseh učiteljicah in učiteljih brez izjeme nanaša na besedo **pomoč**. Razlike nastopijo pri opredelitvi, komu je ta pomoč namenjena. Vsi omenijo pomoč učencem in staršem, dve učiteljici sta posebej poudarili pomoč družini, polovica omeni pomoč učiteljem, ki pa jo različno intenzivno obarvajo (v izjemno hudi strokovni stiski; pomoč učiteljem; sodeluje z učitelji; svetovalna delavka je oseba, na katero se lahko obrneš po pomoč; v naš poklic prinaša pomoč). Naslednja izpostavljena asociacija se nanaša na **svetovanje, sodelovanje in koordiniranje** dela (poklicno svetovanje, svetovanje in obravnava vzgojnih in učnih težav, koordinira delo otrok s posebnimi problemi in delo z nadarjenimi učenci, vpis in izpis učencev). Sledijo posamezne navedbe učiteljic in učiteljev, ki se nanašajo na vzpostavljanje ustreznih medosebnih odnosov v kolektivu, na skrb za timsko delo in sodelovanje z več strokovnjaki ter na sodelovanje z vodstvom šole.

Prva asociacija, povezana s šolsko svetovalno službo, je povezana s pomočjo vsem podsistemom, ki sestavljajo vzgojno-izobraževalni sistem. Gre torej za izkušnjo svetovalne službe, usmerjene v neposredno pomoč, svetovanje in spremljanje dela na šoli. Temu sledijo naloge, ki so na prvi pogled povezane le s koordinacijo dela (vpisi, izpisi, otroci s posebnimi potrebami, nadarjeni). Vendar pa so posamezniki že v prvem vprašanju nakazali, sicer zelo ohlapno, še nekaj drugih ravni dela svetovalne službe. Gre za vpliv na odnose v kolektivu, na širše timsko povezovanje, na sodelovanje z vodstvom in na naloge, ki kažejo na zametek razvojnih nalog svetovalne službe.

10.2.2 Poznavanje delovnih področij svetovalne delavke v osnovni šoli

Učiteljice in učitelja so ob tem vprašanju glede na svoje znanje in izkušnje še bolj sistematično opredelili delovne naloge svetovalne delavke. Vsi so zapisali neposredno pomoč v različnih oblikah in z različnim namenom. Med vsemi naštetimi nalogami se jih največ navezuje na delo z učenci. Po številu nalog pri tem vprašanju nekoliko presenetljivo sledi delo z učitelji, ki se nanaša na različne oblike pomoči (pri delu s posameznimi učenci, s skupino, pomoč pri sodelovanju s starši in splošna opredelitev svetovanja učiteljem). Delo s starši se navezuje na pomoč staršem, na razgovore z njimi, izpostavljeno je tudi sodelovanje s širšo družino in delo s starši otrok s posebnimi potrebami.

Med nerazporejenimi nalogami je zaznati tiste, ki se po Programskih smernicah nanašajo na skrb za kulturo, klimo in red, kamor sodi oblikovanje šolskih pravil in skrb za pozitivno delovno klimo. Upoštevanje načela vseh udeleženih v problemu in rešitvi nakaže hkratna pomoč vsem udeleženim v vzgojno-izobraževalnem sistemu in iskanje vzrokov in rešitev za težave, usmerjanje v iskanje pomoči zunaj šole ter s tem sodelovanje z zunanjimi institucijami. Ob tem vprašanju so zaenkrat še neprepoznavne naloge, vezane na sodelovanje z vodstvom šole.

10.2.3 Delovne naloge učitelja, pri katerih najpogosteje sodeluje s svetovalno delavko

Tretje vprašanje se nanaša na zelo konkretne izkušnje, ki jih ima pri svojem delu posamezna učiteljica ali učitelj. Povsem jasno se pokaže, da je sodelovanje najpogostejše na področju neposredne pomoči pri delu s posameznimi učenci ali skupino učencev v razredu. To sodelovanje se nanaša na vzgojne in učne težave, na socialno vključevanje otrok ter na medosebne odnose med učenci. Razveseljiva je navedba sodelovanja pri spremljanju napredka učencev. Gre za pozitivno usmerjenost dela in upoštevanje razlik, tudi majhnih, v svetovalnih odnosih in procesih. Število nalog, vezanih na delo z učitelji, in nalog, vezanih na delo s starši, je povsem uravnoteženo. Pri delu s starši se delovne naloge nanašajo na pomoč in podporo, ki jo svetovalna delavka nudi učiteljem pri delu in sodelovanju s starši. V navedbah je jasno slutiti, da gre za sodelovanje v primerih, ko nastopijo kompleksnejše težave. Izražena potreba po sodelovanju pri strokovnem razvoju in zahtevnejših vsebinskih vprašanjih pa kaže na bolj poglobljeno in razvojno naravnano sodelovanje. Stična delovna točka skrbi za odnose med sodelavci pokaže na dimenzijo razvoja šolske kulture in klime. Med ostalimi nalogami se skrb za odnose v kolektivu ponovi. Na razvojno nalogo pa pokaže

navedba sodelovanja pri šolskih projektih. Večjo odgovornost za odnos nakaže učiteljica, ki poudari pomen obojestranskega sodelovanja.

10.2.4 Razčlenitev posameznih delovnih nalog svetovalne delavke

Pri četrtem vprašanju učitelja in učiteljice prepoznajo in zapišejo posamezne delovne naloge glede na različna področja svetovalnega dela. Pri tem se niso skoncentrirali le na področje neposredne pomoči različnim udeležencem v šolskem sistemu, ampak so prepoznali naloge prav na vseh področjih. V nalogah prepoznam delovne naloge, ki so bile opravljene v zadnjem šolskem letu. Prednost moje udeležbe pri opazovanju delovanja je prav v tem, da lahko z vso gotovostjo zapišem, da so učitelji zapisali naše skupno delo in vse tiste naloge, ki sem jih podelila z njimi. Pri tem vprašanju je v veliko večji meri zastopano sodelovanje z vodstvom v konkretnih delovnih korakih. Pri sodelovanju z vodstvom in učitelji je možno tako na ravni razvojnih in analitičnih nalog kot pri načrtovanju in evalvaciji zaznati večjo razvojno naravnost skupnega dela. Odgovori so omenjali projekt Omejevanja nasilja, pripravo vzgojnega načrta in uporabo restitucije pri delu z učenci. Ti odgovori so dragoceni tako zame kot svetovalno delavko kot tudi za vodstvo. Za moje svetovalno delo je izjemnega pomena podpora vodstva. Učitelji so precej jasno pokazali prepoznavnost povezave teh dveh podsistemov. To je dragocena osnova za potencialni razvoj šole in vseh njenih podsistemov.

10.2.5 Pomanjkljivosti v sodelovanju s ŠSS v obdobju učiteljeve zaposlitve

Natančno branje odgovorov pokaže ovire in pomanjkljivosti, predvsem pa postopen razvoj svetovalnega dela v organizaciji. Večina jih navede, da so nasvet ali pomoč dobili, vendar pa sodelovanje ni bilo nikoli samoumevno. Starejša sodelavka zapiše: »Vsaj na začetku si nisem upala govoriti o težavah, saj bi moral biti učitelj vedno uspešen.« Naslednja pravi: »Bila sem ena prvih, ki sem iskala pomoč. Če primerjam obdobje pred 15 leti, sem zadovoljna, saj se je v tej smeri vse izboljšalo«. Ovira, ki jo učitelji vidijo, je v pomanjkanju prisotnosti svetovalnega delavca v oddelku ali seveda enoti organizacije.

10.2.6 Pozitivne izkušnje ob spremembi večje prisotnosti svetovalne delavke

V tem vprašanju sem učitelje neposredno povprašala o dobrih izkušnjah, ki so jih pridobili ob organizacijski spremembi svetovalne službe v preteklem šolskem letu. Vsi sporočajo precej v en glas prednost fizične bližine, ki pripomore k hitrejšemu ukrepanju in prežene občutek, da si

v težavah sam. To so strnili v »bila si pri roki« in bila si »sredi dogajanja«. »Po telefonu je komunikacija okrnjena in omejena,« so nekateri še podkrepili prejšnje navedbe. Večina jih je navajala prednost, ki so jo občutili kot učitelji, posamezni odgovori pa so se nanašali tudi na prednosti za učence in starše. »Za tvojo prisotnost so vedeli učenci in starši, probleme smo reševali skupaj,« je zapisala učiteljica. Naslednja je dodala: »Otrok začuti, da bo njegovo dejanje imelo posledice. Starši so resneje pristopili k težavam.« Ena od učiteljic je zaključila: »Da, je tudi odgovornost učitelja, da poišče pomoč.«

10.2.7 Opazne negativne izkušnje in morebitne nevarnosti

Ker sem bila sama neposredno vpletena v delovanje svetovalne službe na stari šoli, sem pričakovala, da učiteljice in učitelja ob tem vprašanju ne bodo posebej izčrpni. Eno šolsko leto je tudi prekratka doba za resno ocenitev vzpostavitve novega načina delovanja svetovalne službe in vseh procesov, ki ob tem nastanejo. Zato sem bila toliko bolj vesela tistih posameznikov, ki so nevarnost v tej bližini svetovalne delavke videli v tem, da bi učitelji pričeli svojo odgovornost in naloge prelagati na svetovalno delavko, »ki je pri roki«. To podkrepi tudi zapis: »Bombardirali smo jo z vseh strani.« Zaznali in zapisali so tisto nevarnost, ki sem jo tudi sama hitro občutila in se ob tem zavedla soodgovornosti pri vzpostavljanju in delitvi odgovornosti in vlog. Veliko lažje pa je o tem govoriti in skladno s tem delovati, če je zavest o tej nevarnosti v kolektivu prisotna in ni tabu tema.

10.2.8 Predlogi, pobude in pričakovanja v zvezi s svetovalnim delom na stari šoli

Učiteljice in učitelja so pohvalili spremembo v delovanju svetovalne službe. Razumljivo je, da po letu dni ni pričakovati številnih predlogov in pobud. So pa zato tiste prve toliko bolj dragocene. Pobuda se nanaša na željo po sodelovanju pri delu in s starši (roditeljski sestanki in predavanja). Naslednje pričakovanje se nanaša na večjo prisotnost socialne delavke v razredu. Mlajša sodelavka je dragocena s spoznanjem, da delovni in sodelovalni odnos med učiteljico in svetovalno delavko obogati celotno šolsko skupnost.

10.2.9 Učiteljevo videnje njegovega doprinosa k razvoju svetovalnega dela

Natančno branje odgovorov na to vprašanje da sila optimistični naboj za razvoj skupnega strokovnega dela na šoli. Gre za negovanje in razvijanje delovnega odnosa v okviru etičnega kodeksa. Učiteljica je povsem konkretno pripravljena sodelovati pri skupnih šolskih projektih.

Potem sledi skrb za profesionalno spremljanje učencev, s poudarkom na spremljanju uspehov in ob enakovredni skrbi za osebno rast.

11 Ugotovitve

Delovanje današnje šolske svetovalne službe s poudarkom na socialni službi v šoli je na prehodu med tradicionalnim in konstruktivističnim modelom.

Iz analiz intervjujev, spremljanja lastne poklicne poti in povratne informacije učiteljic in učiteljev veje nedvomna ugotovitev, da je svetovalna služba v osnovni šoli samoumevna in se z njo preprosto računa znotraj vzgojno-izobraževalnega procesa. Temu pomembno botruje zakonska ureditev financiranja vzgoje in izobraževanja in sistemizacija delovnih mest.

V nastali nalogi me je zanimal odmik od zakonskih določil, ki so predpogoj delovanja in razvoja šolskega svetovalnega dela. Iz izhodišča raziskave in nadaljnje analize je razvidno, da me je znotraj šolskih svetovalnih delavcev posebej zanimala vsebina, položaj in delovne naloge socialnih delavcev. Za izhodišče raziskave postavim dva idealno tipska modela, vsakega s svojega skrajnega roba: tradicionalni model nasproti konstruktivističnemu. Šolsko socialno delo je v svoji pojavnosti v obliki na prehodu iz enega modela v drugega.

Natančen pregled analiz in njihovo medsebojno primerjanje pokaže, da se posamezna svetovalna delavka ali delavec s svojim razmišljanjem, vlogo in načinom dela utrdi bliže enem ali drugemu predpostavljenemu modelu. Predstavljeni primeri so se porazdelili glede na to, kateremu modelu so se pri svojem delu in doživljanju le-tega bolj približali. Drži pa tudi, da je moč znotraj raziskovanja posameznega primera odkriti prisotnost elementov obeh modelov.

Prepoznavne razlike dimenzij v posameznih primerih posledično ponudijo možnost oblikovanja osnovne tipologije usmerjenosti, ravnanja in konkretnega dela posameznega socialnega delavca znotraj šolskega svetovalnega dela.

Kvalitativna analiza poslanstva in vrednot šolske socialne službe zanimivo in oprijemljivo pokaže stanje prehoda, ki ga v začetku teoretično nakažem ob predpostavki idealnih modelov. Urejenost vse potrebne dokumentacije ter vseh upravnih in administrativnih postopkov se je pokazala kot izstopajoče poslanstvo in z njim povezane vrednote. V enem primeru se socialna delavka znotraj nejasne komunikacije in položaja trudi za preživetje znotraj šole. Ob nejasnem položaju se tudi poslanstvo in vrednote zameglijo. Vse je podrejeno nenehnemu prilagajanju. Ena od socialnih delavk prepozna skrb za socialni položaj in zdravstveno oskrbo

učencev kot prevladujoče poslanstvo socialnega dela na šoli. Naslednja to področje dela slikovito označi kot poslanstvo službe v času, ko je pred petintridesetimi leti nastopila svoje delo. Danes pa rešuje zapletene in povsem nove kompleksne življenjske situacije učencev, staršev in tudi učiteljev. Naslednje prepoznavno poslanstvo socialne službe je ustrežljivost in servisna naravnost. Na drugem polu pa socialna delavka in delavec izpostavita vrednote, kot so strokovno znanje, jezik socialnega dela ter strokovni razvoj, poslanstvo v preventivnem delu in reševanju kompleksnih življenjskih situacij. Shematični prikaz nazorno pokaže, da se je poslanstvo in z njim povezane vrednote umestilo v sidru skrbi za legitimnost in formalno delovanje šolskega socialnega dela. To dejstvo ne preseneča, če ga upoštevamo in razumemo v kontekstu širšega šolskega in družbenega okvira, ki je precej legalistično naravnano. Znotraj šolskega sistema in s tem tudi svetovalne službe se razvijajo upravni in administrativni postopki kot poskus zaščite pred vedno pogostejšimi zunanjimi pregledi in pritiski.

]Poslanstvo in vrednote šolske svetovalne službe:

	◀ Tradicionalni model	Konstruktivistični model ▶
1	skrb za socialno-ekonomski položaj učencev in prisotnost in zavzeto delo	
2		znanje, jezik stroke, preventivno delo
3	ustrežljivost in servisna naravnost	
4		urejenost upravnih in administrativnih postopkov
5		urejenost, organiziranost, legalnost
6		vodenje in izpeljava posameznih projektov
7	od skrbi za socialno-ekonomski status učencev do reševanja kompleksnih življenjskih situacij	
8	preživetje v delovnem procesu	

Iz analiz intervjujev o položaju, vlogi in umeščenosti posameznega svetovalnega delavca in svetovalnega dela na šoli je razvidna odločilna vloga vodstva šole, še posebej ravnatelja. Od njegovega razumevanja, poznavanja in izkušenj je odvisno, ali so svetovalni delavci v sodelovalnem in enakovrednem odnosu ali pa podrejenem, celo izločenem odnosu glede na ostale podsisteme v šoli (vodstvo, strokovni aktivni, oddelčni učiteljski zbor). Ravnatelj vendarle predstavlja in upravlja z najvišjo formalno močjo. Analiza razkriva paleta

organizacijske in vsebinske umeščeni šolske svetovalne službe: od nejasne vloge prek izključene in spoštljive vloge do vloge servisa in ustrežljivosti ter na drugi strani skupnega reševanja problemov z učitelji in enakovrednega odnosa in sodelovanja z vodstvom šole. Ilustrativen položaj in vloge se ujemajo s predstavljenimi teorijami o »meglenem modelu« šolske organizacijske strukture in značilnostmi manjšine, ki jo šolska svetovalna služba znotraj šole nedvoumno poseablja.

Diagram 11.1: Položaj, vloga in umeščenost svetovalnega dela na šoli

	◀ Tradicionalni model	Konstruktivistični model ▶
1		sodelovanje in reševanje s pedagoginjo in vsemi udeleženi
2		enakovredna sogovornica s pod sistemi, bližje vodstvu
3		situacijsko pogojena in ustrežljiva vloga
4		enakovreden sogovornik, bližje vodstvu
5		servisna vloga
6	izključena vloga	
7		spoštljiva pozicija
8	nejasna vloga in nejasna komunikacija med posameznimi pod sistemi	

Notranja organiziranost šolske svetovalne službe se je spremenila od timov s tremi profili svetovalnih delavcev do le posameznih zaposlenih svetovalnih delavcev. Razvidno je, da sta na šoli zaposlena dva svetovalna delavca. V štirih primerih ena ali obe svetovalni delavki dopolnjujeta svojo delovno obveznost na različnih delovnih mestih (podaljšano bivanje, poučevanje državljanske, domovinske vzgoje in etike, pomočniško mesto). Ob tem pa se je količina dela močno povečala. Svetovalna delavka in delavec, ki sama pokrivata svetovalno delo, sporočata, da ni obremenjujoča le velika količina dela, ampak dejstvo, da si brez strokovnega sodelavca in s tem »kritičnega prijatelja«. Oba sodelujeta s specialno in socialno pedagoginjo, ki pa mnogo bolj pripadata učiteljem. Podrobno branje zapisanih intervjujev pokaže, da imata tudi tam, kjer sta zaposleni po dve svetovalni delavki, zelo jasno razmejeno delovno področje. To pomeni tudi potrebno deljeno odgovornost. Ob razmejenem delu se

potem sodelovanje razporedi od tega, da skupaj sodelujeta pri skoraj vseh dejavnostih na šoli, do odkritih težav, ki jih imata svetovalni delavki v enem primeru.

Kaže, da je področje notranje organiziranosti ŠSS močno zasidrano v tradicionalnem modelu. Ostro ločevanje dela glede na delovne naloge in tudi glede na starost otrok pomeni še precejšnje odstopanje od strokovnega ter interdisciplinarnega sodelovanja in dopolnjevanja. To je v veliki meri odvisno od povsem človeških in osebnostnih značilnosti in s tem povezane naklonjenosti ter tudi ravni strokovnega znanja. Ob tem ugotovljenem dejstvu pa se nekoliko pod vprašaj postavi zgornja ugotovitev, da na umeščenost ŠSS v organizacijski shemi odločilno vpliva vodstvo šole, predvsem njen ravnatelj. Tega seveda ne gre zanikati, a spoznanje o notranji organiziranosti kaže, da so rezerve za izboljšanje položaja, predvsem pa še učinkovitejšega strokovnega dela tudi na strani svetovalnih delavcev ter njihovem medsebojnem sodelovanju in strokovnem poglobljanju.

Diagram 11.2: Notranja organiziranost šolske svetovalne službe

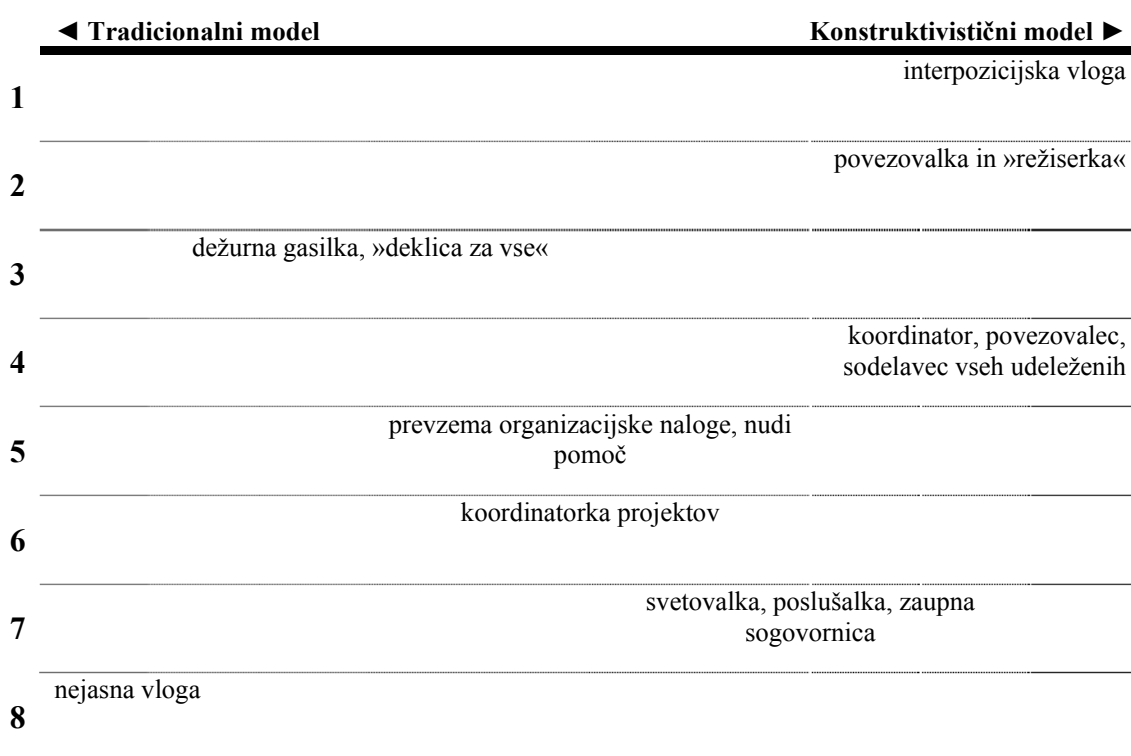
◀ Tradicionalni model	Konstruktivistični model ▶
1	socialna delavka s polovičnim delovnim časom in dopolnjevanjem delovne obveznosti s poučevanjem ter pedagoginja s polnim delovnim časom
2	socialna delavka in pedagoginja, obe s polnim delovnim časom
3	socialna delavka sama s polnim delovnim časom
4	socialni delavec sam s polnim delovnim časom
5	socialna delavka s polovičnim delovnim časom in psihologinja s polnim delovnim časom
6	socialna delavka in pedagoginja dopolnjujeta delovno obveznost na šoli s prilagojenim programom
7	socialna delavka s polnim delovnim časom in pedagoginja z dopolnjevanjem delovne obveznosti na mestu pomočnice ravnateljice
8	socialna delavka in pedagoginja s polnim delovnim časom

Socialne delavke in delavec so se prepoznali v naslednjih vlogah: na eni strani v nejasni vlogi, vlogi »deklica za vse«, vloga nudenja pomoči opravljanja organizacijskih nalog, prepoznavna vloga prek dveh delovnih nalogah, vloga poslušalke, svetovalke in usmerjevalke ter na drugi

strani vloga vmesnega člana med vsemi udeleženi, vloga povezovalke in »režiserke«, do vloge koordinatorja, povezovalca in sodelavca vseh udeleženi.

V izhodiščnem modelu predstavim vlogo eksperta kot skrajno vlogo tradicionalnega modela. V raziskovanju vlog pa se pokaže, da vlogo eksperta lahko primerjam z vlogo svetovalke, poslušalke in usmerjevalke. Vsakdanja delovna realnost razkrije, da se pred to vlogo znajdejo socialni delavci v nejasni vlogi, ustrežljivi in zelo servisno naravnani vlogi. Podroben pogled na vlogo socialnih delavk in delavca jasno kaže, da se socialno delo danes razvija v dve nasprotni se smeri. Če socialni delavec in dve socialni delavki na eni strani utrjujejo interpozicijsko vlogo in sledijo strokovnemu razvoju stroke, je na drugi strani zaskrbljujoča vloga, ki zdrsne pod strokovno prepoznavnost. Socialne delavke prevzemajo vloge in naloge, ki jih je v šoli gotovo tudi treba opraviti, vendar ne sodijo v okvir strokovnega šolskega svetovalnega dela.

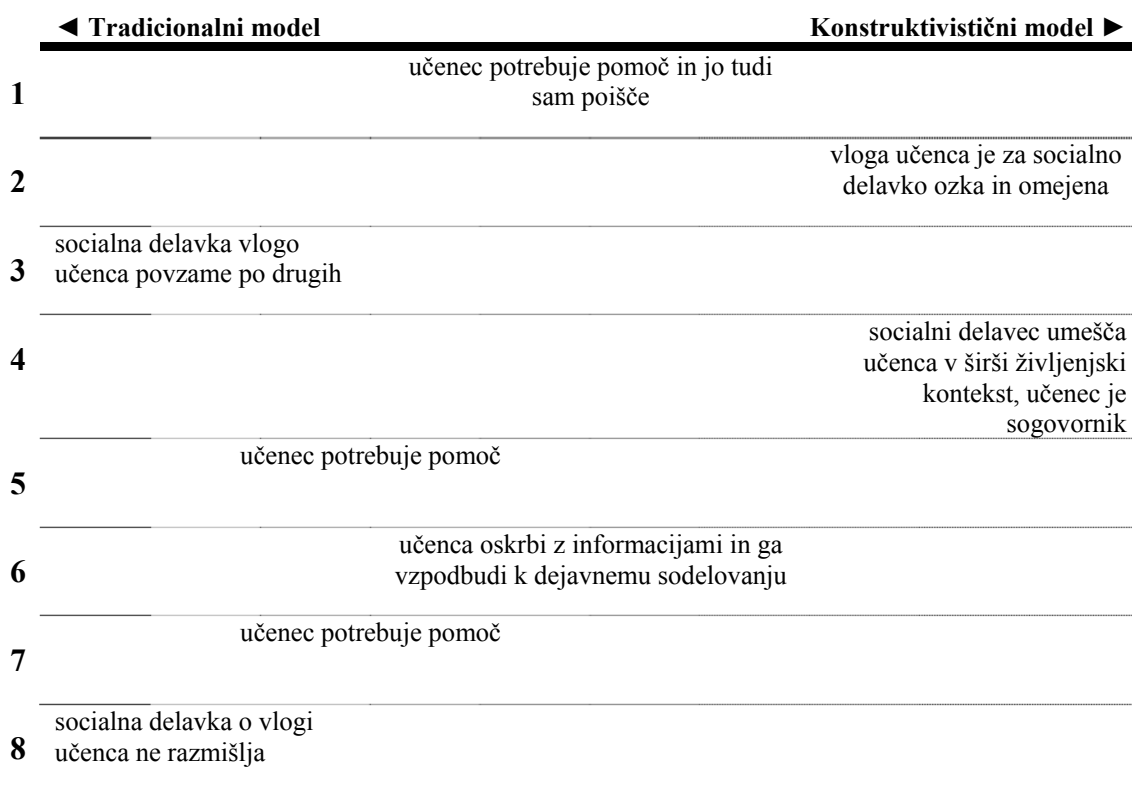
Diagram 11.3: Vloga socialnih delavk in socialnega delavca

Pričakovano je dimenzija, vezana na pojmovanje in razumevanje uporabnika, še najbolj zasidrana v tradicionalnem modelu uresničevanja socialnega dela. Najdaljši proces je potreben pri spreminjanju in nastajanju novih pojmovnih predstav in konceptov. Tudi med svetovalnimi delavci se še najpogosteje pojavi prepričanje, da učenec potrebuje pomoč, tudi oskrbo in zavetje. Seveda je veliko bolj zaskrbljujoča pozicija, ko svetovalni delavec o vlogi učenca še ne razmišlja ali pa preprosto prevzame mnenje, ki ga učencu pripišejo drugi,

največkrat učitelji. Naslednja stopnja razmišljanja in delovanja pomeni učenca oskrbeti z informacijami in ga vzpodbuditi k aktivnemu sodelovanju. Ena sogovornica razmišlja še korak dlje: da je učenec zelo ozka in omejena vloga uporabnika in ga je v procesih pomoči nujno razširiti na njegov širši življenjski kontekst. Najbližje novemu pojmovanju učenca uporabnika predstavlja razumevanje učenca kot enakovrednega in izjemno pomembnega sogovornika.

Diagram 11.4: Pojmovanje in razumevanje uporabnika

Tri socialne delavke in socialni delavec so se približali zelenemu načinom uporabe metod dela, ki predpostavljajo projekte pomoči z učenci, vključevanje metod socialnega kulturnega dela in dodajanje moči socialno izključenim učencem ter delovni odnos z vsemi udeleženi v procesih pomoči in skupnega dela. Še veliko socialnega dela v šoli je orientiranega na delo s posameznikom in skupino. Krepi se delo na posameznih primerih ter snovanje načrtov pomoči dela znotraj učnih in vedenjskih težav ter sodelovanje vseh udeleženi.

Diagram 11.5: Pojmovanje in razumevanje uporabnika

	◀ Tradicionalni model	Konstruktivistični model ▶
1		neposredno delo z učenci, skupinami in postopno razvijanje projekta pomoči
2		dodajanje moči socialno izključenim učencem in uporaba metod socialnega kulturnega dela
3	delo s posameznikom in skupino v okviru predvidenih postopkov	
4		delo s posameznikom, posameznim primerom z vzpostavljanjem delovnega odnosa
5	delo s posameznikom, skupino in primerom	
6	delo s posameznikom, skupino, posameznim primerom	
7	delo s posameznikom in skupino	
8	delo s posameznikom in skupino	

Delovne naloge socialnih delavk in delavca je bilo brez težav moč razdeliti glede na delitev, ki jo predvidevajo programske smernice. V tem pogledu se je delovanje socialnega dela v šoli najbolj oddaljilo od tradicionalnega modela, ki predvideva predvsem odkrivanje in skrb za socialno-ekonomske stiske in reševanje zdravstvenega stanja učencev. Res je, da vse socialne delavke in delavec pokrivajo naloge socialno-ekonomskega položaja učencev in družin in s tem potrjujejo in nadaljujejo začetno poslanstvo socialnega dela v šoli. Vendar so se temu področju dela pridružila tista, ki jih predvidevajo Programske smernice svetovalnega dela. Niso pa delovne naloge enakomerno razporejene med predvidenimi področji dela. Področje dela, ki ga prav tako pokrivajo vse predstavljene socialne delavke in delavec, je poklicna orientacija. Ena socialna delavka je to področje še posebej razvila v model dela, ki temelji na dobrem in širokem sodelovanju različnih institucij na lokalni ravni. Sledi področje šolanja otrok in znotraj tega vodenje postopka vpisa šolskih novincev ter vpisovanje in izpisovanje učencev ob začetku ali med šolskim letom.

Socialno-ekonomske stiske učencev in družin, poklicna orientacija in šolanje učencev so tri področja svetovalnega dela, ki ga opravljajo vse predstavljene socialne delavke in delavec. Hkrati so to tista tri področja, ki so prisotna od samega začetka šolskega svetovalnega dela v šoli. Predstavljajo pričetek in zaključek šolanja posamezne generacije učencev na šoli ter od

začetka specifično socialno delavsko področje, to je skrb za socialno-ekonomski položaj učencev in njihovih družin. Toda postopki dela pri teh treh najpogostejših področjih dela socialnih delavk in delavcev so se skozi čas spreminjali. To gotovo dokazuje socialna delavka, ki je znotraj predvidenih postopkov izdelala svoj model poklicne orientacije.

Tem področjem dela sledi področje učenja in poučevanja, znotraj katerega pa socialne delavke in delavec navedejo že več različnih delovnih nalog. Tu se niso razvili posamezni predpisani in pričakovani postopki dela, zato so se razvile zelo različne oblike dela. To področje dela najpogosteje obsega koordinacijo dela otrok s posebnimi potrebami, ki je precej novo področje dela šolskih svetovalnih delavcev in vsebuje pripravo individualiziranih programov za učence. Temu sledi še neposredno delo z učenci, ki imajo učne težave, ter spremljanje učne uspešnosti učencev na šoli. Z devetletno šolo je nova delovna naloga znotraj tega področja koncept odkrivanja nadarjenih učencev, ki ga vodita ena socialna delavka in socialni delavec. Posamezne naloge pa se nanašajo še na učenje in pridobivanje učnih navad, na pripravo vsebin roditeljskih sestankov s tega področja ter koordinacijo medvrstniške učne pomoči.

Pri področju dela, ki se nanaša na šolsko kulturo, vzgojo, klimo in red, je zanimivo, da so socialne delavke v veliki večini prevzele vodenje šolskega parlamenta kot pomembno obliko preventivnega dela, ki se nanaša na celotno populacijo učencev in ne le na ranljivejše skupine. Med delovne naloge s tega področja sodi še vodenje prostovoljnega dela, različnih preventivnih vsebin znotraj dnevov dejavnosti, razrednih ur ter organizacija in koordinacija preventivnih vsebin s pomočjo zunanjih institucij.

Na področju telesnega, osebnega in socialnega razvoja so socialne delavke in delavec najprej izpostavili sodelovanje s šolsko ambulanto ob obveznih sistematičnih pregledih učencev ter oskrbo otrok ob različnih zdravstvenih težavah do prihoda staršev. Med preventivnim delom pa so izpostavili vodenje krožka RK, izpeljavo projekta Sadeži družbe, vodenje krožka za socialno izključene učence po metodah socialnega kulturnega dela in druge preventivne dejavnosti. Naslednje naloge s tega področja pa se nanašajo na spremljanje in vodenje učencev s težavami na vedenjskem in socialnem področju, ki so vključeni v svetovalne razgovore.

Področje razvojno-analitičnega dela predstavlja veliko sivo liso delovanja šolske socialne službe. Polovica socialnih delavk je v intervjujih hitro priznala, da se s tem področjem ukvarjajo zelo malo ali pa sploh ne. Pri drugi polovici se delovne naloge s tega področja nanašajo na sodelovanje pri organizaciji izobraževanja strokovnih delavcev, aktivno

sodelovanje pri projektu doseganja standardov kakovosti v vzgoji in izobraževanju, uvajanje spremljanja samoevalvacije ter začrtane vizije na šoli. Podobna primerjava pokaže, da tista polovica socialnih delavk in socialni delavec, ki se ukvarjajo tudi s področjem razvojno-analitičnega dela, dobro sodelujejo z vodstvom šole. To je povsem razumljivo, saj se naloge na tem področju močno dotikajo in prekrivajo tudi z nalogami vodstva. Na področju daljšega in skrbnega organizacijskega in vsebinskega razvoja šole je sodelovanje teh dveh podsistemov skoraj neobhodno.

Diagram 11.6: Pregled delovnih nalog

	◀ Tradicionalni model	Konstruktivistični model ▶
1	zastopana so vsa delovna področja, izostane razvojno-analitično delo	
2		zastopana so vsa delovna področja, izostane šolanje učencev
3	zastopana so vsa delovna področja, izostane razvojno-analitično delo	
4		zastopana so vsa področja dela, izostane področje šolske kulture, vzgoje, klime in reda
5		zastopana so vsa delovna področja, nobeno ne izostane, izstopajo pa druge naloge
6	zastopana so vsa delovna področja, izostane razvojno-analitično delo	
7	zastopana so vsa delovna področja, izostane razvojno-analitično delo	
8		zastopana so vsa delovna področja

Položaj razvojno-analitičnega področja dela v šolski svetovalni službi potrди tudi zadnje opazovano področje, ki se nanaša na sodelovanje z zunanjimi institucijami. Eni socialni delavki je uspelo razviti model poklicne orientacije z močnim povezovanjem z institucijami na lokalni ravni in s preventivnim delovanjem. Sicer pa teče zgolj ustaljeno medinstitucionalno sodelovanje, ki je z različnimi formalnimi postopki bolj ali manj predpisano. Dvema socialnima delavkama uspeva sodelovanje na preventivni ravni delovanja. Če je na šolski ravni svetovalnega dela razvojno-analitično področje slabo razvito, ne gre pričakovati, da bi bilo sodelovanje z zunanjimi institucijami razvito dlje od formalnih, bolj ali manj predpisanih protokolov, predvsem z namenom socialno-ekonomske oskrbe učencev in družin. Za sodelovanje z zunanjimi institucijami na ravni skupnega razvojno-analitičnega dela je potrebna predhodna razvojno-analitična naravnost in razpolaganje s sistematično

pridobljenimi podatki na šolski ravni. Takšni in tako pridobljeni podatki bi predstavljali osnovo za argumentirano nadaljnje širše sodelovanje in usklajevanje.

Diagram 11.7: Sodelovanje z zunanjimi institucijami

	◀ Tradicionalni model	Konstruktivistični model ▶
1	ustaljen način sodelovanja z zunanjimi institucijami z namenom socialno-ekonomske oskrbe učencev	
2		sodelovanje z lokalno skupnostjo na ravni preventivnega delovanja
3	ustaljen način sodelovanja z zunanjimi institucijami z namenom socialno-ekonomske oskrbe učencev	
4	ustaljen način sodelovanja z zunanjimi institucijami z namenom socialno-ekonomske oskrbe učencev	
5		sodelovanje z lokalno skupnostjo na ravni preventivnega delovanja in sodelovanje z različnimi predavatelji
6		dobro sodelovanje z lokalno skupnostjo na področju poklicne vzgoje in preventivnih vsebin
7	zgolj nujno sodelovanje z zunanjimi institucijami	
8		sodelovanje z lokalno skupnostjo na ravni preventivnega delovanja

Pri spremljanju lastnega enoletnega dela sem se močno osredotočila na organizacijsko in vsebinsko razporeditev delovnih nalog, ki jih predvidevajo Programske smernice, ter na povratno informacijo, ki sem jo pridobila po enoletnem uvajanju svetovalnega dela v enoti šole. Z obeh vidikov spremljanja svetovalnega dela na naši šoli je mogoče razbrati in prepoznati poslanstvo in vrednote šolske svetovalne službe na naši šoli. Bolj kot pravilni postopki in urejena dokumentacija je pri nas pomembna hitra, učinkovita in neposredna pomoč učencem in njihovim staršem ter podpora učiteljem pri reševanju različnih šolskih in včasih tudi domačih situacij. Ob tem pa je treba izpeljati tudi vse predvidene naloge znotraj delovnih področij. Poslanstvo je torej blizu servisnemu načinu dela, pri čemer je na vseh nivojih dela zaznati usmerjenost v sodelovanje, razvoj in odprtost za različne spremembe. Glede na dolgo tradicijo svetovalnega dela na šoli, ki je bilo tudi teoretično in vsebinsko spremljano, je položaj svetovalne službe utrjen in si učitelji in vodstvo šole danes ne predstavljajo delovanja šole brez nje. Z njo preprosto računajo. Učitelji jo razumejo kot podsistem, ki je bližje vodstvu, saj se tedensko srečujemo na delovnih sestankih. Na eni strani to pomeni skupno načrtovanje in analiziranje dela, na drugi strani pa je to tudi nevarnost, da učitelji svetovalne delavce povežejo s pozicijo moči in nadzora.

Notranja organiziranost naše svetovalne službe je zaradi velikosti in podvojenosti profilov (dve socialni delavki in dve psihologinji) zelo specifična in zato izjemno zanimiva. Ob uvajanju in eksperimentalnem spremljanju prvih svetovalnih timov sta bili na isti šoli zaposleni najprej psihologinja in za tem socialna delavka. Analiza intervjujev je pokazala, da je notranja organiziranost svetovalnih služb močno zakoreninjena v tradicionalni delitvi nalog in odgovornosti. Tudi pri nas je delitev precej jasna in ločena. Vendar pa je z uvedbo svetovalnega dela na vseh enotah šole v primerjavi s prejšnjo centralizirano ureditvijo prišlo do pomembnih kvalitativnih sprememb. Ravnateljica je razmišljala precej dolgoročno in strateško, saj bosta v letu 2010/2011 to postali dve samostojni šoli. Zaradi podvojenih profilov sva s kolegico psihologinjo, ki je tudi uvajala svetovalno delo na eni od enot šole, posamezna področja dela lahko poglobili in nadgradili (učenje in poučevanje, šolska kultura, vzgoja, klima in red, razvoj prostovoljnega dela), saj so osnovna področja dela ostala vodeno centralistično (socialno-ekonomske stiske, poklicna orientacija, šolanje učencev). To je bilo mogoče ob podpori vodstva in obeh kolegic.

Spremljanje lastnega dela in povratna informacija učiteljev pokazeta na vlogo socialne delavke, ki je podpora, pomoč, ki omogoči, da sodelujemo in skupaj delamo. Gre za vlogo, ki se nanaša na delo z učenci, učitelji in starši. Kolegica učiteljica je samokritično opozorila, da je bližina in dostopnost svetovalne delavke lahko tudi nevarnost, da bi učitelj svojo odgovornost prehitro preložil. Odmik od pozicije eksperta je torej očiten. Za to, da bi bilo sodelovanje vseh udeleženi v enaki meri zastopano, pa bo potrebno še nekaj sprememb v razumevanju medsebojne soodvisnosti in lastne odgovornosti vseh.

Pri svojem delu uporabljam paleto vseh predvidenih metod dela, od dela s posameznikom in skupino ter posameznim primerom do pripravljanja skupnih projektov pomoči in razvoja prostovoljnega dela. Takšna nadgradnja dela se je lahko razvila ob dejstvu, da sva zaposleni dve socialni delavki, kar je omogočila nova organizacijska oblika dela, ki je ŠSS približala učiteljem, učencem in staršem. Postopoma se tako razvija zavest o pomembnosti skupnega dela in v tem procesu krepitev naravnosti v napredek, v možne rešitve in dobre izide.

Ob spremljanju in opazovanju svojega dela zaznavam, da moje vsakdanje delo vključuje učenca kot odgovornega in aktivnega sodelavca. Še zdaleč pa ni takšno razmišljanje in ravnanje naša običajna šolska praksa in kultura. Strokovnim delavcem v šoli zmanjkuje znanja, poguma in pripravljenosti, da bi učence zares povabili, jih slišali in skupaj z njimi gradili znanje, usmerjali vzgojo in kulturo odnosov.

Sama sem največ časa in energije namenila področju učenja in poučevanja ter razvoju šolske kulture, vzgoje, klime in reda. Potrdi se, da so področja dela, ki imajo najbolj izdelano strukturo in so prisotna od začetkov šolskega svetovalnega dela (socialno-ekonomske stiske, poklicna orientacija, šolanje učencev), najpogosteje domena socialnega dela v šoli. Ostala predvidena področja dela in naloge znotraj svetovalne službe pa praviloma pokrivajo drugi profili. Na področju učenja in poučevanja se potrdijo zdajšnje razmere v šolski svetovalni službi: da je namreč v največji meri področje dela namenjeno učencem, ki so pridobili status učenca s posebnimi potrebami. Poglavitna naloga znotraj razdelka je koordinacija tega obsežnega dela. Sama sem lahko neposredno delala tudi z učenci, ki se srečujejo z učnimi težavami, a nimajo statusa otrok s posebnimi potrebami, ter sodelovala z učitelji in njihovimi starši. Področje dela sem razširila na preventivni del z učenjem učnih strategij in delovnih navad. Projekt pomoči učencem oddelka z nizkimi učnimi rezultati sva pripravila z razrednikom s pomočjo soočenja in sodelovanja vseh vpletenih. Kljub svojemu širšemu delovanju na področju učenja in poučevanja pa z lastnim delom prav tako potrjujem izostanek sistematičnega spremljanja učnega uspeha, predvsem pa vseh dejavnikov, ki vplivajo nanj. V preventivne oblike dela niso sistematično vključeni vsi učenci, ampak le posamezni oddelki.

Akutno razreševanje različnih konfliktnih šolskih situacij se je pokazalo kot osrednja dejavnost na področju šolske kulture, vzgoje, klime in reda, naravnost dela pa v sodelovanje vseh udeleženih v problemu ali situaciji. Nadgradnjo zgolj akutnemu odzivanju predstavlja vztrajno in dosledno preverjanje oblikovanih dogovor znotraj oblikovanega delovnega odnosa. Socialne delavke in delavec, ki so sodelovali v intervjujih, so izpostavili predvsem preventivne oblike dela na področju razvoja kulture, vzgoje in reda.

V opazovanem letu spremljanja svojega dela sta pomembni in zanimivi še dve področji mojega dela. Področje socialno-ekonomskih stisk učencev sem lahko nadgradila z vodenjem šolskega sklada, ki je s pomočjo staršev pridobival dodatna finančna sredstva za blažitev ekonomskih stisk družin naših učencev. Osnovne naloge tega področja pa je pokrila kolegica. Prav vsi intervjuvanci so poudarili, da jim zmanjkuje časa za opravljanje razvojnih in analitičnih nalog, in tudi pri svojem delu opažam to vrzel. Je pa vzpodbudno, da sem pričela s sistematičnim razvijanjem prostovoljnega dela učencev na šoli. V opazovanem letu je bila to razvojna naloga, ki je prerasla v stalno preventivno obliko dela z učenci, ki vpliva na razvoj kulture ter medsebojnega sodelovanja in sožitja.

Pri svojem delu sem z zunanjimi institucijami sodelovala zgolj na formalno predpisani ravni. Predpisanih formalnih oblik sodelovanja z institucijami je vedno več, zelo malo ali

pravzaprav nič pa ni sodelovanja na ravni skupnih razvojnih načrtov. Gre za resno pomanjkljivost, ki se kaže v širši družbeni neučinkovitosti. To pomanjkljivost sem pri svojem delu zelo hitro opazila. Potreben bo širši družbeni diskurz, razgrnitev stanja in načrtovanje konkretnih nalog za procesne in vsebinske spremembe na področju povezovanja in učinkovitega dela različnih institucij in organizacij.

Ključni problemi prehoda, na katerih je uresničevanje predvidenih konceptov dela lažje in tisti, kjer je to uresničevanje težje

Ključne probleme, ki so jih navedli socialne delavke in delavec v svojih izpovedih in sem jih zaznala tudi na podlagi lastnih delovnih izkušenj, ter mesto prehoda sem strnila v štiri vsebinske sklope:

- zakonske, organizacijske in materialne ter sistemske težave;
- upravno-administrativne zahteve v šoli;
- položaj šolskega svetovalnega delavca v sodelovanju z vsemi podsistemi v šoli;
- strokovni in vsebinski problemi.

Zakonski okvir šolsko svetovalno delo jasno opredeli kot strokovni organ šole in s sistemizacijo določi delovno mesto v vsaki osnovni šoli. To je temeljni zakonski in organizacijski okvir, ki omogoča razvoj delovnega področja ter uresničevanje poslanstva in konceptov dela. Se pa normativ za sistemizacijo delovnega mesta ne povečuje sorazmerno s količino in zahtevnostjo delovnega področja. S tem je v svetovalnih delavcih prisotna negotovost glede zaposlitve. V sklop organizacijskih, sistemskih in materialnih težav sodi tudi šolski ritem dela, ki je povsem podrejen programu vzgojno-izobraževalnega dela in znotraj njega urniku, kjer svetovalno delo nima zares enakovredno zagotovljenega časa za svoje delo in včasih tudi prostora ne. Tako je pogosto težko zagotoviti osnovno načelo dela, to je sodelovanje vseh, ki so v posamezni primer ali delo vpeti. Spremenjeni devetletni program osnovne šole z izbirnimi predmeti je še bolj posegel v obstoječi urnik, saj je še manj časa in prostora za razvijanje različnih oblik preventivnih in razvojno naravnanih dejavnosti. Stalne spremembe osnovnega šolstva v zadnjem desetletju predstavljajo težavo učencem in staršem ter povzročajo precejšnjo stisko učiteljem in svetovalnim delavcem.

Temu dejstvu sledijo upravno administrativne naloge, ki se množijo znotraj vseh predstavljenih delovnih nalog svetovalnih delavcev. Šola se je močno orientirala v vodenje

postopkov in protokolov po zelo upravni in tudi pravni poti. Ob tem je objektivno razumljivo, da zaradi tega očitno zmanjkuje časa za poglobljeno načrtovanje, za razvojno naravnost in evalviranje svetovalnega dela.

Težave navedejo v sklopu položaja, ki ga ima socialna delavka ali delavec v sodelovanju z vsemi šolskimi podsistemi, najprej izpostavijo, da svetovalne delavke in delavec zelo dobro vedo, kje je njihovo mesto in pozicija. Sami pravijo, da je težko vedno zagotoviti mesto »režiserja« in povezovalca, saj so pričakovanja udeleženih zelo različna, časovna omejitve pa vedno velika. Še večja je težava, ki se nanaša na dopolnjevanje delovnih obveznosti. Svetovalni delavec se tako v odnosu do sodelujočih znajde v različnih vlogah (učiteljica predmeta in svetovalna delavka, učiteljica OPB in svetovalna delavka). Usklajevanje ravni odnosa, pričakovanj in zahtev ni enostavno. Silno nehvaležna vloga nastopi v svetovalnem delu pri delu s starši, ko se nedvomno odkrijejo napake, storjene na strani zaposlenih. Na tem področju je še zelo veliko dela na razmejevanju vlog in odgovornosti znotraj delovnih kolektivov in se nanaša na položaj, vlogo in umeščenost šolske svetovalne službe v zgornjem poglavju.

Zadnji sklop težav in problemov zajema strokovne in vsebinske probleme, ki predstavljajo ključno točko prehoda k uresničevanju zelenih konceptov dela. Socialne delavke same izpostavljajo pomanjkljivo stalno izobraževanje in premalo stanovskega strokovnega povezovanja. Posledica tega dejstva je upad strokovne gotovosti, ki pripelje do nejasne strokovne identitete, in le še korak je do tega, kot pravijo posamezne sogovornice, da čutijo lastno strokovno negotovost, da doživljajo svoje delo le še situacijsko in akcijsko, da so izvrševalke zelo različnih nalog, tudi tistih, ki ne sodijo v svetovalno delo. »Spremenjene družbene spremembe so prinesle povsem nove pojave, ki jim glede na izkušnje, znanje in svojo naravnost nisem več kos,« prizna socialna delavka ob koncu svoje delovne poti. Ključno mesto, kjer je uresničevanje predstavljenih konceptov možno in lažje, je povezano prav z izobraževanjem socialnih delavcev, z njihovo strokovno rastjo in s tem povezano strokovno gotovostjo in kompetentnostjo. Prek celotne raziskave se kaže, da je strokovna gotovost odločilna za razvoj poklicne poti posameznega šolskega svetovalnega delavca. Posledično to vpliva na vlogo in razvoj šolskega svetovalnega dela, kjer pa je izjemnega pomena še odnos vodstva do svetovalnega delavca oz. svetovalne službe.

12 Sklepi in predlogi

Nastalo delo vsebuje kratek pregled razvoja šolskega svetovalnega dela s poudarkom na socialnem delu v šoli. V teoretičnem delu izpostavim temeljno teorijo socialnega dela in nove koncepte pomoči, pomembne za razvoj socialnega dela v šoli. V teoretičnem izhodišču predstavim tudi Programske smernice kot temeljni dokument šolskega svetovalnega dela, nato pa v raziskovalnem delu vlečem paralele med zapisanimi koncepti ter dejanskim uresničevanjem zapisanega v vsakdanji delovni sredini.

Osrednja tema raziskovalnega dela je realno stanje in delovanje današnjega šolskega socialnega dela. Predstavim ga s pomočjo dveh idealno tipskih modelov, ki predstavljata vsak svoj skrajni rob značilnega mesta in delovanja: tradicionalni model delovanja in konstruktivistični model. Potrdi se hipoteza, da se realno delovanje današnjega svetovalnega dela v šoli nahaja na prehodu med obema modeloma. Mesto prehoda pa se razlikuje glede na različne opazovane spremenljivke. Poslanstvo in vrednote današnje šolske svetovalne službe so močno usmerjene v skrb za urejeno šolsko dokumentacijo ter zagotavljanje vseh upravnih postopkov v skladu s predpisanimi protokoli in področno zakonodajo. To zahtevano in pričakovano stremljenje k upravno-formalni urejenosti dela nekatere socialne delavke in delavec nadgradijo z novimi koncepti stroke, na drugi strani pa posamezne socialne delavke svojo vlogo in umeščenost šolske svetovalne službe ohranjajo s servisne, ustrezljive ali celo nejasne pozicije. Pokazala se je pomembna korelacija med umeščenostjo šolske svetovalne službe v odnosu do različnih šolskih podsistemov in vodstvom šole oz. ravnateljcem ali ravnateljico. Socialne delavke in delavec, ki so prepoznali enakovreden odnos šolske svetovalne službe z vsemi šolskimi podsistemi, imajo z vodstvom enakopraven odnos in skupaj sodelujejo pri razvojnih nalogah šole, ki so sicer resna siva lisa delovanja današnje šolske svetovalne službe. V tradicionalnem modelu je bil pojem eksperta sinonim za šolsko svetovalno delavko, kar zelo nazorno v svoji raziskavi predstavi dr. Franc Pediček. Vloga, ki je bližje konstruktivističnemu modelu, je vloga tistega, ki skupaj z drugimi v šolski skupnosti rešuje kompleksne življenjske situacije, ki je povezovalac in vzpodbujevalec vseh sodelujočih v posameznem primeru sodelovanja. To je nakazana in preizkušena vloga socialnih delavk in delavca v šoli ter kaže možno razvojno pot. Zaskrbljujoča pa je vloga, ki zdrsne pod strokovno prepoznavnost, ko se socialna delavka ukvarja z nenehnim iskanjem lastne vloge in strokovne identitete. Takšen poklicni položaj sovpade s pomanjkanjem stanovske povezanosti in odsotnostjo supervizije kot ene od oblik strokovne in osebnostne rasti, ki pa je prav nobena

socialna delavka ali delavec ni omenil. Na področju razdelitve delovnih nalog se kaže, da so tri področja ostala v domeni socialnih delavk: socialno-ekonomske stiske, poklicna orientacija in šolanje učencev; se pa socialne delavke in delavec brez večjih težav prilagajajo novim delovnim nalogam. Področje delovnih nalog je področje, ki se je daleč najbolj približalo predstavljenemu modelu in ga vključujejo Programske smernice za šolsko svetovalno delo. Specifična izkušnja lastnega dela je potrdila dejstvo, da je posamezno področje dela moč nadgraditi, če si razbremenjen nekaterih obvezujočih in utečenih nalog. To je nujen pogoj za potrebno spremembo na področju razumevanja in pojmovanja uporabnika.

Perspektiva pogleda na uporabnika je ključna za spremembe, potrebne za približevanje konstruktivističnemu modelu razumevanja in delovanja svetovalnega dela v šoli. Učenca je treba zagledati kot možnega soustvarjalca v procesu učenja, ga povabiti, zares računati z njim in mu prek zaupane odgovornosti utrjevati kompetentnost.

Samo po sebi se ponuja izziv nadaljnjega raziskovanja, ki bi bilo usmerjeno v spremljanje dejanskega uresničevanja paradigmatike spremembe v odnosu med učencem in učiteljem, da bi znala in zmogla postati soustvarjalca v procesu učenja in pomoči. Kot pravi dr. Gabi Čaćinovič Vogrinčič: *»Ni nekaj vsakdanjega, da se sliši učenčev glas in se znanje soustvari.«* Da bi na naši šoli to postalo nekaj vsakdanjega, smo se v tem šolskem letu vključili v projekt Soustvarjanja učenja in pomoči učencem z učnimi težavami, ki ga vodi prav dr. Gabi Čaćinovič Vogrinčič. Tako skušamo ostati zavezani strokovnemu razvoju šolske svetovalne službe, ki jo je prav pred štirimi desetletji eksperimentalno uvedel in spremljal dr. Franc Pediček pod okriljem Pedagoškega inštituta.

Naj pričujoči zapis pripomore k spominjanju prehojene poti šolske svetovalne službe na slovenskem in negovanju neprecenljive strokovne dediščine socialnega dela v šoli.

13 Uporabljena literatura

1. Andersen, Tom. 1994. Reflection on Reflecting with Families. *Therapy as Social Construction*. London: Sage.
2. Bečaj, Janez. 2000. *Temelji socialnega vplivanja*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za psihologijo.
3. Bečaj, Janez. 2005. Svetovalna služba in sodobni pogledi na kakovost vzgojno-izobraževalnega dela. *Šolsko svetovalno delo*. 10 (3-4): 11-14.
4. Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji. 1995. Ljubljana: Ministrstvo RS za šolstvo in šport.
5. Bezić, Tanja. 2002. *Primerjalna analiza konceptov razvojnega in svetovalnega v osnovnem šolstvu*. Magistrska naloga. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za pedagogiko.
6. Bezić, Tanja. 2007. Svetovalna služba sedem let po sprejemu Programskih smernic za njeno delo. *Šolsko svetovalno delo* 12 (1-2): 3-10.
7. Čačinovič Vogrinčič, Gabi. 2003. Jezik socialnega dela. *Socialno delo* 42 (4-5): 199-203.
8. Čačinovič Vogrinčič, Gabi. 2002. Koncept delovnega odnosa v socialnem delu. *Socialno delo* 41 (2): 91-96.
9. Čačinovič Vogrinčič, Gabi. 2007. *Socialno delo z družino*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
10. Čačinovič Vogrinčič, Gabi. 2008. *Soustvarjanje v šoli: učenje kot pogovor*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
11. Čačinovič Vogrinčič, Gabi, Mešl, Nina. 2004. Šolska svetovalna služba: Odličen koncept, ki ga je potrebno uporabiti, razviti in predstaviti Evropi. Mednarodni strokovni posvet Šolska svetovalna služba pred izzivi Evropske unije. Žalec: *Zbornik prispevkov*. Ljubljana: Društvo šolskih svetovalnih delavcev.
12. Čačinovič Vogrinčič, Gabi, Kobal, Leonida, Mešl, Nina, Možina, Miran. 2005. *Vzpostavljanje delovnega odnosa in osebne stika*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
13. Vries de, Sjef., Buwkamp, Roel 1995. *Psihosocialna družinska terapija*. Logatec: Firis.
14. Flaker, Vito. 2003. *Oris metod socialnega dela: uvod v katalog centrov za socialno delo*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo: skupnost centrov za socialno delo Slovenije.

15. Govekar, Damijana. 1999. *Šolsko svetovalno delo: Različne oblike dela z učenci*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo. Diplomaska naloga.
16. Hofman, Lynn. 1994. A Reflexive Stance for Family Therapy. *Therapy as Social Construction*. London: Sage
17. Jurman, Bogdan. 1978. *Načrtovanje in uvajanje svetovalnega dela v osnovne šole: Delo šolskih svetovalnih delavcev*. Ljubljana: Pedagoški inštitut pri univerzi v Ljubljani.
18. Kalin, Jana. 2004. Sodelovanje učitelja in razrednika s svetovalno službo. *Šolsko svetovalno delo* 9 (3-4): 27-32.
19. Kroflič, Robi. 2002. Izbrani pedagoški spisi. *Vstop v kurikularne teorije*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
20. Lussi, Peter, 1990. Sistemski nauk v socialnem delu. *Socialno delo*, 29, (1-3):81-94.
21. Mesec, Blaž. 1995. *Poglavja iz metodologije raziskovanja v socialnem delu II: študijsko gradivo*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
22. Mesec, Blaž. 1998. *Uvod v kvalitativno raziskovanje v socialnem delu*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
23. Mesec, Blaž. 2002. *Kvalitativno raziskovanje*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
24. Mešl, Nina. 2005. Sodobni pristopi v socialnem delu v šoli: delovni odnos in izvirni delovni projekti pomoči. *Šolsko svetovalno delo* 10 (3-4): 15-20.
25. Milošević, Arnold, Vida, Poštrak, Milko. 2003. *Uvod v socialno delo*. Ljubljana: Študentska založba, edicija Scripta.
26. Nagode, Andreja, ur. 2008. *Koncept dela: Učne težave v osnovni šoli*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport.
27. Pediček, Franc. 1972. *Delovanje šolske svetovalne službe v osnovni šoli: dodatek*. Ljubljana: Pedagoški inštitut pri Univerzi v Ljubljani.
28. Pediček, Franc. 1974. *Organizacijsko-operativni model šolske svetovalne službe*. Ljubljana: Pedagoški inštitut pri Univerzi v Ljubljani.
29. Pediček, Franc. 1992. *Pedagogika danes*. Poglavja za antropološko snovanje slovenske pedagogike. Maribor: Založba obzorja.
30. Pediček, Franc. 1998. *Ob prenovi šole*. Kritični Pedagoški pogledi. Ljubljana: Jutro.
31. Poštrak, Milko. 2003. Kaj posebnega lahko ponudi socialno delo pri delu z mladino. *Šolsko svetovalno delo* 8 (3-4): 26-33.
32. Privošnik, Nataša, Urbanc, Klara. 2009. Svetovalna služba v spremembah vzgoje in izobraževanja. *Sodobna pedagogika* 60 (1): 410-419.
33. Programske smernice. 1999. *Svetovalna služba v osnovni šoli*. Ljubljana: Nacionalna kurikularna komisija.

34. Pšunder, Majda ur. 2006. *Razrednik in starševstvo*. Ljubljana: Supra.
35. Resman, Metod. ur. 1999. *Svetovalno delo v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
36. Saleebey, Denis. 1997. *The Strength Perspective in Social Work Practice*. New York: Longman.
37. Šolsko svetovalno delo: tematska številka. 2002. 7 (3-4).
38. Ustava Republike Slovenije. Ur. l. RS 33/91 (28. december 1991)
39. Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja UPB5. Ur. l. RS 16/2007 (23. februar 2007)
40. Zakon o osnovni šoli. Ur. l. RS 12/1996 (29. februar 1996).
41. Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o osnovni šoli. Ur. l. RS 102/2007 (9. november 2007).
42. Zbornik študijskih skupin šolskih svetovalnih delavcev: šolsko leto 1999/2000. 2001. Ljubljana: Zavod republike Slovenije za šolstvo.

14 Dodatki

14.1 Dodatek A: Vprašalnik za strokovne delavce

Ob skupnem snovanju vzgojnega načrta vas prosimo za odgovore na naslednja vprašanja.

1. S katerimi težavami se pri vzgoji učencev najpogosteje srečujete?

2. Glede na našete težave razmislite in zapišite, kaj bi pri našem skupnem delu lahko še izboljšali, so kakšne oblike dela ali sodelovanja še neizkoriščena.

3. Katere so tiste vrednote, ki bi jih morali po vašem mnenju še posebej poudarjati in vzgajati v šoli?

4. V spodnji prostor vpišite čim več prednosti in pomanjkljivosti, ki jih ob opravljanju svojega dela opazate na naši šoli.

PREDNOSTI:

POMANJKLJIVOSTI:

14.2 Dodatek B: Analiza mojega dela

14.2.1 Učenje in poučevanje

14.2.1.1 Delo z učenci

<p>a. <u>pomoč</u>: neposredna pomoč posameznim učencem pri načrtovanju domačega dela za šolo in pridobivanju učnih navad; neposredna pomoč učencem pri vključevanju v projekt pomoči na CSD in skrb za sodelovalni odnos med šolo in CSD; preverjanje z učencem skupaj oblikovanega načrta za domače delo; ob prešolanju učenca je ostala ena ura individualne pomoči nerazporejena in smo jo dodelili učenki 5. razreda, ki ima velike učne težave pri matematiki; uredila sem spoznavno uro za učenko in učiteljico individualne učne pomoči; klic staršem učenca, ki že štirinajst dni ni prinesel izpolnjenega formularja o izbirnih predmetih in za seznanitev o možnosti popravljanja nezadostne ocene; učenca peljala na učno pomoč na CSD; spremljanje učenca z oblikovanim načrtom domačega dela; sodelovanje pri izpeljavi NPZ (trije delovni dnevi); odpeljala učenca na učno pomoč na CSD; odpeljala učenca na učno pomoč na CSD; obvestila učenca o naknadnem roku NPZ; pogovor z učencem, ki hodi na učno pomoč na CSD in mu predala žetone; dva učenca pisala test v moji pisarni; z učencem osmega razreda oblikovanje načrta učenja v popoldanskem času, saj je pri šolskem delu močno popustil, za pomoč je prosila tudi mama;</p>	<p>neposredna pomoč učencem pri učenju in organizaciji učenja;</p> <p>koordinacija učne pomoči učencem; skrb za sodelovalni odnos v projektu učne pomoči;</p> <p>intervencija ob učenčevem neuspehu;</p> <p>konkretna akcija pomoči;</p> <p>vzpostavljanje stika s starši ob učenčevem učnem neuspehu in ne vrnjenem obvestilu o uspeh,</p> <p>pomoč in podpora učencema in učiteljici v časovni stiski ob konferenčnem obdobju;</p> <p>obvestilo o roku popravnega izpita; priskrbel materialno pomoč za podporo dodatnemu učenju učencu s popravnim izpitom; prostorska v časovni stiski s pisanjem testa neposredna pomoč pri učenju in organizaciji učenja</p>
<p>b. <u>razvojne in preventivne dejavnosti</u>: vsebinsko vodenje ur oddelčne skupnosti na temo kako se učiti v petih razredih; za štiri razreda po 5 šolskih ur (10 ur), predstavitev namena in poteka NPZ (nacionalno preverjanje znanja) v dveh oddelkih devetega razreda;</p>	<p>preventivna dejavnost na področju učenja za učence</p> <p>aktivno sodelovanje pri izpeljavi NPZ (nacionalno preverjanje znanja);</p>
<p>c. <u>načrtovanje in evalvacija</u>: glede na izoblikovane kriterije v septembru določimo število učencev, ki bodo deležni učne pomoči ali pa dodatne strokovne pomoči; učencem in njihovim staršem predstavila to obliko dela; svetovalni delavki ostaneva koordinatorici preko celega šolskega leta, poročilo učne pomoči</p>	<p>strokovna ocenitev potreb po učni pomoči;</p> <p>koordinacija in skrb za sodelovalni odnos med vsemi udeleženi v projektu učne pomoči; poročilo učne pomoči in načrt za prihodnje šolsko leto;</p>

14.2.1.2 Delo z učitelji

<p>a. <u>pomoč</u>: nadomeščanje odsotnih učiteljic in učiteljev po eno šolsko uro (10 ur v šolskem letu); spremstvo na dveh športnih dnevih; načrtovanje dela z razrednikom 5. razreda v katerem so se pojavili slabi učni rezultati; pomoč učiteljici pri učenju s hudimi čustvenimi težavami, ko ni zmogel sprejeti, da</p>	<p>neposredna pomoč pri osnovni organizaciji pouka-drugo delo</p> <p>na prošnjo učitelja pripraviva načrt spremljanja razreda in sodelovanja s starši;</p> <p>pomoč učiteljici in podpora učencu s čustvenimi</p>
--	---

<p>namesto matematike ura nadomeščanja; učiteljica sporoči, da učenka ne želi obiskovati dodatne strokovne pomoči v času pouka (pogovor z učenko, z obema učiteljicama, kasneje pokliče tudi mama, izkaže se, da je nesporazum in napetost med učiteljico slo. jezika in učiteljico dodatne strokovne pomoči) kljub tej razjasnitvi učenki je vztrajala, da ne želi izostati pri uri slovenskega jezika, skupno iskanje ustrežnejšega časa tako za učenko kot tudi za učiteljico; pomoč pri pisanju zaključnega testa z namenom zagotoviti enake pogoje vsem učencem učiteljica individualne učne pomoči pove, da učenec pouka ne želi več obiskovati, določiva čas, ko se bomo skupaj z učencem pogovorili v čem je težava, da učenec pomoč zavrača;</p>	<p>težavami;</p> <p>razreševanje organizacijske in odnosnega problema na ravni učiteljic, ki vpliva tudi na učenko, ki je deležna individualnega. pouka;</p> <p>razgrnitev konfliktne situacije in iskanje rešitve za vse udeležene</p> <p>pomoč in podpora pri ocenjevanju znanja – podpora učitelju;</p>
<p>b. <i>razvojne in preventivne dejavnosti</i></p>	
<p>c. <i>načrtovanje in evalvacija:</i> razporeditev ur individualne učne pomoči in dodatne strokovne pomoči učiteljem, ki bodo te ur izvajali, skupaj z učitelji načrtujemo delo za posameznega učenca; pomembni člani strokovne skupine za učence s posebnimi potrebami so učitelji, ki izvajajo dodatno strokovno pomoč, skupaj oblikujemo individualiziran učni program; sklic strokovnih skupin za učence s posebnimi potrebami ob prvem ocenjevalnem obdobju; strokovna skupina za učenca s posebnimi potrebami ob konferenčnem obdobju ; aktivno sodelovanje na vseh šestih ocenjevalnih konferencah telefonski klic staršem učenca, ki se redno izogiba pouku izbirnega predmeta; sodelovanje na ocenjevalni konferenci-razredna stopnja; so</p>	<p>strokovno sodelovanje in načrtovanje ind. učne pomoči in dodatne strokovne pomoči;</p> <p>koordinacija strokovnih skupin za integrirane učence;</p> <p>koordinacija učne pomoči in neposredno razreševanje težav;</p> <p>aktivna udeležba na devetih ocenjevalnih konferencah (razredna, predmetna stopnja); obvestilo staršem učenca, ki redno izostaja pri pouku izbirnega predmeta;</p>

14.2.1.3 Delo s starši

<p>a. <i>pomoč:</i> govorilne ure s starši otrok s posebnimi potrebami z namenom spremljanja uresničevanja individualiziranega programa, otrokovega napredka in počutja ter ovrednotiti naše sodelovanje; sestanek s starši učenca s posebnimi potrebami, kjer prihaja do silnega razkoraka med otrokovimi zmožnostmi in zahtevami našega programa; srečanje z mamo, ki želi pričeti s postopkom za usmeritev učenca v ustrežnejši program; srečanje z mamo, ki tudi želi pričeti s postopkom za usmerjanje; pogovor z mamo učenca, kjer se izvajanje dodatne strokovne pomoči ustavlja na upravni ravni postopka; pogovor s starši, ki želita pričeti s postopkom za usmerjanje učenca v ustrežnejši program; zadržala očeta in mamo do prihoda ravnateljice in šolske psihologinje, ki pa sta imeli še pred s starši tim na MHO z zunanjimi strokovnjaki, saj je položaj učenca s posebnimi potrebami zelo specifičen, oče se zelo redko odzove, zato je tako pomembno, da sem ga uspela zadržati do prihoda sodelavk; vabilo staršem za že načrtovano srečanje z</p>	<p>dejavno spremljanje in sodelovanje starši, ki imajo otoka s posebnimi potrebami;</p> <p>razreševanje kompleksnega šolskega primera, ki se nanaša na integracijo otrok s posebnimi potrebami;</p> <p>svetovalni in upravni del postopka integracije;</p> <p>konkretna pomoč staršem pri razreševanju težav na ravni upravnega postopka integracije; posredovanje osnovnih informacij o postopku integracije;</p> <p>konkretna podpora skupnemu prizadevanju za sodelovanje z obema staršema pri razreševanju zelo zahtevne in kompleksne učenčeve situacije;</p> <p>vztrajno in dosledno sodelovanje s starši;</p>
--	--

<p>namenom spremljanja šolskega dela njihovega otroka; razgovor s starši, ki so bili pisno vabljeni; po razširjenem timu v Svetovalnem centru, še srečanje s starši učenca, ki ima specifične učne težave; govornilne ure skupaj z razrednikom za učence petega razreda; srečanje s starši ob izročitvi vzgojnega ukrepa; pogovor s starši ob prešolanju učenke na šolo s prilagojenim programom; telefonski klic staršem učenca, ki redno izostaja od pouka pri izbirnem predmetu.</p>	<p>razširjeno sodelovanje s starši;</p> <p>sodelovanje s starši ob izročitvi vzgojnega ukrepa;</p> <p>razširjen sestanek z učitelji in starši z namenom pomagati učencem, do boljši učnih navad in s tem učnih rezultatov;</p> <p>obvestilo staršem o izostajanju od pouka;</p>
<p>b. <i>razvojne in preventivne dejavnosti:</i> roditeljski sestanki na temo učenja in kako se učiti (izpeljala sem ju v dveh četrth razredih);</p>	<p>enkratna preventivna dejavnost za starše;</p>
<p>c. <i>načrtovanje in evalvacija:</i> predstavitev in sodelovanje pri pripravi individualiziranega vzgojno- izobraževalnega programa; razširjen roditeljski sestanek v 5. razredu zaradi silno slabih učnih rezultatov, ki so povezani tudi s slabimi učnimi navadami, slabo razredno klimo, moja vloga je bila predstaviti vzgojni načrt dela z oddelkom do konca šolskega leta; sodelovanje na sestanku sveta staršev;</p>	<p>načrtovanje dela s starši za posameznega učenca;</p> <p>predstavite problemov in priprava skupnega načrta za reševanje težav ter predstavitev mojega deleža, kot svetovalne delavke;</p>

14.2.1.4 Delo z vodstvom

<p>a. <i>pomoč:</i> skupni razširjeni sestanek s starši v petem razredu, kjer je silno padel učni uspeh v oddelka</p>	
<p>b. <i>razvojne in preventivne dejavnosti</i></p>	
<p>c. <i>načrtovanje in evalvacija:</i> ravnatelj in pomočnici prepustijo organizacijo in delitev individualne učne pomoči in dodatne strokovne pomoči svetovalnim delavkam kot koordinatorkam, se vključijo, ko se učiteljica z razporeditvijo ne strinja, nezadovoljstvo preraste v konflikt na odnosni ravni in postane tudi čustveno močno obarvan ; načrtovanje pouka za učence se spremeni v ukvarjanje z našo notranjo organizacijo, z načini reševanja konfliktov in našimi odnosi; skupni razširjeni sestanek s starši v petem razredu, kjer je silno padel učni uspeh v oddelka</p>	<p>vodstvo prepusti del organizacijske in vsebinske ravni poučevanja;</p> <p>konfliktna situacija na organizacijski ravni preraste v napetost v odnosih, ki povzročijo porabo časa in energije za ukvarjanje samih s seboj</p> <p>skupni delovni sestanek vseh vpletenih z namenom členitve in priprave skupnega načrta pomoči;</p>

14.2.1.5 Delo z zunanjimi institucijami

<p>a. <i>pomoč:</i> preverjanje in ugotavljanje, kje se ustavlja postopek preverjanja odločbe učenca, ki se je k nam prešolala in ne moremo izvajati dodatne strokovne pomoči; povezava z bolnišničnim oddelkom v Stični kamor je bil sprejet naš učenec; pridobivanje informacij o postopku usmerjanja učenca za katerega so starši podali zahtevek za začetek postopka o usmerjanju, težave v postopku so nastopile zaradi stalnega bivališča in težav s prevozom, ki jih ima družina omenjenega učenca; prošnja na Ministrstvo za šolstvo in šport za dodatno sistematizirane ure za izvajanje dodatne strokovne pomoči; tim za učenca, ki ga spremljamo skupaj s CSD; ponovni tim s CSD</p>	<p>Zavod za šolstvo: reševanje upravnega postopka pri prešolanju otroka s posebnimi potrebami;</p> <p>Bolnišnica Stična: sodelovanje z bolnišničnim oddelkom, kjer je hospitaliziran naš učenec;</p> <p>MOL: iskanje pomoč pri zagotavljanju vseh pravic z naslova integracije otrok s posebnimi potrebami;</p> <p>MŠŠ: administrativno delo pri zagotavljanju pravic učencem z naslova integracije otrok s posebnimi potrebami;</p> <p>Srednja šola: dogovor o možnostih šolanja našega učenca;</p>
--	--

<p>za našega učenca; dogovor s svetovalo delavko na srednji poklicni šoli za učenca, ki bo imel popravne izpite; nastopile so težave pri zagotavljanju in uresničevanju individualiziranega učno-vzgojnega programa za učenca s posebnimi potrebami, prišlo je do razhajanja med učiteljem, defektologinjo in starši, za razreševanje nastalih težav smo prosili tudi strokovno sodelavko Svetovalnega centra, kjer je učenca že vrsto let v obravnavi; pisanje osnutka poročila za učenca ob preverjanju ustreznosti usmeritve, zapis celotnega poročila za učenca; pisanje poročilo za učenca ob zahtevku staršev za začetek postopka o usmeritvi; ponovno srečanje s strokovno sodelavko s Svetovalnega centra in našo defektologinjo o uresničevanju individualiziranega programa za učenca s posebnimi potrebami, starši so vztrajno nezadovoljni in se pogosto obrnejo na Svetovalni center;</p>	<p>Svetovalni center: iskanje zunanje pomoči in podpore</p> <p>Zavod za šolstvo: pisanje poročila za učenca ob preverjanju ustreznosti usmeritve;</p> <p>Svetovalni center: ponovno srečanje z zunanjo sodelavko o uresničevanju ind.vzgojno - izobraževalnega programa:</p>
<p>b. <i>razvojne in preventivne dejavnosti</i></p>	
<p>c. <i>načrtovanje in evalvacija:</i> sodelovanje z zunanjo učiteljico, ki pripravlja poročilo o učencu s posebnimi potrebami ob preverjanju ustreznosti njegove usmeritve za strokovno komisijo; zapis poročila o učenki s posebnimi potrebami z namenom preverjanja ustreznosti usmeritve za Zavod za šolstvo (zapisali skupaj z razredničarko); sodelovanje z učiteljico, ki pripravlja strokovno poročilo za komisijo ob preverjanju odločbe; pisanje šolskega poročila za Mladinski dom Jarše ob prešolanju našega učenca v njihovo ustanovo; tim v Svetovalnem centru za učenca, ki ima specifične učne težave; pisanje poročila za učenca ob preverjanju ustreznosti usmeritve; pisanje poročila za učenca s posebnimi potrebami ob preverjanju ustreznosti usmeritve za Republiški zavod za šolstvo; pisanje poročila za učenca ob preverjanju ustreznosti usmeritve (dva delovna dneva); osebno sodelovanje z učiteljico, ki sodeluje v strokovni komisiji ob preverjanju ustreznosti usmeritve za naša dva učenca; tim na CSD za našega učenca devetega razreda; zapis poročila o učencu s posebnimi potrebami ob preverjanju ustreznosti usmeritve;</p>	<p>Komisija za usmerjanje otrok s posebnimi potrebami: sodelovanje z učiteljico, ki je član komisije za našega učenca;</p> <p>Zavod za šolstvo: pisanje poročil za naše učence ob preverjanju ustreznosti usmeritve;</p> <p>Mladinski dom Jarše: pisanje poročila za našega učenca ob prešolanju;</p> <p>Svetovalni center: tim za učenca, ki je v njihovi obravnavi;</p> <p>CSD: tim za učenca, ki je tudi v njihovi obravnavi;</p>

14.2.2 Šolska kultura, vzgoja, klima in red

14.2.2.1 Delo z učenci

<p>a. <i>pomoč:</i> razreševanje vedenjskega incidenta z učencem, telefonski pogovor z mamo učenca, ki so mu v petek poškodovali bundo (raziskovanje, zbiranje informacij vseh vpletenih, načrtovanje ukrepanja in obveščanje staršev), prevzela učenca po resnem vedenjskem izstopanju v razredu; učenke</p>	<p>akutno reševanje vedenjske težave; razreševanje težav povezanih s poškodovano bundo učenca;</p> <p>akutno reševanje vedenjske težave v razredu;</p>
--	--

<p>sedmega razreda so prišle potožit zahtevno in že kar neznosno sodelovanjem z učencem s posebnimi potrebami, ki ima hude čustvene motnje in zelo pogosto moti pouk, dejale so da ga imajo preprosto dovolj; jutranje srečanje z učencem, ki ima vedenjske težave in imava dogovor, da skupaj načrtujeva šolsko dopoldne, ob koncu pouka ga pregledava; raziščem dogajanje okrog kraje avtomobilskih tablic in kepanje starejšega človeka; akutno sodelovanje z učencema, ki sta resno ogrožala varnost mlajšega vrstnika, klic staršem in hitro in akutno ukrepanje glede na vse korake, ki smo jih že naredili; razširjen razgovor s temi učenci in njihovimi starši ob tem, ko so učenci prišli na šolski ples vinjeni in povzročali težave s svojim vedenjem, dogovor o posledicah in spremljanju učencev z naše strani in strani staršev; pogovor z učenci na katere je opozoril varnostnik z domnevo, da gre za nadlegovanje učenke 9. razreda, po obisku policistov se je vsul plaz učencev v 9. razredu, ki so sporočili vse kraje, ki so se zgodile v zadnjih dveh mesecih; preverjanje podpisov, ki smo jih zapisali v obvestila staršem; pogovor z učencem, ki je ponaredil podpis mame na vzgojnem ukrepu;</p>	<p>pritožba učenk zaradi sošolca, ki pogosto moti pouk;</p> <p>jutranje načrtovanje dneva z učencem z vedenjskimi težavami ter popoldanski pregled;</p> <p>raziskovanje domnevne kraje naših učencev;</p> <p>akutno razreševanje ob resnem vrstniškem nasilju;</p> <p>razreševanje in ukrepanje ob kršenju šolskih pravil na plesu; dogovor o posledicah in nadaljnjem spremljanju učencev</p> <p>razgovor z učencem o domnevnem nasilju nad vrstnico; pogovor z domnevno žrtvijo</p> <p>učenci sporočili številne kraje na šoli;</p> <p>preverjanje posledic šolskega ukrepa;</p> <p>razgovor z učencem ob resnem kršenju šolskih pravil;</p>
<p>b. <u>razvojne in preventivne dejavnosti</u>: izvedba dneva dejavnosti na temo medčloveških odnosih v obdobju odraščanja, izpeljava dneva dejavnosti na temo Medčloveških odnosov v obdobju odraščanja; sodelovanje na šolskem parlamentu; razredna ura v četrtem razredu o tem kako razreševati konflikte; vodenje ure oddelčne skupnosti v petem razredu na temo iskanja dobrih lastnosti na sebi in drugem;</p>	<p>dan dejavnosti – medčloveški odnosi;</p> <p>prispevek na šolskem parlamentu;</p> <p>razredne ure- kako reševati konflikte</p> <p>razredna ura – krepitev lastne samopodobe</p>
<p>c. <u>načrtovanje in evalvacija</u>: načrtovanje spremljanja in preverjanja dogovora z učenci po izročitvi vzgojnih ukrepov,</p>	<p>dosledno spremljanje sklenjenih dogovor z učenci; umestitev vzgojnega ukrepa v sodelovanje in spremljanje učenca</p>

14.2.2.2 Delo z učitelji

<p>a. <u>pomoč</u>: šolski varnostnik me obvesti o vedenjskem incidentu učenca 9. razreda, nadomeščanje odsotnega učitelja, ki je razreševal skupaj z ravnateljico, šolsko psihologinjo in starši težave s poučevanjem učenca s posebnimi potrebami(4 šolske ure); razredna učiteljica sporočila, da so ji učenci sporočili o kraji avtomobilskih tablic, o kepanju starejšega človeka in da so prepoznali učence predmetne stopnje; sestanek z učitelji razredniki o premestitvi učenca z razreda v razred, ki je posledica vzgojnega ukrepa in ena od možnosti razrešitve učenčevih težav; učiteljica in vzgojiteljica sporočita o vedenjskih posebnostih učencev prvega razreda, ki jih imata v razredu; načrtovano sodelovanje z učencem, ki je sodeloval pri resnem ogrožanju varnosti mlajšega učenca; pogovor z učiteljico o izreki vzgojnega ukrepa</p>	<p>razreševanje vedenjskih težav v 9. razredu;</p> <p>podpora razreševanju kompleksnega šolskega problema;</p> <p>raziskovanje kraje;</p> <p>sodelovanje z učitelji ob vzgojnem ukrepanju;</p> <p>spremljanje in sodelovanje z učiteljicami prvih razredov ob vedenjskih posebnostih;</p> <p>sodelovanje z razrednikom učenca, ki je resno ogrožal varnost mlajšega učenca;</p> <p>na pobudo učitelja sodelovala na roditeljskem sestanku;</p> <p>skupni dogovor z razredniki 9. razreda glede težav na</p>
--	---

<p>kot posledici ogrožanja varnosti mlajšega vrstnika in načrtovanje sodelovanja s starši; sodelovanje na roditeljskem sestanku v tretjem razredu, kjer se pojavljajo vedenjske in učne težave; sestanek z razredniki 9. razreda glede težav na dnevu dejavnosti; klic po pomoči učiteljice v 5. razredu zaradi vedenjskih težav učenca in vztrajno prihajanje večine učencev brez domače naloge; pomoč so poiskali učenci, ker v razredu ni in ni bilo miru in učenke niso mogle predstaviti pripravljenega plakata; učitelj prišel sporočit skrajno neprimerno vedenje učenca s posebnimi potrebami na bazenu prejšnji dan; pogovor z razrednikom petega razreda o pripravi na govornilno uro; razreševanje akutne razredne vedenjske situacije; pomoč učiteljici pri razreševanju težav učenca, ki ga iz skupine izločajo</p>	<p>dnevu dejavnosti; pogovor z učenci 5.razreda povezan z njihovimi šolskimi obveznostmi na pobudo učiteljice; razreševanje razredne nediscipline na pobudo učencev; roditeljski sestanek-vedenjske in učne težave sporočilo učitelja o vedenju otroka s posebnimi potrebami na bazenu prejšnji dan; razreševanje akutnih vedenjskih težav; izločanje učenca iz socialne sredine</p>
<p>b. <u>razvojne in preventivne dejavnosti</u></p>	
<p>c. <u>načrtovanje in evalvacija</u></p>	

14.2.2.3 Delo s starši

<p>a. <u>pomoč:</u> izročitev vzgojnega ukrepa učencu in staršem, svetovalni razgovor z mamo, ki je iskala pomoč za svojega sina glede učnih navad in vedenjskih odstopanj, ki jih mama opaža predvsem doma (dogovor o sodelovanju skupaj s sinom, oblikovanje skupne definicije problema, načrt in spremljanje dela); načrtovano srečanje s starši in učencem (vztrajno krši šolska pravila, vzbuja pozornost z nasilnim in izziivalnim vedenjem, se izmika pouku) z namenom seznanitve staršev s ponavljajočim vedenjem, s preverjanjem dogovor, ki ne držijo in skupno različnih možnosti za razrešitev težav in učenčevega položaja; s starši in učencem na skupnem načrtovanem srečanju ocenili učinek vzgojnega ukrepa in pregled načrtovanega dela; izročitev vzgojnega ukrepa ravnatelja učencu in staršem (moja vloga, predstavitev dela in sodelovanja z družino do omenjenega prekrška in že oblikovan načrt dela v prihodnje); razgovor z mamo učenca devetega razreda, ki pričel izostajati od pouka, pogosto pouk moti in nabirajo se mu negativne ocene; razgovor s starši in učencem, kjer smo zaradi stopnjevanja vedenjskih težav predlagali prešolanje in s tem zamenjavo okolja in reševanje tudi novo nastale družinske situacije; ponovno srečanje s starši in učencem s katerimi intenzivno iščemo poti razrešitve nastale zahtevne situacije; klic mame, da se bo učenec prešolal na drugo šolo; roditeljski sestanek za starše tretjega razreda, zaradi vedenjski in učnih težav; pogovor z mamo učenca, ki je v petem razredu pričel sistematično izostajati od pouka pri posameznih urah določenega predmeta; individualni svetovalni razgovor z mamo in učencem ob šolskem neuspehu; individualni</p>	<p>izročitev vzgojnega ukrepa; svetovalni razgovor z mamo; svetovalni razgovor s starši; dosledno sodelovanje s starši; izročitev vzgojnega ukrepa skupaj z ravnateljico; razgovor s starši ob učenčevem izostajanju od pouka; dosledno in vsakodnevno sodelovanje s starši učenca, ki vztrajno in stopnjevano krši šolska pravila in kliče po pomoči; svetovalni razgovori z učenci, starši in učitelji roditeljski sestanek za starše ob nastalih težavah pogovor z mamo učenca, ki je pričel izostajati od pouka</p>
--	---

svetovalni razgovor s celotno družino	svetovalni razgovor s celotno družino
b. <u>razvojne in preventivne dejavnosti</u>	
c. <u>načrtovanje in evalvacija:</u> načrtovanje in spremljanje dela z učencev, ki so prejel vzgojni ukrep in mesečno sodelovanje in preverjanje dogovor s starši	načrtovano spremljanje učencev in sodelovanje s straži ter preverjanje sklenjenih dogovorov

14.2.2.4 Delo z vodstvom:

a. <u>pomoč:</u> klic ravnateljici, da je mama učenca, ki ga intenzivno spremljamo, sporočila, da bo s ponedeljkom pričel obiskovati drugo šolo; ravnatelj mi sporoči, da je omenjeni učenec pred šolo in vzbuja pozornost s kajenjem; ponovni skupni sestanek z učencem in očetom, s katerim intenzivno sodelujemo v zadnjem mesecu, dogovor o poskusu prešolanja v kraj, kamor se je po ločitvi preselil oče; sestanek ob koncu delavnika ponovimo, saj so starši in mi navezali stike tako CSD kot tudi s šolo, na katero naj bi bil učenec dokončno prešolan; po razrešitvi te zapletene situacije z učencem je ravnatelj začutil potrebo, da se enkrat tedensko sestanemo on, pomočnici in svetovalne delavke;	sodelovanje vzpostavili v najbolj zahtevnem primeru predlog skupnega sodelovanja po razreševanju zahtevne in kompleksne šolske situacije
b. <u>razvojne in preventivne dejavnosti</u>	
c. <u>načrtovanje in evalvacija:</u> poročilo za letno delovno poročilo	poročilo za letno delovno poročilo šole

14.2.2.5 Delo z zunanjimi institucijami:

a. <u>pomoč:</u> razširjen tim za učenca, ki se je prešolal v novo okolje, tim smo sestavljali vsi, ki smo bili vpleteni v razreševanje na naši šoli (ravnateljica, šol.psihologinja, soc delavka, šol. psiholog nove šole, socialna delavka s CSD, ki se je na koncu vključila v razreševanje primera; ponedeljek zjutraj smo opazili številne grafite na šolskem poslopju, zapis poročila pristojni policijski enoti in policistu, ki je odgovoren za naš šolski okoliš; razgovor s policisti, ki so raziskovali krajo mobilnega telefona, ki so jo starši prijavili na policijski postaji; zapis poročila na Policijsko postajo o vseh navedenih krajah, ki so jih učenci sporočili; obisk policista glede na moje zadnje poslano poročilo; pogovor s socialno delavka s CSD, ki spremlja že vrsto let družino našega učenca, ki je v devetem razredu in živi v socialno zelo neurejeni družini, kjer se razmere še zaostrujejo; razširjen tim za učenca devetega razreda s CDS in socialno delavko MHO, načrt šolske podpore pri učenju, tesna povezava z učno pomočjo na CSD in sodelovanjem vsem, ki družino spremljamo; klic s CSD o učencu za katerega sta se starša po pomoč obrnili k njim in želijo tudi sodelovanje s šolo; tim na CSD za učenca devetega razreda, družino že več let spremljajo;	CSD in druga OŠ: razširjeni tim ob prešolanju učenca; Policija: zapis o poškodovanju šolske lastnine; Policija: razgovor o kraja na šoli; CSD: sodelovanje o domnevni ogroženosti naše učenke; CSD in MHO: oblikovanje širše pomoči in podpore učencu in družini; CSD: spremljanje učenca;
b. <u>razvojne in preventivne dejavnosti</u>	
c. <u>načrtovanje in evalvacija:</u> razširjen tim s	

<p>sodelavci CSD v pisarni ravnateljice in ob njeni prisotnosti glede dveh učencev, ki vedenjsko in učno močno izstopata (oblikovan dogovor o različnih nivojih delovanja, na ravni CSD in na šolski ravni, delo s straši, učna pomoč, povezava z ostalimi institucijami); načrtovan tim s sodelavci CSD le še za enega od dveh učencev, saj smo za enega skupaj CSD in starši našli ustrežnejšo obliko šolanja in celotne oskrbe za učenca, za učenca, ki je še pri nas pa smo ocenilo delo za katerega smo prevzeli odgovornost in načrtovali korake za kar najbolj ustrezno razrešitev učenčevih težav, ki so povezano s prepuščenostjo samemu sebi; poročilo dela šolske svetovalne službe za MOL predvsem glede omejevanja nasilja in sodelovanja s policijo; poročilo izvajana individualne učne pomoči učencem; načrtovanje individualne in skupinske pomoči za novo šolsko leto</p>	<p>CSD in vodstvo: oblikovanje jasnega načrta za delo z dvema učencema;</p> <p>CSD in vodstvo: načrt za ustrežnejšo obliko šolanja za učenca;</p> <p>MOL: pisanje poročila o omejevanju nasilja; MŠŠ: pisanje poročil o opravljenem delu; Vodstvo: skupno načrtovanje za prihodnje šolsko leto;</p>
---	---

14.2.3 Telesni, osebni in socialni razvoj

14.2.3.1 Delo z učenci:

<p>a. <u>pomoč</u>: pomoč gibalno oviranemu učencu, da ima garderobno omarico v srednjem nadstropju, enako oddaljeno od vseh učilnic; telesna poškodba med odmorom, prva pomoč in telefonski stik s starši;</p>	<p>dejavna skrb za gibalno oviranega učenca;</p> <p>nudnje prve pomoči učencu ob poškodbi; obveščanje staršev o poškodbi</p>
<p>b. <u>razvoje in preventivne dejavnosti</u>: koordinacija preizkusa sluha, priprava seznama bodočih novincev za zdravniški pregled</p>	<p>koordinacija preventivnega pregleda;</p> <p>koordinacija preventivnega pregleda bodočih prvošolcev</p>
<p>c. <u>načrtovanje in evalvacija</u>:</p>	

14.2.3.2 Delo z učitelji

a. <u>pomoč</u>	
b. <u>razvoje in preventivne dejavnosti</u>	
c. <u>načrtovanje in evalvacija</u>	

14.2.3.3 Delo s starši

<p>a. <u>pomoč</u>: sodelovanje z družino, kjer sta oba starša izrazila željo po pomoči in podpori pri vzgoji in šolskem spremljanju in delu z otrokoma; vsakodnevni in številni telefonski pogovori z babico naše učenke ob domnevni ogroženosti naše učenke</p>	<p>svetovalno sodelovanje s celo družino;</p> <p>spremljanje življenjske zgodbe ene družine;</p>
b. <u>razvoje in preventivne dejavnosti</u>	
c. <u>načrtovanje in evalvacija</u>	

14.2.3.4 Delo z vodstvom

a. <u>pomoč</u>	
b. <u>razvoje in preventivne dejavnosti</u>	

c.	<u>načrtovanje in evalvacija</u>
----	----------------------------------

14.2.3.5 Delo z zunanjimi institucijami:

a.	<u>pomoč</u> : ugotavljanje morebitne ogroženosti učenke; pisanje poročila za CSD o domnevni ogroženosti naše učenke; telefonski pogovor s CSD o pogostih telefonskih klic o domnevni ogroženosti naše učenke;	CDS: sodelovanje v primeru domnevne družinske ogroženosti naše učenke
b.	<u>razvojne in preventivne dejavnosti</u>	
c.	<u>načrtovanje in evalvacija</u> : načrtovanje zbiranja informacij in sodelovanja s CSD o morebitni ogroženosti učenke; povezava s Svetovalnim centrom za starša, ki si želita pomoč tudi zunaj šole pri vzgoji svojih otrok; šolsko poročilo za učenko za katero CSD vodi postopek o domnevni ogroženosti znotraj družine; naveza s socialno delavko s CSD o učencu devetega razreda z resnimi učnimi težavami, ki so posledica resne družinske situacije;	CSD: skupno načrtovanje dela in spremljanje ob domnevni ogroženosti naše učenke; pisanje šolskega poročila za omenjeno deklco; CSD: skupno spremljanje našega učenca in celotne družine

14.2.4 Šolanje učencev

14.2.4.1 Delo z učenci

a.	<u>pomoč</u> : zbiranje informacij o uresničevanju pravic učencem s posebnimi potrebami (povračilo stroškov prevoza); vpis učenca na našo šolo v tretji razred; informativni pogovor s starši o vpisu na našo šolo; vpis učenca na našo šolo v 1. razred; vpis celotne generacije učencev za prihodnje šolsko leto, to je 105 učencev; pri nas intenzivno vpisujemo učence tri dni, poteka pa vpis posameznih otrok kar cel mesec februar; izpis učenca z naše šole in s tem urejanje šolske dokumentacije; vpis učenca, ki prihaja s tujine in je le mesec dni obiskoval drugo ljubljansko šolo, zbiranje informacij o postopku priznavanja in vrednotenja izobraževanja; vpis v prvi razred; urejanje vpisne dokumentacije za učenca, ki se je prešolal; izpis učenca	vpisni postopki učencev s posebnimi potrebami; vpis nove generacije učencev; urejanje in vodenje vpisne dokumentacije; vpisovanje učencev tujcev; urejanje dokumentacije ob prepisu učenca;
b.	<u>razvojne in preventivne dejavnosti</u>	
c.	<u>načrtovanje in evalvacija</u> : vpis učenca, urejanje vpisne šolske dokumentacije; telefonski klic staršem otrok, ki jim je bilo lani šolanje preloženo; urejanje vse vpisne dokumentacije, otrok ki želijo z našega šolskega okoliša v drug šolski okoliš in otrok ki želijo z drugega šolskega okoliša v naš šolski okoliš; urejanje vpisne dokumentacije in zapis sklepov šolske komisije o preložitvah všolanja; vpis učenke, ki se seli v naš šolski okoliš;	načrtovanje in priprava na vpis nove generacije otrok; poziv staršem otrok, ki jim je bilo šolanje preloženo; izpeljava šolske komisije in s tem načrtovanje dela za prihodnje šolsko leto;

14.2.4.2 Delo z učitelji

a.	<u>pomoč</u>
b.	<u>razvojne in preventivne dejavnosti</u>

<p>c. <u>načrtovanje in evalvacija</u>: koordinacija roditeljskega sestanka za bodoče prvošolce; koordinacijski sestanek z vsemi učiteljicami za izpeljavo prvega roditeljskega sestanka za starše bodočih prvošolcev; pričetek sodelovanja v projektu nadarjenih učencev;</p>	<p>roditeljski sestanek skupaj z učiteljicami in vodstvom za starše bodočih prvošolcev</p>
--	--

14.2.4.3 Delo s starši

<p>a. <u>pomoč</u>: razgovor z mamo, ki je želela sporočiti informacije o ugotovitvah izven šolske obravnave v zvezi s svojim otrokom, dovolila je tudi vzpostavitev sodelovanja s to zunanjo institucijo; pogovor z očetom, ki želi na šolo vpisati sina, ki se še šola v tujini, v pisni in ustni obliki sem mu podala vse potrebne informacije; priprava na roditeljski sestanek staršev prvošolcev; roditeljski sestanek za starše prvošolcev</p>	<p>mama sporoči informacije o obravnavi otroka v zunanji instituciji; šolanje učencev tujcev;</p>
<p>b. <u>razvojne in preventivne dejavnosti</u></p>	
<p>c. <u>načrtovanje in evalvacija</u>: vabilo staršem k vpisu svojega otroka, pošiljanje vabil staršem bodočih prvošolcev za prvi roditeljski sestanek; zapis sklepov komisije za sprejem prvošolcev;</p>	<p>načrtovanje roditeljskega sestanka; zapis sklepov šolske komisije</p>

14.2.4.4 Delo z vodstvom

<p>a. <u>pomoč</u></p>	
<p>b. <u>razvojne in preventivne dejavnosti</u></p>	
<p>c. <u>načrtovanje in evalvacija</u></p>	

14.2.4.5 Delo z zunanjimi institucijami

<p>a. <u>pomoč</u>: zapis poročila o pregledu vpisne dokumentacije za bodoče novince za MOL; osebno iskanje informacij o pridobivanju dovoljenj za bivanje in šolanje tujcev;</p>	<p>MOL: vpisna dokumentacija; šolanje tujcev;</p>
<p>b. <u>razvojne in preventivne dejavnosti</u>: koordinacija tima za bodoče prvošolce; tim za bodoče prvošolce</p>	<p>šolska komisija za bodoče prvošolce;</p>
<p>c. <u>načrtovanje in evalvacija</u></p>	

14.2.5 Poklicna orientacija

14.2.5.1 Delo z učenci

<p>a. <u>pomoč</u>: izpolnjevanje vprašalnikov o poklicni poti, ki ga pripravi Republiški zavod za zaposlovanje (v dveh oddelkih); individualni razgovori o nadaljnem izobraževanju in poklicni orientaciji (40 razgovorov); obisk informativnega dne z učencem devetega razreda na poklicni šoli smer strojnik gradbene mehanizacije, obisk informativnega dne na srednji šoli za gostinstvo in turizem, smer kuhar; prijava učencev k izpitu za opravljanje posebnih sposobnosti; izpolnjevanje vpisnih</p>	<p>izpolnjevanje vprašalnikov o poklicni poti; individualni razgovori o izobraževalni in poklicni orientaciji z učenci in njihovimi starši (40 razgovorov); obisk informativnega dne z učencema; izpolnjevanje vpisnih listov;</p>
---	---

listov za srednjo šolo; urejanje vpisne dokumentacije in pošiljanje le-te na posamezne srednje šole (teden dni dela); seznanitev učencev stanjem prijav na srednjih šolah; seznanitev učencev z možnostjo prenosa prijav na drugo srednjo šolo; seznanitev učencev s stanjem prijav po prenosu prijav; informiranje o možnostih pridobitve različnih štipendij;	urejanje vpisne dokumentacije; spremljanje stanja prijav na srednjih šolah in ponovni razgovori s posameznimi učenci; informacije o možnostih pridobitve štipendij;
b. <u>razvojne in preventivne dejavnosti</u> : sodelovanje na dnevu dejavnosti, ki ga je pripravila pedagoginja na temo spoznavanja poklicev;	sodelovanje na dnevu dejavnosti: spoznavanje različnih poklicev
c. <u>načrtovanje in evalvacija</u> :	

14.2.5.2 Delo z učitelji

a. <u>pomoč</u> : roditeljski sestanek z namenom predstavitve namena in poteka NPZ ob koncu osnovnošolskega šolanja;	vodenje roditeljskega sestanka;
b. <u>razvojne in preventivne dejavnosti</u>	
c. <u>načrtovanje in evalvacija</u>	

14.2.5.3 Delo s starši:

a. <u>pomoč</u> roditeljski sestanki z namenom podati prve informacije o spremenjenih merilih za vpis v srednjo šolo, priprava roditeljskega sestanka o poklicnem usmerjanju; izpeljava roditeljskega sestanka za starše in učence o poklicnem usmerjanju	vodenje roditeljskega sestanka o vpisnem postopku, merilih za vpis in načrtu nadaljnje poklicne orientacije;
b. <u>razvojne in preventivne dejavnosti</u>	
c. <u>načrtovanje in evalvacija</u> ;	

14.2.5.4 Delo z vodstvom

a. <u>pomoč</u>	
b. <u>razvojne in preventivne dejavnosti</u>	
c. <u>načrtovanje in evalvacija</u>	

14.2.5.5 Delo z zunanjimi institucijami

a. <u>pomoč</u> : udeležba na informativnem dnevu Srednje zdravstvene šole ob spremenjenem vpisnem postopku in natančni predstavitvi obeh programov na omenjeni šoli; priprava na timsko konferenco o poklicnem usmerjanju; udeležba na informativnem dnevu Obrtne zbornice Slovenije; poklicni posvet na Gospodarski zbornici; zbiranje dodatnih informacij o vpisu na Gimnazijo Poljane;	Srednja zdr. šola: udeležba na informativnem dnevu; Obrtan zbornica: udeležba na informativnem dnevu; Gospodarska zbornica: udeležba na informativnem dnevu;
b. <u>razvojne in preventivne dejavnosti</u>	
c. <u>načrtovanje in evalvacija</u> : timska konferenca za poklicno usmerjanje v sodelovanju s poklicno svetovalko z Republiškega zavoda za šolstvo in šolsko zdravnico	timska konferenca za poklicno orientacijo;

14.2.6 Socialno-ekonomske stiske

14.2.6.1 Delo z učenci

a. <u>pomoč</u> : spremljanje dveh učencev iz iste družine, ki se je znašla v akutni, hudi in resni stiski, posredno vpletena v razreševanje resnega kaznivega dejanja; vodenje šolskega sklada in s tem prošnja za pomoč pri kritju plačil različnih taborov;	pomoč pri reševanju akutne socialne stiske; vodenje šolskega sklada in neposredna finančna pomoč učencem pri plačilu šolskih taborov;
b. <u>razvojne in preventivne dejavnosti</u> : sodelovanje na dobrodelni prireditvi;	pomoč pri organizaciji dobrodelne prireditve
c. <u>načrtovanje in evalvacija</u>	

14.2.6.2 Delo z učitelji

a. <u>pomoč</u>	
b. <u>razvojne in preventivne dejavnosti</u> : pisanje poročila o delovanju šolskega sklada za svet staršev	vodenje šolskega sklada in predstavljanje le-tega
c. <u>načrtovanje in evalvacija</u>	

14.2.6.3 Delo s starši

a. <u>pomoč</u> : mama se je prišla zahvalit za enkratno denarno pomoč, ki smo jo omogočili prek šolskega sklada ob akutni finančni stiski družine, hkrati je pojasnila odnos do prostovoljke, ki jim je v stiski pomagala in povedala, da sedaj v celoti lahko skrbi za svojega otroka; oglasila se mama, ki se je znašla v hudi finančni stiski zaradi izgube stanovanjske pravice, prosila je za pomoč pri obročnem odplačevanju dolga, ki se je nabral do šole; sestanek šolskega sklada;	prejela zahvalo ob pomoči šolskega sklada pri akutni življenjski stiski; pomoč pri reševanju akutne socialne stiske;
b. <u>razvojne in preventivne dejavnosti</u>	
c. <u>načrtovanje in evalvacija</u>	

14.2.6.4 Delo z vodstvom

a. <u>pomoč</u>	
b. <u>razvojne in preventivne dejavnosti</u>	
c. <u>načrtovanje in evalvacija</u>	

14.2.6.5 Delo z zunanjimi institucijami

a. <u>pomoč</u> : sodelovanje s policistom zadolženim za naš šolski okoliš in kriminalističnim oddelkom v zvezi z zaščito naših dveh učencev;	zaščita dveh učencev ob resni družinski ogroženosti;
b. <u>razvojne in preventivne dejavnosti</u>	
c. <u>načrtovanje in evalvacija</u>	